

# România literară

CALA DE  
LECTURĂ

Apare săptăminal sub egida  
Uniunii Scriitorilor

Editor:  
Fundatia România literară  
Director general  
Nicolae Manolescu

29 noiembrie - 5 decembrie 2000  
(Anul XXXIII)

# 47

EDITORIAL

de Nicolae  
Manolescu



In memoriam

## Laurențiu ULICI

(pag. 12-13, 24)



## Paradoxul românesc

CITESC în paralel, și nu împlător, articole și programe electorale, din campania actuală, aflată la apogeu, și câteva texte aparținând lui Mircea Eliade, din *Vremea*, *Buna Vestire*, *Cuvîntul* ș.a., din a doua jumătate a anilor '30, majoritatea, din care *Vatra* nr. 6-7/2000 a făcut, sub oblăduirea d-lui Mircea Handoca, o antologie. Un paradox devine izbitor în lectura mea paralelă și despre el va fi vorba în editorialul de astăzi.

Ce susține Mircea Eliade în articole (electorale, și ele, în bună parte) precum *De unde începe misiunea României?*, *O revoluție creștină*, *Piloții orbi* etc.? În esență, fiindcă n-am spațiu ca să dezvolt, el atacă întreaga clasă politică din România de după 1918, acuzînd-o de politicianism, de corupție economică și de iresponsabilitate față de destinul național. Să mai spun că aceste teme le regăsim în presa din zilele noastre? Soluția ar veni, după părerea lui Mircea Eliade, de la tinerii din generația lui (generația '27, a *Manifestului "Crinului Alb"*), care și-au propus să înfăptuiască o "revoluție creștină" (dar nu o "nouă Reformă", ci "o adîncire a celei mai vechi din formele de viață creștină" și anume "ortodoxia"), menită să potolească "setea neamului de a se împropșa sufletește, de a se întări și a se spiritualiza". "Mîntuirea Neamului" ar consta în acest spor de spiritualitate ortodoxă, în această revoluție spirituală capabilă să pună capăt primatului materialist al politicii și decăderii morale a intelectualității care a pariat pe "progres", pe occidentalizare, pe o Europă - Franța, Anglia, - "intrată în decadentă", în loc să se întoarcă la propriile izvoare sufletești, etice și religioase. Nu se putea, din nefericire, ca revoluția cu pricina să nu conțină un fond oarecare rasist. Apărîndu-l pe Eliade de învinuirea de antisemitism, dl Handoca nu bagă de seamă cîteva sintagme foarte limpezi din articolele sale. Greșala "piloților orbi" care au condus luntrea românească aproape două decenii n-a fost doar aceea de a fi permis să se fure ca-n codru, precizează Eliade, dar de a fi lăsat "să se distrugă burghezia națională în folosul elementelor alogene" și "să se deznaționalizeze profesiunile libere". Cu o frumoasă întorsătură retorică, M. Eliade îi laudă pe evrei ("le înțeleg lupta și le admir vitalitatea, tenacitatea, geniul") pentru că ei s-ar bate "din răsputeri să-și mențină pozițiile", adică "primatul economic și politic". Așadar, materialismul, economic și politic, nu e pur și simplu o lipsă de spiritualitate, cum am fi putut crede, el este și o problemă de rasă, o deznaționalizare a industriei și a administrației.

Aici scoate capul paradoxul la care m-am referit. Ieri, ca și azi, doctrina naționalistă începe de la a sublinia dimensiunea spirituală a neamului și de la a proclama misiunea noilor generații "de a face istorie, iar nu politică", și ajunge la epurarea din economie și din administrație a elementelor alogene. Nu doar de evrei e vorba, ci și de unguri, bunăoară. Străinii sînt judecați de Eliade în raport nu cu vreo contribuție culturală, ci cu gradul de supușenie față de statul român. După 1918, scrie el, guvernării i-au uitat pe sașii și pe șvabii din Ardeal care au votat în totalitate alipirea la România Mare și i-au favorizat în schimb pe maghiari, care și-au făcut netulburăți mendrele, ca și pe evreii care s-au consolidat în toate orașele de peste munți. Eliade oferă guvernărilor români modelul celor din Iugoslavia și Ungaria, ambele state autoritare. Și iată ideea centrală a acestei critici, pe care, dacă o vom citi cu atenție, o vom regăsi în multe dintre atacurile contra guvernărilor actuali. "Luntrea condusă de piloții orbi se lovise de stîncă finală, scrie Eliade, reluîndu-și o metaforă care, și ea, circulă prin presa campaniei electorale din 2000. Nimeni n-a înțeles ce se întîmplă, dregătorii făceau politică, neguțătorii își vedeau de afaceri, tinerii de dragoste și țărani de ogorul lor. Numai *istoria* știa că nu va mai duce multă vreme povara acestui stîrv în descompunere, neamul acesta care are toate însușirile în afară de cea capitală: *instinctul statal*. Crima elitelor conducătoare românești constă în pierderea acestui instinct..." Să punem, în loc de *instinct statal*, *autoritate*, și vom vedea că istoria se repetă.

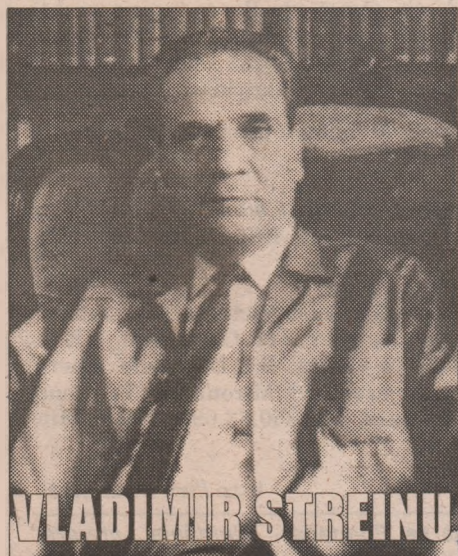
(Continuare în pag. 15)

## Eminescu despre ce se întîmplă azi la noi

(pag. 3)

## Aplauze pentru ANA BLANDIANA

(pag. 4)



## VLADIMIR STREINU evocat de Barbu Cioculescu

(pag. 11)

## Interviurile „României literare“

## Mihail Friedman: „Cultura - un imperiu al binelui“

(pag. 20-21)



**CONTRAFORT**de *Mircea Mihaiescu*

## DOSARELE CU DETERGENȚI

CÂND scriu aceste rânduri, cu o săptămână înaintea alegerilor de la 26 noiembrie, n-am de unde ști cine va învinge și cine va pierde. Știu doar că am înregistrat, cu patru-cinci zile în urmă, falimentul unei instituții pornită cu mare avânt și prăbușită cu mult zgomot. E vorba de Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității. Însăși titulatura ar fi trebuit să ne dea de gândit: e vorba, în fond, de un grup de cercetare, de un laborator cvasi-științific cărui legea nu i-a conferit nici un fel de putere executivă. E o joacă de-a dosarele, o albă-neagră menită să țină în șah grupul din ce în ce mai mic și tot mai lipsit de speranță al celor care visează la o Românie curată. Doar o minte versată de securist a putut să gândească atât de bine lucrurile încât să ne lase, în spiritul și litera legii, cu buzele umflate!

DI. Gheorghe Onișoru, președintele Consiliului (Mircea Dinescu susținea într-o emisiune televizată că acesta n-ar fi decât un fel de „primus inter pares”, un „președinte de ședință”, iar nu conducătorul efectiv al instituției!), propus de liberali, s-a dovedit, până acum cel puțin, nu doar ineficient, ci și total lipsit de profesionalism. Se cunoaște gafa monumentală, din preajma alegerilor locale, când Consiliul a fost nevoit să retragă lista „turnătorilor” (în fond, o plevușcă ce n-avea nici un fel de șanse de succes), pentru simplul motiv că aceștia nu și-au recunoscut vreo vină! E un precedent periculos care va fi invocat, fără îndoială, de fiecare dată când se vor aduce acuzații potențialilor candidați la diverse funcții publice.

Se știe că atunci când nu vrei să rezolvi o problemă înființezi o comisie. Astfel s-a procedat în cazul evenimentelor din decembrie 1989, în cazul mineriadelor, al fraudelor FNI, BANCOREX, al marilor corupți, tot astfel s-a procedat cu dosarele de securitate. E limpede că undeva sus, ori în culise, nu s-a dorit curățirea societății românești. După ce membrii Consiliului parcurg metri cubi de proză imundă, după ce-și strică ochii și stomacul îngurgitând tot ce-a fost mai infam în bolnava lume comunistă, află că energia lor s-a scurs pe apa Sâmbetei! Supraomeneasca zbatere are efectul înlăturării unei scame invizibile de pe o haină peticită, murdară și rămasă prea strâmtă pentru proprietar.

Pe lângă acest păcat originar, există păcatele acumulate pe parcurs. Nici n-a început bine să funcționeze Consiliul, că unul dintre membrii săi a și fost suspendat! Oricât de mare ar fi vina lui Mircea Dinescu (și e clar că poetul a exagerat cu inițiativele politice!), mi-e imposibil să cred că ceilalți membri (cu excepția lui H.-R. Patapievic și a lui Andrei Pleșu, a căror onestitate este, pentru mine, absolută) numiți de partide și nu de organizații de binefacere, sunt chiar niște fecioare neprihănite. Scoaterea basma curată a lui Ion Iliescu și a lui Vadim Tudor, ca să menționez isprava cea mai recentă, arată că eficiența Consiliului tinde spre fatala cifră zero. Împingerea cercetărilor pe o pistă îngustă, și anume, expunerea unei singure categorii de colaboratori ai Securității, turnătorii, e cel mai grav lucru ce se putea întâmpla. Tehnic vorbind, probabil că nici Ion Iliescu, nici Vadim Tudor și nici Theodor Stolojan (responsabil cu valuta la ministerul finanțelor ceaușeștine, după câte se spune!) nu erau turnători.

Dar ca prim-secretar la Iași ori secretar cu propaganda la Timișoara într-o perioadă în care reprimarea intelectualilor a atins

cote înalte, era imposibil ca Ion Iliescu să nu fi avut legături cu Securitatea. Mai precis, i-a dat ordine, pentru că așa spunea „fișa postului” pe care-l ocupa. Conform uzanțelor vremii, recrutarea membrilor de partid ca turnători trebuia să aibă acordul primului-secretar județean! Faptul că a fost, la rândul-i, urmărit de Securitate - după cum susține - intră în logica desăvârșită a sistemului schizofrenic în slujba căruia s-a aflat atâtea decenii.

În ce-l privește pe Vadim Tudor, stâlp, alături de Eugen Barbu, al celei mai odioase publicații aparute în ultimele decenii ale comunismului român nu era nevoie de un angajament de turnător, câtă vreme „Săptămâna” era organul de presă prin care se derula politica culturală a Securității! Acolo erau altoiți scriitori neconvenabili regimului, acolo se publicau documente confiscate de Securitate (cine nu-și mai amintește de jurnalul lui Ion Caraion?), acolo se războia Securitatea cu angajații „Europei Libere”, ai lui „Deutsche Welle”, ai „Vocii Americii”, ai „BBC”-ului. Or, dacă nici acestea nu sunt forme de colaborare cu Securitatea, atunci n-are rost să ne pierdem timpul în discuții protestiste! La fel, un înalt funcționar de la finanțe ce se ocupa de valută n-avea cum să nu lucreze cot la cot cu „specialiștii” lui Postelnicu și Nuță.

Cei mai aberanți dintre măsurile care fac din Consiliul condus de obscurul domn Onișoru o instituție inutilă e prevederea conform căreia vechii turnători activați de S.R.I. nu pot fi deconspirați. Și atunci? La ce bun întreaga vorbărie și agitația sterilă în jurul unei mize în cel mai bun caz iluzorii? După cum merg lucrurile, singurii turnători care-ar putea fi arătați opiniei publice sunt cei care, cu o ultimă tresărare de demnitate, au refuzat după 1989, în libertate, să facă ceea ce făcuseră constrânși de aparatul represiv al lui Gheorghiu-Dej ori Ceaușescu!

Toate acestea se întâmplă pentru că s-a pornit nu doar cu stângul, ci și cu josul în sus. Fără o lege a lustrației, care să stipuleze limpede cine, de ce și pentru cât timp pierde dreptul de a ocupa anumite funcții publice, totul e vorba în vânt. Prin înființarea Consiliului, s-a oferit cu cinism iluzia că lucrurile se vor rezolva de la sine și că în viitorul parlament și în alte instituții publice nu vor intra uneltele fostei Securități! Or, în clipa de față s-a ajuns în situația incredibilă ca membrii Colegiului Consiliului să fie simpli detergenți ideologici meniți să albească biografiile, murdare, și încă murdare la modul public, ale indivizilor vinovați - nu doar moral - de idiotizarea populației din România.

O astfel de instituție, apărută tardiv și gândită diversionist, ar trebui fie să-și înceteze imediat activitatea, fie să scoată, cu orice risc, adevărul la suprafață. Am mari îndoieli că i-a trecut cuiva prin cap să cerceteze arhivele Comitetului Central al partidului, după cum nimeni nu poate garanta că dosarele oferite de S.R.I. sunt exhaustive. Mi-e groază, de asemenea, că, după cum se șoptește, au început să intervină diverse târguri, de genul: „Dă-mi-l pe cutare venerabil lider liberal, iar eu ți-l dau pe cutare kaghebisto-comunist!” Ar fi ultima lovitură aplicată speranței de însănătoșire din România. Măcar pentru reputația lor, dacă nu și pentru liniștea noastră, n-ar fi rău ca unul sau mai mulți dintre cei unsprezece conducători ai instituției să se decidă să rupă vâlul misterelor din ce în ce mai numeroase care le înconjoară activitatea.

**POST-RESTANT**de *Constanta Buzea*

TEMA preferată, dar e un fel de a spune, este moartea, dispariția din orizontul de seninătate a ceva foarte important pentru poet ca și pentru omenire. Parcă v-am mai citit cândva, versul *Fără să știți, ne ducem să murim*, dintr-un poem dedicat bărbaților care parcă nu apreciază îndestul valorile simple cu care este încununată femeia în ipostazele ei esențiale, imi sună de-a dreptul familiar, și nu numai pentru că și Sorescu a scris că se duce să moară puțin, dar și numele dvs. Cred că v-am mai citit și v-am și răspuns în acest chenar. Textele sunt, toate, niște pledoarii complete, muzicale, victorioase într-un plan principal al demonstrației, dar și ușor monotone alunecând într-un minor patetic. Vă scapă uneori cacofonii și ligamente, pe care vă rog să le eliminați, (ex. *Se pleacă copacii, ori își lasă capul la pământ*). Succesele de până acum, pe care ni le comunicați, sunt explicabile și valabile în aria în care s-au produs. Dar dacă nu veți depăși această fază, din punctul nostru de vedere nu e suficient și ne înarmăm cu răbdare. Să ne ilustrăm afirmațiile cu *Stăpânul verb*: „Te-am cunoscut ca verb mereu la timpul/ Unui prezent ce nu devine ieri;/ Te-am însoțit fiind doar complementul/ Ce-ți folosește câtorva plăceri...// Și după cum doar tu contezi în frază,/ Pe mine mă poți da oricând la schimb/ Pe-un complement ce te avantajează,/ Căci eu n-am loc, nici scop: Eu sunt de timp...” (*Elia Aaron, Ploiești*) ☒ Sunteți dintre aceia care, din păcate nu puțini, cred că nu există nici o deosebire între o revistă literară și un ziar. Iată ce cu dezinvolură ne mărturișiți în scrisoarea cu care vă însoțiți schițele scrise destul de fluent, de altfel, față de stilul neglijent al epistolei: „Mă numesc A.C. și am descoperit ziarul dvs. cu vreo două luni în urmă. Recunosc că nu l-am cumpărat până acum, deoarece se aduce la distanță de o stație de autobuz, de unde locuiesc (eu) și în tiraj foarte mic, dar am reușit să-l răsfoiesc și a fost de-ajuns pentru a-mi da seama că este ziarul de care am nevoie”. E comic de-a dreptul ce spuneți! Stimată prietenă, ne pare rău să vă dezamăgim, dar nu suntem noi *norocul* dvs., așa cum credeți. Răsfoindu-ne în grabă, și având iluminarea cu pricina, nu cred că trebuie să insistați în convingerea că l-ați fi apucat cumva pe Dumnezeu de picior. Faptul că v-ați plictisit de *amânările* cu care ați fost tratată până acum nu ne impresionează. Aveți chiar lipsa de grație de a ne da numărul de telefon la care să vă comunicăm din vreme data publicării, ca nu cumva să pierdeți „ediția ziarului respectiv”. Că schițele nu sunt publicabile, aceasta n-ar fi o catastrofă deocamdată. Veți scrie altele și vă veți adresa unor publicații cu mai puține pretenții de valoare. Dar și în acest caz va va fi de folos să știți să vă formulați scrisorile în termeni decenti, pagina de adresare să nu miroasă a incultură și a lipsă de respect. (*Aurelia Chircu, București*) ☒ Să deducem din P.S.-ul: „Sunt născut pe 01-01-1944 și niciodată nimeni nu mi-a făcut vreo bucurie de ziua mea” că doriți, la cei 56 de ani ai dvs., să reparați noi situația tristă în care vă aflați? Adică să vă publicăm măcar versurile, dacă nu și proza, și asta v-ar face fericit? Dar spuneți cu atâta sinceritate într-un loc: „Sunt omul ratărilor mărețe”, și convingerea aceasta ne clatină puțin bunele intenții. Și totuși, pentru că nu e prea departe momentul aniversar, transcriem respectându-vă aidoma ciudățeniile de punctuație, și cu urările ce se cuvin, un fragment din lungul poem intitulat *Prețesst*, chiar dacă nu știm exact ce poate să fie acela un prețesst: „Sântem în aut/ Clepsidra se umple/ Cu alt val/ și cântec de flaut/ unda ecoului - o risipă/ Într-un somn/ Ba e vis, ba e coșmar./ La atâta furtună/ Ești singurul far/ Spune-mi orbule/ Unde mă duci/ Mai cobori sau mai urci/ Se aude albul mesteacăn/ Calauza ta pe zebra tocită/ Când pe celălalt trotuar/ ne așteaptă un câine/ Să ne latre despre ziua de mâine/ Catedrale cu fosfor pe turle/ Încep deacuma să urle/ Plâng cei ce văd pe nemerit/ Unde să împlânte cuțitul/ Unde e cuptorul de pâine/ Unde e asfințitul// Drumul cu orbi - bizar mi-a răspuns/ Și cerul tuturor s-a ascuns”. (*Anghel Roman, Prahova*) ☒ Cu *Strigăt din neant, Ieșirea din cotidian, Metamorfoză, Vară, Trecut fără istorie și Leagănul din vecinătatea lunii*, titluri spectaculoase, incitante, dar cu puerilități retorice în conținut, nu ne-ați convins deocamdată decât că aveți o predispoziție pentru poezie, pe care trebuie să v-o cultivați: „Vara mă privește cu ochi de copil/ Și se minunează de pletele-mi rebele și blonde/ Ca un mănunchi de raze ce nu mai încap în cuvinte./ Soarele m-a răsfațat dăruindu-mi din lumina sa/ Și m-a trimis să dansez desculț pe străzi/ Într-un ritual magnific/ Și incandescent...” - este mult prea puțin și mult prea banal. Nici nu bănuieți cât de multe sunt autoarele care ne-au trimis poeme care sună exact ca ale dvs., cu aproape aceleași cuvinte în armătura suavă. Noi le citim fără să ne mai uimim că fiecare, fără știre și fără vină, calcă în tiparul acelorași idei și sentimente, aceleași versuri nasc din elanul și experiența aceleiași vârste. (*Georgiana Neacșu, Căldăraru-Argeș*)

## România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

**Redacția:** Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

**Correspondenți din străinătate:** Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

**Tehnoredactare computerizată:** Fundația „România literară”, - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

**Administratia:** Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: [romlit@romlit.ro](mailto:romlit@romlit.ro)<http://www.romlit.ro>

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru o Societate Deschisă România

Centrul Cultural SINDAN

Ambasada SUA, secția cultură-presă



# Eminescu despre ce se întâmplă azi la noi

**D**E ZECE ANI ne tot străduim să ne găsim drumul spre civilizație și bunăstare. De fiecare dată când pare că l-am aflat, ne trezim, iar și iar, cu fruntea în țărână. Căzuți în genunchi, așteptăm să se petreacă o minune. Semănăm - iertată-mi fie comparația - cu acel cal răticat care știe că undeva, mai aproape sau mai departe, trebuie să îi fie casa, ieslea plină cu fin și riul la care să se adape. Are nevoie doar de cineva care să-l pună pe drum și să-i dea un prim impuls.

La fel și noi, românii, rătăcim vremelnic pe cîmpia sărăciei și nu facem altceva decît să ne mirăm cum de ni se întâmplă numai rele: ne îmbolnăvim trupește și sufletește, ne lăsăm furiați pe căi legale, nu ne mai înțelegem unii cu alții, pentru că - deși vorbim aceeași limbă nu trăim într-o aceeași limbă -, nu mai vrem urmași, nu mai credem în Dumnezeu, în stat, în aproapele nostru. Ne-a cuprins o apatie generală, al cărei sfîrșit nu îndrăznește nimeni să-l anticipe de teamă că ar putea fi imediat taxat drept nebun idealist ori politician demagog.

Dar ce ni se întâmplă de fapt? Ce așteptăm să se petreacă? Sintem în preajma drumului cel bun? Sau undeva, aiurea, pe o cărare bătută în tot acest răstimp și care se-nfundă curînd? Ce-i de făcut?

Să nu dea Dumnezeu omului atîta necaz cît poate duce, spune o vorbă din bătrîni. Cu bună știință, ne complăcem în această stare, ca și cum n-ar mai fi nimic de făcut. Mai mult chiar, pare că perseverăm în aceleași greșeli și asta se întâmplă nu de azi de ieri. Desigur, au existat și abateri de la regulă, dar ele n-au reușit să ne schimbe. În stadiul acesta, de împietrire în afara oricărui proiect constructiv, avem, poate, nevoie de o oglindă în care să ne vedem așa cum sintem în realitate: pe dinafară și pe dinlăuntru, cu șubreda noastră scară valorică la care refuzăm să ne mai raportăm, ca și cum Familia, Țara, Limba Română, Istoria, Biserica s-ar afla cu mult dincolo de marginile realității în care ne ducem traiul de pe o zi pe alta. Să recunoaștem că în această oglindă se văd răsfrîngându-se niște ființe normale, nici alese dar nici proscrișe, cu suișurile și coborîșurile lor. Să acceptăm că am coborît, că am învățat

doar efortul de a coborî; să ridicăm privirea, să sperăm dar să și vrem să urcăm: forța se află în noi. Sau poate ar trebui, asemeni lui Dante, să ne luăm drept tovarăș de drum în acest infern al sușului pe un Vergilius. Sau, și mai simplu, să ne întoarcem spre valorile noastre, cu alte cuvinte să ne aplicăm o terapie prin cultură, prin adevărata cultură.

Printr-un asemenea minim exercițiu, am descoperit cum - de pildă - Eminescu scrie adeseori în publicistica sa, despre... ceea ce ni se întâmplă nouă astăzi, despre "pieirea noastră prin pieirea muncii". "Nu înțelegea nimenea atunci la noi - notează Eminescu în *Icoane vechi și icoane nouă* - și abia acum au început să înțeleagă pe ici pe colea că *temeiul unui stat e munca* (s.n.), și nu legile. Nu înțelegea, asemenea, aproape nimeni, că bogăția unui popor stă, nici în bani, ci iarăși în muncă.

Banul *reprezentează* numai munca, nu este ea însăși, și, *aducînd bani mulți într-o țară în care munca lipsește, vei ajunge să plătești o zi de lucru c-un napoleon, o pereche de cisme cu cincii, și-ncolo tot povestea veche, adică tot sărac* (s.n.) [...] Căci dintre cel ce câștigă 10 și cheltuiește 11 și cel ce câștigă 2 și cheltuiește 1, acest din urmă e cel bogat, iar cel dintîi e sărac. Apoi se mai răspîndise încă o părere greșită, care era, *ba mai este încă aproape generală, că țara noastră e cumplit de bogată și că poți cheltui din greu, ea tot o să aibă de unde plăti. Nu înțelegea nimeni că bogăția nu este în aer sau în pămînt, ci în brațe și că, unde lipsesc brațele sau calitatea producției e proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de țară bogată*." (s.n.)

Comentariile în acest moment sint, credem, de prisos. Mai adăugăm însă încă două exemple extrase din publicistica de la "Timpul": "*O societate ca a noastră, care nu se întemeiază pe muncă, e o societate coruptă*." (s.n.) Grupurile politice ar trebui să aibă drept corelat grupuri economice și în cea mai mare parte nu le au". Sau, în același articol, publicat pe 9 decembrie 1878, Eminescu dezvăluie un tablou înfricoșător de real prin constantele sale, aparținînd societății românești din toate timpurile: "Organizația de astăzi a favorizat *fuga de muncă*; ea a ridicat elemente cari n-au nimic în

fruntea statului, ca să trăiască sau [să] se îmbogățească din averea lui, și tot organizația aceasta a făcut și pe alte clase să crează că numai prin politică poți ajunge la ceva. Astfel, profesorii de universitate, în loc să-și caute de treabă, fac politică; profesorii de licee și de școli primare asemenea; ingineri, medici, scriitori, muzicanți, actori chiar, toți fac politică, pentru a parveni. Și acesta e răul cu desăvîrșire mai mare; căci relele actuale ar putea fi trecătoare, dar conrumpindu-se însuși nervul vieții oricărei societăți, *iubire de muncă*, nu mai e nici măcar speranța de îndreptare. Armata noastră poate câștiga bătălii; Alecsandri poate scrie versuri nemuritoare, un ministru de externe poate conduce politica în afară cu nemăpomenită dibăcie; toate acestea împreună vor forma luxul istoric al existenței noastre dar acest lux nu va opri discompunerea singelui nostru social, *pieirea noastră prin pieirea muncii*".

Terapia prin cultură, de care aminteam mai devreme, ar putea fi, desigur, extinsă. Ea nu va conduce la vreun rezultat benefic dacă acestui prim stadiu, de conștientizare și acceptare a problemelor noastre de ieri și de azi, nu-i va urma un altul, mult mai important: de asumare a unui efort constructiv înspre ceea ce Eminescu numește "iubirea de muncă".

Cu riscul de a cădea în capcana retoricii, nu ne putem opri să nu ne întrebăm: Ce ne oferă acum realitatea social-politică românească? Din nefericire, în toate planurile, anormalitate. Și, de aici, lipsa motivației de a munci. Cine muncește mult și bine nu înseamnă, obligatoriu, că și trăiește pe măsura muncii. În consecință, cu cît faci mai bine un lucru, raportîndu-te în mod constant la valoare, cu atît ești respins de cei din jurul tău, care preferă să parvină pe alte căi ce exclud, în mod evident, munca, dar includ corupția. Modelul cel mai la îndemînă, în cea de-a doua direcție, îl oferă aleșii de toate culorile din ultimul deceniu. Ei toți ar trebui să știe că nu sint deloc originali.

Aceeași anormalitate, mai sus pomenită, conduce la o preferință cel puțin ciudată pentru niște oameni care susțin - verbal - cultul muncii, aceea de a aștepta să și se dea. Pentru că, nu-i așa, dacă viața este atît de grea astăzi și aici, românii nu au nici o vină. De vină este sistemul

comunist, democrația, Guvernul, Parlamentul, justiția, școala etc. Pentru că unii dintre noi au fost strămutați cu forța din sat și aduși la oraș să muncească în fabrică în spiritul unei utopii - comunismul - și pentru că acum fabrica s-a închis, iar la țară doar fraierii se întorc, preferăm să stăm, contemplativi, în fața blocului și să așteptăm salarii compensatorii, ajutoare de șomaj și alocații, cît să ajungă unora să-și înecă neputința în alcool, altora să mai adaoge o piine în calendar. Ne-am și obișnuit așa, să așteptăm: pînă mai ieri așteptam să treacă cele opt ore de muncă, prefăcîndu-ne cum putea mai bine că muncim (o lecție pe care am învățat-o mult prea bine!), acum se pare că n-am găsit cu cale decît să așteptăm. Trebuie ca cineva să ne ofere locuri de muncă!

Tot anormalitatea determină complexul dezinteres al oamenilor politici pentru însăși economia și aproape desăvîrșita lipsă de sprijin pentru cei ce vor să muncească, să producă nu numai pentru ei, ci și pentru alții. Același fenomen obligă la împărțirea societății contemporane în două clase: una de sus, puțin numeroasă, a celor îmbogățiți - cu foarte rare excepții - fără muncă, prin privilegiile economice și sociale pe care singuri și le-au acordat din postura unor înalți demnitari politici; cealaltă clasă, covîrșitoare, a celor de jos, în care se amestecă sărăcii care muncesc pe salarii de mizerie, obsedați fiind de psihoza prețurilor, cei indolenți și cei scăpătați, care mai cred în "clipa cea repede ce ni s-a dat" și înțeleg să muncească în spiritul unei tradiții, fără foloase evidente și imediate. Clasa de mijloc, atît de necesară însănătoșirii climatului social, economic, dar și politic, e ca o pînză de păianjen: nu poți să spui că lipsește dar nici că există...

Care mai poate fi "speranța noastră de îndreptare"? Răspunsul e limpede. Este vorba tot de muncă, de lucrul bine făcut, chiar dacă astăzi pare inutil, de educarea copiilor noștri în acest spirit, de cultivarea simțului măsurii și încrederii, de dreapta judecată, de puțința de a discerne răul de bine. Sau răul de mai rău? Rămîne de văzut ce vom culege. Dar știm cu adevărat ce-am semănat!

Liliana Buruiană-Popovici



## SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

## Eça de Queirós (III)

**E**UROPA este, pînă la urmă, una și indivizibilă. Iar țara noastră a făcut mereu parte din Europa, așa că aniversarea unui mare scriitor portughez ne sugerează inevitabilă întrebare: și România în toate astea? Ce se poate spune despre Eça de Queirós și România?

Există o latură cantitativă a relației: cele mai importante romane queirosiene au fost deja traduse în românește, ceea ce nu-i puțin lucru. Dar căutarea profundității, trecerea dincolo de aparențe rămîne oricum tentantă.

Evident că Eça de Queirós, autorul ce dă numele anului 2000 în Portugalia, nu seamănă cu nici un scriitor român - cum, de altfel, nu seamănă cu nici un scriitor european; acest "Flaubert portughez" îl admira pe autorul *Doamnei Bovary*, dar se distanța de el prin căldura stilului, lirism reținut și confesiune abia trucată. Dacă ne-am strădui să-i găsim, cu orice risc, lui Eça de Queirós un corespondent românesc, singurul nume valah pe care i l-am putea alătura ar fi cel al imprevizibilului I. L. Caragiale. Nu prin specificul prozei, pentru că nimic nu e mai departe de romanele spectaculoase ale portughezului decît proza scurtă și cizelată a autorului român. Lumea din *Os Maias*, *Ilustra casa Ramires*,

*Orașul și muntele* avea drept muzică de fond melodia somptuoasă a decăderii aristocrației, melodie ce are prea puțin a face cu forfota Miticilor bucureșteni. Dacă trecem însă de aparențe tematice și de statura socială a personajelor, vom întîlni însă neașteptate similitudini: doi prozatori europeni geniali care au trăit în aceeași perioadă, respirînd un aer cultural comun, nu, pot să nu semene, măcar cît de puțin.

Crescuți amîndoi la școala franceză, educați prin lectura clasicilor, Eça și Caragiale au trăit și admirat naturalismul, pentru a-l depăși apoi și unul și celălalt. Despărțirea de naturalism a luat, în ambele cazuri, forma atracției spontane pentru esteticism, pentru cultul cuvîntului în sine, pentru obsesia perfecțiunii formale. Portugheza și româna pe care cei doi au scris-o au devenit proverbiale. Ca și Eça, Caragiale a fost atacat furibund de naționaliști și de eticiștii obtuzi, deoarece amîndoi s-au bucurat de faima unor "înstrăinați", a unor "defăimători ai neamului". Vitriolul cu care au desenat portretul compatrioților lor de la sfîrșitul secolului trecut a ars multe sensibilități. Ca și Caragiale, Eça a purtat cu ostentație eticheta infamantă, avînd conștiința liniștită: ironia nimicitoare la adresa ridicolului

național ascundea la amîndoi o adîncă iubire rînită, un patriotism în fond extraordinar.

În ultimii săi ani, Caragiale a ales exilul; cea mai mare parte a vieții sale active, Eça a fost și el un exilat - și nu doar prin natura profesiei diplomatice. Ultimul roman al lui Eça, scris la Paris (*Orașul și muntele*), are ca temă împăcarea finală a autorului cu patria mult iubită și mult criticată: eroul se întoarce la moșia strămoșilor săi, se stabilește la țară, proclamă superioritatea valorilor eterne ale pămîntului și ale naționalității. Ultima capodoperă scrisă de Caragiale la Berlin, *Kir Ianulea*, relevă la rîndul ei o arheologie spirituală, evocînd - de astă dată cu iubire - lumea fanariotă, Bucureștii încântători și atemporali.

Caragiale și Eça de Queirós au atins, amîndoi, genialitatea în registrul ironic, fapt infinit mai greu de realizat decît în oricare altă variantă literară; și au exploatat pînă aproape de epuizare, resursele stilistice ale limbii lor. În fine, ei rămîn pînă astăzi cei mai mari prozatori români și portughezi - dar această performanță le-a fost făcută cadou de posteritatea, oricum mai generoasă decît cei în mijlocul cărora au trăit.





# Aplauze pentru Ana Blandiana

## Persoana întâi singular

**A** PARIȚIA volumului *Soarele de apoi* reprezintă - dacă se poate spune astfel - o surpriză de multă vreme așteptată de cei ce iubesc literatura. Ana Blandiana n-a mai publicat o carte de poeme noi din 1990 (când i-a apărut *Arhitectura valurilor*, la Editura Cartea Românească). Timp de zece ani, poeta a participat, cu un sentiment de urgență, la viața politică, sperând să vadă România transformată într-o "zonă liberă de comunism". În toată această perioadă, cititorii ei s-au simțit frustrați, deși au înțeles că este vorba de un sacrificiu necesar.

Și iată că acum Ana Blandiana este din nou prezentă în librării cu un volum de poeme inedite (există o singură excepție: poemul *Dangăt de fructe*). În acest volum - al cărui titlu, *Soarele de apoi*, este el însuși un poem, lapidar și metafizic - o regăsim pe poeta așa cum o știam dintotdeauna: gravă și reflexivă, de o demnitate statuară, cultivând simplitatea ca singura ei formă de cochetărie. Totuși, ceva s-a schimbat. Unele texte au o precipitare dramatică, trădând oboseala existențială a naufragiatului care scrie fără speranță un nou mesaj pentru a-l arunca în largul mării. De asemenea, a crescut gradul de esențializare al textelor. Poeta nu-și mai îngăduie nici temporar să se joace de-a scrisul, nu mai este capricioasă, nu-și mai pune la urechi cercei din cireșe, în momente de răsfăț al feminității. Ea este integral o conștiință, spunând adevăruri importante despre care știe că nu li se va da importanță. Un entuziasm contrazis planează, ca o pasare rănită, în fiecare poem.

Ana Blandiana descoperă acum, la maturitate, persoana întâi singular (după ce în tinerețe își dizolvase, fericită, ființa în persoana întâi plural). Ea se înțelege pe sine ca pe o lumină care se stinge:

"Se făcuse în mine lumină/ Atât de puternică,/ Încât mă vedeam de departe/ Și eu însămi vedeam/ La lumina mea/ Pă-

nă dincolo de orizont/ O lume mai frumoasă/ Decât bănuisem vreodată,/ O mulțime care luneca/ Lin în toate direcțiile,/ Ca pe patine sau ca pe un luciu de apă,/ Cântând fericită «Să ne grăbim,/ Să ne grăbim,/ Până mai este lumină»./ Dar lumina eram eu,/ Luminând până la capătul transparent al pământului/ În căutarea locului/ Unde să fiu destul de singură/ Ca să mă sting." (Peisaj)

Aproape fiecare poem este un act de reflecție, consumat în văzul tuturor, ca pe o scenă. Cu mențiunea că singurul element teatral îl constituie această *expunere*, sub lumina necruțătoare a reflectoarelor. În rest, poeta nu recurge la nici un artificiu pentru a-și cuceri publicul. Nici misterioasa lumină albastră, nici trapele, nici muzica din culise nu fac parte din recuzita sa.

Ea nu spune publicului "am să cânt pentru dumneavoastră" sau "am să dansez pentru dumneavoastră", ci "am să gândesc pentru dumneavoastră". Gândirea în desfășurare devine spectacol:

"Sfârșitul lumii dac-ar fi să fie/ Ce-ar fi mai mult decât explozia-n vânt/ A unui glob de pădăie/ Care dispare semănând?// Pe sine însăși lumea încă vie/ Se înmulțește dispărând: Sfârșitul lumii care întârzie/ Amână alte lumi, la rând." (Sfârșitul lumii)

În carte nu există nici un text mortificat. Poemele nu au toate aceeași valoare (unele suferă de improvizație), dar fiecare captează atenția prin ceva, fie și prin sesizarea fugitivă a dramatismului unei situații:

"Bătrâni venind cu duioșie la cimitir/ Ca într-o vizită protocolară/ În lumea cealaltă,/ Obosiți la gândul că mai trebuie/ Să se întoarcă acasă,/ Că nu pot rămâne/ Definitiv." (În vizită)

Din volum nu lipsesc capodoperele - poeme dintre acelea care, recitate în fața publicului, sunt răsplătite cu ropote de aplauze, iar studiate de critici suscită numeroase interpretări. Un asemenea poem este *Suficientă mie*, a cărui rezonanță rămâne multă vreme în conștiința cititorului:

"Suficientă mie nu mi-am fost niciodată,/ Atârnând mereu ca un fruct de o creangă în vânt,/ Ca de un arc încordat o săgeată,/ Ca de propria sa etimologie un cuvânt.// Ce-am însemnat înainte de-a fi fost pe pământ,/ Ce sens visat de demult devenit speranță uitată/ Mă străbate sărind peste rând/ Și făcându-și din mine dovadă// Și verigă a unui mister amânat/ Ca să continue diferit însă viu,/ Plătind cu dobândă același păcat// Pe care ți-l las moștenire târziu./ Ca să-l înțelegi și să-l porți mai bogat./ Numai tu, cititor nenăscut, ca un fiu..."

Se remarcă imediat tonul constatativ și resemnat, asemănător cu acela al unora dintre poemele lui Tudor Arghezi. Pe acest ton sunt enunțate adevăruri existențiale de o gravitate specifică stilului poetic inventat de Ana Blandiana. Poeta își sesizează cu modestie filosofică statutul de parte dintr-un întreg. Ea se consideră o entitate totdeauna *complementară*, iar acest destin și-l suportă cu seninătate.

Poemul se clasicizează chiar în timp ce-l citim. Versul "Ca de propria sa etimologie, un cuvânt" conține o comparație care poate fi citată în manualele școlare. Iar ultimul vers al poemului, "Numai tu, cititor nenăscut, ca un fiu..." este un posibil motto pentru orice volum de poezie și chiar pentru poezie, ca gen.

## Gloria de a vorbi într-un pustiu

**C** ONCOMITENT cu volumul de versuri, poetei i-a apărut și o culegere de articole (publicate în marea lor majoritate în perioada 1997-2000 în *România liberă*). "Articole" este un mod de a spune. În poezie, în proză, în publicistică, în interviuri, Ana Blandiana rămâne Ana Blandiana. Ea este structural și iremediabil o poetă.

Din perspectiva unei poete, fapte care nouă ni se par anodine devin semnificative. Viața de fiecare zi se încarcă de sensuri, ca și cum ar deveni fosforescentă. Ce semnificație are pentru un privitor oarecare întârzierea cu care un ministru



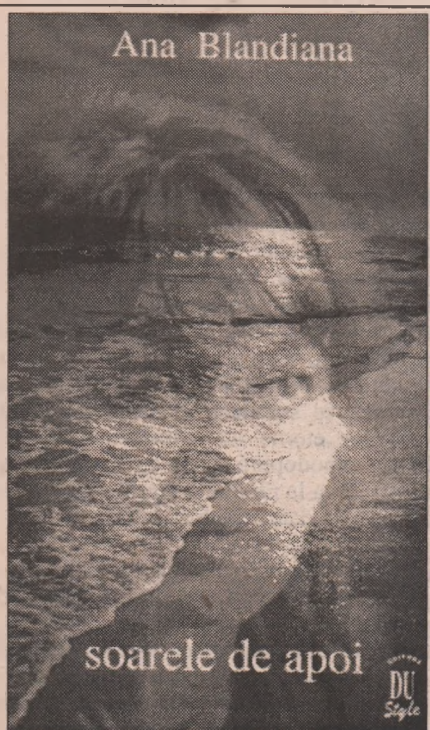
Ana Blandiana, *Ghicitul în mulțimi*, București, Ed. DU Style și Ed. Atlas, 2000. 368 pag.

coboară din mașina oprită în fața Palatului Victoria? Nici una. Pentru poeta însă întâmplarea este mai revelatoare decât o declarație politică:

"Mașina noului ministru oprise la intrarea Palatului Victoria, camerele de luat vederi și microfoanele presei se apropiaseră și așteptau declarațiile, dar în mod bizar, sub lumina reflectoarelor aprinse deja și luminându-l prin geam, ministrul rămânea nemișcat, fără gestul reflex de a deschide ușa mașinii, ca și cum ar fi fost handicapat sau prizonier, sau ca și cum ușa ar fi fost blocată. Încrămenirea, asemenea unui stop-cadru, n-a durat însă decât un minut sau două, până în clipa în care aghiotantul i-a pus capăt deschizând ușa, eliberând ministrul și lămurind lucrurile. Ușa nu era blocată și cunoștința mea nu avusese nici un accident locomotor, ci pur și simplu demnitatea de ministru nu-i mai permitea să deschidă singur ușa mașinii, cu gestul reflex al oricărui muritor. [...] Deprinderea demnităților de a aștepta impasibili să li se deschidă ușa - reprimându-și astfel nu numai reflexul fizic al mișcării, ci și reflexul democratic al egalității - este pentru mine semnul simbolic al dependenței lor de privilegii și al nelibertății de mișcare. [...] Indiferent dacă explicațiile acestei deprinderi sunt abisale sau patologice, simbolice sau minore, și indiferent dacă privirea mea alarmată este exagerată sau nu, stop-cadru analizat cu uimire în această pagină vorbește despre prizonierii care ne conduc."

Uimitor este *până cât de departe* poate duce Ana Blandiana o demonstrație de acest fel. Ea face dintr-o scenă din viața cotidiană nu numai o pagină de literatură, din categoria satirei de moravuri, ci și un eseu filosofic și, în cele din urmă, un poem cu un fior tragic.

Tabletele din volumul atât de ingenios intitulat *Ghicitul în mulțimi* sunt scrise, ca și versurile, cu un sentiment al zădărniciiei. Ana Blandiana știe că discursul ei nu este ascultat și că dacă totuși este ascultat nu este luat în considerare. Ana Blandiana știe că ea este *Cassandra*. Aceasta însă nu o face să tacă. Poeta acceptă, ca pe o coroană de spini, gloria de a vorbi într-un pustiu.



Ana Blandiana, *Soarele de apoi*, poeme noi, București, Ed. DU Style, 2000. 96 pag.

## Institutul pentru Cercetarea Avangardei Românești și Europene

**P**ENTRU completarea fondurilor sale, Institutul primește donații sau achiziționează: manuscrise, corespondență, volume princeps, reviste (*Contemporanul*, *75 HP*, *Integral*, *Unu*, *Muci*, *Alge*, *Punct*, *Urmuz*, *Radical*, *Meridian*, *Liceu*, *Viața imediată*, *XX - Literatura contemporană* ș.a.), documente (acte de familie, de studii etc.) privind opera și biografia autorilor de avangardă (Ion Vinea, Tristan Tzara, Marcel Iancu, M.H. Maxy, Victor Brauner, Mattis Teutsch, J.Perahim, B.Herold, Jean David, B. Fundoianu, Sașa Pană, Stephane Roll, Geo Bogza, Ilarie Voronca, Jacques G.Costin, Paul Păun, Gherasim Luca, Sesto Pals, D. Trost, Virgil Teodorescu, A. Baranga, Claude Sernet, Brunea-Fox, Ion Călugăru, Moldov, A. Zarembo etc.). Suntem, de asemenea, interesați de procurarea de publicații, volume, albume care au ca subiect avangarda literară și artistică europeană și mondială, indiferent de limba în care sunt publicate. Strângem, în genere, mărturii de orice natură despre activitatea și viața tuturor celor care s-au afirmat în cadrul avangardei.

Editura Institutului va începe din toamna aceasta republicarea (ediții anastatice) revistelor (circa 30) și volumelor de avangardă (circa 80) apărute în România (și, în genere, în spațiul european) în perioada interbelică. Cum tirajele vor fi reduse, cei interesați ni se pot adresa pentru a fi siguri de procurarea acestora. De pildă, până la sfârșitul anului, vom republica revistele *75 HP*, *Integral*, *Cabaret Voltaire* și *Urmuz* (ediția II-a, cu textele românești traduse și în limba franceză).

Putem fi contactați la adresa: *Institutul pentru Cercetarea Avangardei Românești și Europene* (președinte: Nicolae Țone), București, str. Mitropolit Antim Ivireanul, nr. 45, sector 5, cod poștal: 70664, precum și la tel./fax: 337.00.18 (mobil: 093349138).



# Duplicitatea lui Titus Popovici

CRONICA  
LITERARĂ

de  
Gheorghe  
Grigurcu



**T**ITUS POPOVICI e, indiscutabil, un "caz". Nomenclaturist notoriu, membru al CC al PCR și favorit al lui Ceaușescu, a găsit de cuviință a scrie, după 1989, pagini vitriolante la adresa regimului pe care l-a slujit, timp îndelungat, încă de la precocile său debut cu *Setea și Străinul*, care l-au "clasicizat" de îndată, asigurându-i un loc în firida manualelor școlare. "Clasic și după moarte?", se întreba, în titlul unui text pamfletar, Barbu Cioculescu. Cum ne-am putea apropia de această conștiință duplicitară, reprezentativă pentru era comunistă, dar care, iată, încearcă a-și supraviețui în postura de denunțator al aceleiași ere? Nu ne îndoiim că, dacă sistemul totalitar ar mai fi persistat, Titus Popovici nu s-ar fi grăbit a rupe relațiile avantajoase pe care le întreținea cu acesta, încărcat fiind de bani, distincții de tot felul și având facilitățile unor călătorii pe tot mapamondul, ca și accesul la cercurile înalte ale puterii de la noi, precum și la personalitățile străine. Întreaga lui existență a fost o kermesă. Secătuirea sa ca prozator - în ultimele decenii și-a fixat activitatea aproape exclusiv în sfera unei cinematografii propagandistice - se pare că nu l-a deranjat prea mult. Ceea ce a scris *post festum* indică o conștiință acută, care, automat, circumscrie prin cinism întreaga sa prezență de până la răsturnarea dictatorului. Departate de convingerile avintat comuniste pe care le proclama periodic, prozatorul a fost doar un mercenar mulțumit cu condiția de privilegiat, cu viața de huzur pe care o ducea, străin de autointerogațiile morale. Nu mai puțin, înțelegând a folosi două cemeluri precum celebrul Procopius din Cezareea, a dat în vileag, după ceasul al doisprezecelea, nevrednicia, impostura, turpitudinea unei cîrmuiri alături de care s-a situat din interes material. Calificarea sa de prozator, cu observația ageră și verbul alert și caustic, dau acestei mărturii secunde un preț în sine. Ea nu-l absolvă de păcate pe autorul său (pentru care frîngerea destinului scriitoricesc e o pedeapsă), dar e... mai mult decât nimic. Spre deosebire de alți memorialiști din rîndul nomenclaturii literare (Mihai Beniuc, Maria Banuș), autorul *Străinului* nu se străduiește a justifica, în vreun fel oarecare, crezul comunist, abjurîndu-l aproape în totalitate. Spre deosebire de alți slujitori ai comunismului (Adrian Păunescu, Corneliu Vadim Tudor), nu mai zăbovește, după decembrie, pe linia scelerată a ideologiei prin postideologie, ci se livrează conștiinței sale de rezervă, părții "bune" a conștiinței sale, care-i dictează - deși tardiv pentru a-i recupera destinul - rînduri de bun-simț.

Arma redutabilă pe care o folosește Titus Popovici este ironia. O ironie retrospectivă din punct de vedere istoric și etic, vîrșată însă în prezentul etern al prozei beletristice, nu a "cele mai despuitate", cum dorește a se prezenta, ci mustind de sucuri acide. "Ca de obicei, conform axiomei «secretului de partid», sîntem convocați cu o zi înainte personal: acest apel nu poate fi transmis soților, copiilor sau bunicii; ce s-ar întîmpla dacă dușmanul ar afla la ce oră și unde se adună centrul vital al națiunii?". Sau: "După-masă, de la ora 15.00, se vor studia «materialele»: este doar vorba de Plan, acest fetiș «bătut în cuie», cum i se spune cu o involuntară aluzie la un revoltat crucificat. În «prevederile» sale e cuprins totul, de la ciți nasturi de izmene la ciți megawați se vor produce, cit «se va da» pentru Cultură și cit pentru canalizare, în cite ace cu gămălie ne vom întepa degetele și cit vin va bea națiunea spre comunism în zbor...". Sau: "Băieții de la intrare îmi spun: «Să trăiți tovarășu' Titus, vă rugăm legitiimația dumneavoastră». Nu mă miră stupidă formalitate de-a întreba un om pe care-l cunoști cum îl cheamă". Sau: "Tudor Postelnicu

începe să urla: «Ceaușescu-pecere! Ceaușescu-paaaa-ce!» În ritmul scăpat din friu se aude: Pa-ce-pa-ce-pa-ce-pa!". Este reconstituită astfel atmosfera de formalism stupid, de birocratie ridicolă, de solemnitate vacuă a unor inși care pretindeau că reprezintă clasa muncitoare, întregul popor ce le-ar fi încredințat mandatul prin simulacre electorale grosolane. Remarcăm textura faptică densă, "altoirea" fiecărei aprecieri pe trunchiul solid al concretului, evocat în detalieri cuprinzătoare, într-o dispoziție poficioasă de comeraj, nu departe de modalitatea folosită, bunăoară, de către Mircea Zăciu în *Jurnal*. Tabloul ultimei plene a CC al PCR, din 12 decembrie 1989, care urma să "discute" planul unic de dezvoltare pe 1990, precum și o "informare" despre întâlnirea de la Moscova a "genialului cîrmaci" de la București cu Gorbaciov, e realizat cu un penel inclement, goyesc: "La prezidiu Bobu Emil, lăcrimînd de iubire, cu fața ca o lună roză despicată de surisul larg, unsuros, bate cu brațele scurte ca și cum ar vrea să-și ia zborul și nu poate; Gogu Rădulescu, cu pleoapele de plumb, vinete, doarme pe piccioare; Dumitru Popescu, ca de obicei, arborează o expresie de greață universală. («Nu-ți dai seama că o să fim spînzurați cu toții»), l-am întrebat nu de mult în parcul fost «de cultură și odihnă I.V.Stalin» și el, privind spre însoțitorul tînăr, elegant, frumuseț, care ne urma la doi-trei pași: «ba da. Nu ți se pare normal?».) Dîncă e sobru, robot tuciuriu cu o căiță de nea în creștet. Miu Dobrescu dă impresia că spune psalmi, Lina Ciobanu că rumegă, Gheorghe Oprea mimează scandarea numelui sacru cu buze albastrii; «Academician-doctor-inginer», parcă ar număra găini în ogradă, se uită să vadă cine se oprește din aplaudat înainte de-a «se» fi dat semnalul; Ceaușescu absent, vrînd poate să creadă sincer că vacarmul acesta nu l-ar privi, răsfoiește niște hîrtii în fața lui. Acestea sînt virfurile absolute ale societății socialiste multilateral dezvoltate: ei au o putere incomparabil mai întînsă decât voievozii sau demnitarii «burghezo-moșierești» ai trecutului. Asupra țării. Asupra fiecărui cetățean în parte, de la leagăn la mormînt". Se putea oare o mai lucidă consemnare, o mai amară apreciere a acestei liote de nechemăți abuzivi ce alcătuiau "conducerea superioară?"

Să vedem care e atitudinea lui Titus Popovici față de sine însuși. Am putea vorbi de o cochetărie stingăce, cînd prozatorul își atribuie gesturile unei opoziții practice nule, precum albul așternut pe alb. Astfel, la finele Congresului al XIV-lea, și-ar fi îngăduit să taie de pe listă, în taină, "banda celor patru": madam Ceaușescu, Bobu, Dîncă, Dăscălescu, precum și cîteva "plevuști" ca Nicu Ceaușescu, Lina Ciobanu și "alți du-lea". Dar, surpriză: "După numărarea voturilor, care a durat doar cîteva minute, deși erau de cercetat vreo 3500 de buletine cu sute de nume, s-a anunțat în mugete de entuziasm că toți, *absolut toți* cei propuși, au fost aleși în «deplină unanimitate»! Puteam să mă ridic atunci și să contest rezultatul numărătorii și corectitudinea Comisiei, întrucît în mod sigur cei pe care știam că eu îi tăiasem de pe listă nu puteau să fi obținut «deplină unanimitate». Sau o altă "opoziție", pe cit de cruntă pe afit de imaginară: "Ne așezăm și reîncepe obsesia mea tiranică, rușinoasă, de psihopat; sînt invizibil, am la mine «dublu-express»-ul de 7,3x74 R, arma mea de urși și mistreți. Crucea lunetei se așează ușor pe fața lui plină de pete, între ochi. Nu! Moarte prea rapidă. Mai bine trag întii în ea, să-l văd cum suferă... Gînduri de om de 60 de ani! Există însă și un alt fel de-a fugi din această realitate: să o privești prin prisma propriei răspunderi. Dar e prea tîrziu". Ultimele cuvinte sînt cele mai concludente.

În schimb predomină cinismele, să le zicem involuntare. Adică acele mărturii, sub intenția de obiectivitate, prin care transpore ipostaza de complice a autorului la

marasmul pe care-l descrie și de care, prin forța lucrurilor, nu era capabil a se detașa decît în mod nesemnificativ. Scriitorul se declară a fi, de la bun început, absolut disponibil pentru comenzile oficiale. E pura realitate: "Aveam deja la tipar o năvelă «împotriva lui Tito». Leonte Răutu îmi comandase personal și o piesă de teatru, pe aceeași temă și eram gata să răspund oricărei «comenzi sociale», indiferent că ar fi trebuit să demasc uneltirile Vaticanului («Nu'n slujbe divine petrec monseniorii», scrisese un delicat poet de real talent), nu m-aș fi dat în lături să «oglesc» hidoasa față a chiaburilor piromani («Chiaburul Mariei dete foc la arie») ori să înfațez luminoasa figură a activistului de partid («Stele strălucesc peste medean/ Scocul morii freamătă sub lună/ însă cel instructor județean/ Fără preget umblă prin comună») și, mai presus de toate, să slăvesc pe Marele Dascăl și Părinte («Dormi copile, dormi, visează, Stalin somnul ți-l veghează»). Lui Stalin, nu pregetă a-i atribui "bun simț", aruncînd vina "deformării" asupra altora: "Ceea ce spunea Stalin era plin de bun simț, dar propaganda care începea să ne inunde nu era defel. Cu o insistență care ducea fără greș la efectul contrar, de respingere prin suprasaturație, se proclama cu ton agresiv («cine nu înțelege aceste lucruri... numai fasciștii pot să... este evident pentru oricine, în afară de dușmanii înrăiți...») superioritatea acestor oameni noi, noi pe toate planurile, față de locuitorii unei Europe nu numai putredă, dar și *înapoiată, nekulturmaia*". Șansa "urcării în rang" a romancierului apare odată cu fuga în Vest a lui Petru Dumitriu, figura nr. 1 de prozator înregimentat: "Politica lui Dej față de această obște, adunată în cazarma Uniunii Scriitorilor, era foarte simplă: «Mă, Leonea, îl întreba el pe L. Răutu, secretarul cu Agitprop-ul, ce se mai aude pînă la aia, pînă la scriitorășii?». «- Se mai agită, tovarășe Gheorghiu!». «Mai dă-le și tu niște bani, dă' nu mulți că p-ormă se îmbuibă! Și lui Dumitriu asta, dă ce nu i-ați mai dat nește bani?» a întrebat el, cunoscînd arghirofilia prozatorului. Atunci Beniuc i-a spus că nu-i nici o pagubă că s-a dus; este altul, mai tînăr și mai talentat, Titus Popovici... Urmarea a fost că peste cîteva zile am fost chemat în toiul nopții la cabinetul secretarului general și am avut o lungă și revelatorie discuție la o sticlă de molan ruj". Îmbuibat, plictisit de atîtea avantaje, Titus Popovici își permite gesturi de insubordonare minoră pe fondul saturației cu "delicatese" de care a avut parte. Astfel, în anii în care pentru cei mai mulți scriitori români o plecare în străinătate reprezenta un vis neîmplinit, autorul filmului *Puterea și adevărul* își permitea a renunța la un atare voiaj: "În 1965 Demostene urma să fie investit și cu demnitatea atît de rîvnită de reprezentant al României la COMES, cu sediul la Roma: călătorii în străinătate, posibilitatea de-a refructifica vechile legături, de-a face altele noi etc., etc. Din delegație făceau parte Zaharia Stancu, Marin Preda, Cicerone Theodorescu, N. Tertulian și Titus Popovici. Acesta din urmă, pretextînd starea cu totul precară a sănătății sale, a declinat propunerea-sarcină. Organizasem o mare expediție de vinătoare și pescuit în Delta Dunării și ideea de-a merge în străinătate într-un grup, și încă de scriitori, îmi repugna". Dovadă suplimentară că exista, în "egalitara" structură comunistă, o protipendă scriitoricească ce-și putea îngădui, în huzurul său, nazuri de acest gen.

Cele mai stupefiante pasaje le alcătuiesc însă momentele de pleoară anticomunistă. Fostul membru al CC al PCR ni se revelă drept un ins înarmat cu mijloacele unei critici anticomuniste avizate, bizuite pe argumente, ilustrate prin exemplificări greu de combătut. E ca o "schimbare la față" ori, în limbaj laic, o "întoarcere cu 180 de grade". Propagandistul de pînă ieri, dispus a prelua orice "sarcină tematică", ajunge a scrie astfel, în plan teoretic: "Venind în Statele

Unite știam că vestitele postulate ale lui Lenin «imperialismul, ultimul stadiu de descompunere a capitalismului» și «posibilitatea construirii socialismului - considerat ca o treaptă superioară pe toate planurile - într-o țară înapoiată» sînt aberațiile unui lunatic, care și-a construit o teorie pe baza studierii unor statistici incomplete și depășite, și ale unui mesianism răzbnător. Cit despre mai vechea teză marxistă că «o orînduire și-a trăit traiul și trebuie înlocuită cu alta, în momentul cînd relațiile de producție au ajuns caduce și se opun dezvoltării mijloacelor de producție» simpla trecere în revistă a tuturor descoperirilor importante din secolul XX, de la penicilină la DDT, la energia atomică și la informatică, arată că ele n-au apărut în «lagărul socialismului» decît după ce spionii sovietici au reușit să le fure". Și într-un plan pitoresc, coroborîndu-l pe cel dintii: "Faimoșii *blue jeans*, în fond niște nădragi de lucru, cuceriseră lumea întreagă și nu *rubasca*, tineretul crescut și educat pînă la sațiu în spiritul «umanismului socialist» se dădea în vînt după *rock and roll* și nu după *cazacioc*, cînta cu plăceri cvasi-religioase *Stranger in the night* și nu *Kalinka, Kalinka maia*. Aceiași tineri, crescuți în spiritul lui Pavel Korceaghin, Pavlik Morozov și Zoia Kosmodemianskaia, se identifica cu James Dean, Elvis Presley și John Wayne; behăiau de admirație în fața vreunei limuzine «Cadillac» și nu în fața «Moskviciurilor»; fiica lui Stalin cerea azil politic în Statele Unite și nu Mrs Jacqueline Kennedy la Moscova...". Avînd "șansa" de-a sta în Statele Unite pe spezele regimului comunist care-i asigura o bursă de 1500 de dolari lunar, aidoma unei slugi pe cit de lacome, pe atît de infidele, Titus Popovici mărturisea: "eram de mult edificat asupra faptului că pierderea legitimității sistemului comunist, chiar în ochii celor, puțini în România, ce luptaseră sincer pentru «implementarea» lui, se datora desăvîrșitei sale ineficacități, în toate domeniile vieții, și că supraviețuirea lui se explica nu atît prin imensul aparat represiv care-l apăra, ci prin frica instincțivă și subconștientă a milioane de oameni cărora spiritul natural de competiție le fusese înlocuit cu mincinoasele «întreceri socialiste», de riscurile libertății, în fața unor certitudini mizerabile, dar totuși certitudini". Iar prin introducerea dictatorului ca figură a considerațiilor antitotalitare se obține un adaos de polemică riguroasă exactă în elanul său inversat: "Și într-un sens și într-altul falimentul lumii de unde veneam (agravat la noi de paranoia de tip Bokassa și Mobutu a unui om fără școală care nu muncise practic niciodată și se imagina pe sine ca al doilea Mihai Viteazul) era evident, fără a mai fi nevoie de analize filosofice, sociologice sau istorice: «socialismul real» era, în cel mai bun caz, o formă monstruoasă de capitalism etatist, de o brutalitate nelimitată de nici o lege, de nici o regulă, iar în cel mai rău - și era cazul țării mele - un neofeudalism delirant-industrializator, *în sine și pentru sine*, în care «planificarea» îmbracă formele cîtoririlor legendare ale lui Ștefan cel Mare; unde pica săgeata lui, acolo se înalță lăcașul". Gura păcătoșului!

Tulburăți de imprezizibila dedublare a lui Titus Popovici (e drept, manifestată scriptic atunci cînd toate pericolele au trecut), nu-l putem măsura pe nefericitul fericit prozator, decît cu două măsuri, așa cum ne propune el însuși: o dată în calitate de nomenclaturist obedient, de stipendiat de lux al sistemului cărui i-a plătit cu "sînge intelectual", cu sîngele operei sale ce a rămas incompletă și schiloadă, altă dată în calitate de procuror lucid și calificat al aceleiași hidos sistem cărui i cunoștea tarele dinăuntru, deci mai bine decît alții. Să-l condamnăm sau să-l absolvim? Dificilă problemă. Nici una din aceste atitudini n-ar putea fi susținută pînă la capăt.

Titus Popovici - *Disciplina dezordinii*, Ed. Mașina de scris, București, 1998, 320 pag., preț 25.000 lei.



## Povestiri cu înjurături

**A** ÎNJURA e un soi de reacție de "sinteză" a realității. Are un fel de știință la bază și se proferează aproape cu artă. Uneori poate fi o declarație de simpatie, un semn al indiferenței, o reacție de dezgust sau de dispărare (depinde de intonație și, în general, fiindcă se situează între granițele frivole ale *expresiei*, mai rar frizează registrul grav). Oricum, e o chestie de rațiune și de gust: "Că-i spun unuia «Mă, boule!», nu înseamnă imediat că-l și judec. Apoi sunt înjurături deștepte și înjurături de două parale. Io-i prețuiesc pe ăia care știu să înjure și nu mă supăr dacă sunt bălăcărît și io, așa nițeluș! Dar să fie cu meșteșug, vorba gândită, deșteaptă. Mă omor după vorbele deștepte."

În prozele lui Sorin Stoica se înjură științific, cu răbdare, și aproape filosofic. Jurnalist cu ochiul nesățios plimbat pe realitate, autorul excelează pe terenul descrierii. Fiindcă prozele sale sunt descrieri și în epic și în dramatic, dialogul e doar un prilej de a-i oferi cititorului niște personaje aproape remarcabile, chiar fără pretenția fineții analizei psihologice. E plăcerea pură a observației unor inși interesanți, de obicei culeși de prin gări sau de pe stadion, ei înșiși cu un registru larg al posibilităților umorului, de la ironie și bășcălie subțire la umor gros, irreverent și amar.

Lumea lui Sorin Stoica e compusă din indivizi cu nume pitorești (Galima, Cocozon, Gigi Mosor, Coco Jambo), din abjecție și uneori din suferință și gravitate (deși tonurile acestea nu-l caracterizează și acolo unde se lasă impresionat e și mai slab). E o lume kitsch, calpă și indiferentă. Expresia ce-l caracterizează e una virilă, violentă. Problemele serioase în mod autentic pentru Sorin Stoica sunt cele ale unui intelectual: drama ficțiunii și a scrisului, eventualul complex al ziaristului față de omul de litere. Și în aceste texte Dorin Stoica reiterează ceva formule textuale la Mircea Nedelciu, sau scrie o analiză a receptării ce sugerează o conștiință internă acută a scriitorului de la granița dintre literatură și interferența postmodernă a stilurilor de expresie. Foarte bun este textul *Pe pilot automat*, o proză despre condiția omului de presă și despre pitorescul oamenilor de presă. Se combină aici confesiunea dură, scârba existențială și abjecția, ratarea constantă a binelui și a frumosului. La fel, *Analiza receptării și O zi din viața lui Nae Stabiliment*, (parafraza după Soljenitin e un soi de

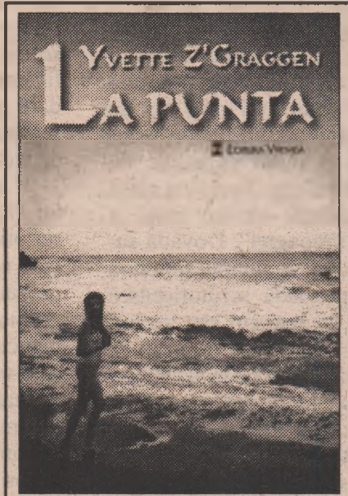
Sorin Stoica, *Povestiri cu înjurături*, colecția "Debut", Ed. Paralela 45, 123 pag., f. preț.

bășcălie a realismului dur), texte de finețe narativă și conștiință a procedeele interne ale literaturii.

Iulia Alexa

## Din liniștita Elveție

**L**A PUNTA este un roman care se citește în câteva ore. Trebuie să fi fost o plăcere pentru Henri Zalis traducerea lui, în românește textul seamănă cu pictura naivă, limba e copilăroasă, simplă, reconfortantă. Tot sub semnul lipsei de pretenții stă și subiectul: o familie de elvețieni în vîrstă e nevoită să-și părăsească apartamentul devenit prea scump și să se mute într-o țară mai ieftină, Spania. El, Vincent, tînjește după confortul elvețian, nu înțelege nimic din solara Spanie, nu poate și nici nu vrea să se adapteze. Ea, Florence, pare că își regăsește în noua țară o viață pe care a ignorat-o ani de zile, viața de scriitoare. Ea e cea care povestește. Despre toată tristețea vieții de soție a cărei vocație e sistematic ironizată de un soț cinic și plictisit. Poate prea cinic și prea plictisit, dar schematicismul e rațiunea de a fi a acestui roman. Personajele sînt univoce, finalul e forțat: Florence rămîne în Spania, Vincent se întoarce în Elveția pentru a-și relua de unde le-a lăsat tabieturile lui de pensionar. Nici analiză, nici construcție savantă. Doar mici capitole înșiruite ca niște mărgele ieftine de ceramică, un colier pe care nu dai foarte mulți bani, dar care te bucură o clipă cu pastelul delicat al culorilor. Există un singur artificiu de compoziție, unul aproape naiv, dar care are calitatea de a nici nu se pretinde mai mult decît este: persoana I din capitolele care povestesc prezentul alternează cu persoana a III-a acolo unde povestea se mută în trecut. Tînăra Florence a trăit într-o familie în care cei doi părinți s-au iubit atît de total, de egoist și de tînerește întreaga viață, încît parcă orice problematizare a fost exor-



Yvette Z'Graggen, *La Punta*, roman. Traducere și postfață de Henri Zalis, Editura Vreamea, București, 2000, 200 p., f.p.

cizată. Poate nu întîmplător cei doi părinți au condus o farmacie, aflată la parterul casei în care au locuit. Și totuși tînăra de la etaj a dus o viață mai puțin sterilizată, a avut diverse aventuri, a locuit singură, a scris în tînerețe o carte, s-a măritat cam fără pasiune. Modelul părinților n-a funcționat și cu produsul acelei căsnicii pasionale. Pe cît de neverosimil s-au iubit ei, pe atît de neverosimil se suportă Florence și Vincent. Totul se prăbușește fără zgomot așa cum toată povestirea e construită oarecum in sotto voce. Delicatețea și simplitatea pe care le degajă acest roman nu se uită însă ușor.

Yvette Z'Graggen este o scriitoare elvețiană de expresie franceză care a publicat pînă acum 14 volume. Deși are peste 70 de ani, mesajul pe care îl transmite deopotrivă prin portretul fotografic de la începutul romanului, prin romanul în sine și prin activitatea ei continuă rezumată în postfața de Henri Zalis este un mesaj de tînerețe fără bătrînețe.

Aș mai adăuga un singur lucru: poate că cititorul de azi are nevoie tocmai de o asemenea literatură fără încrîncenare, simplă, dar deloc simplistă, ușor de citit și greu de uitat. Elveția se dovedește încă o dată un model.

Luminița Marcu

## Viola, șah și literatură

**P**AOLO MAURENSIG se naște în Gorizia anulului 1943 și debutează la surprinzătoarea vîrstă de 50 de ani, cu romanul *Varianta Lüneburg*. Cartea se bucură de mare succes și primește trei premii italiene.

Va fi frapat de la început faptul că autorul este un experimentat șahist și în același timp pasionat constructor de viole și flaute baroce. Înclinația din



Paolo Maurensig, *Varianta Lüneburg*, trad. Florin Galiș, col. "Romanul secolului XXI", Editura Univers, București, 1999, 159 de pagini, preț neprecizat.

urmă poate intra într-o sugestivă analogie cu modul în care își construiește romanul. Operație în care ingeniozitatea tehnică (aproape artizanală, prin plasticitate) are un rol la vedere. Există un fir polițist și un altul - să-l numim cu o expresie cam demonetizată - metafizic. Cititorul le poate urmări cel mai bine în îngemănarea lor concentrată, șahistic premeditată. Și mai există inițierea în știința, în mizele și în mizeriile, ba chiar și într-o filosofie *sui generis* a șahului.

Spuneam că intriga romanului se dovedește complicată și întrucâtva barocă. Cerea ce-i aduce însă o maximă gravitate este parțiala ei desfășurare - crucială pentru sensul întregului - în lagărul nazist de la Bergen Belsen. Această precipitare dramatică pare decisă cumva de particularitățile speciale, misterioase ale jocului de șah, pendulând la granița dintre hazardul inspirației și planificarea riguroasă. Tot astfel se împart și cele două tabere de personaje - cea a călailor, de un raționalism rigid și fad care sfârșește în neomenesc, și cea a

victimelor, înzestrate cu o fanatie de care atîrnă însăși viața lor. Această împărțire ireconciliabilă transformă tabla de șah într-un adevărat câmp de luptă, pe care se moare sau se supraviețuiește. Varianta Lüneburg reprezintă șansa de salvare fizică și morală a victimelor, și revanșa lor asupra bestialității, prin probarea unei subtile, dar decisive superiorități intelectuale - cu resurse la nivelul instinctului.

Cartea lui Maurensig ridică finalmente întrebarea dacă nu era mai bine s-o fi citit în legătura sportivă și confortabilă a unui tren de lux - decît în încremenirea încordată a bibliotecii de-acasă. Fără îndoială, e foarte bine lucrată. Tocmai intr-aceasta și constă problema ei - cam singura: pentru o atît de măiastră urzeală, emoția rămîne puțin datoare. Este vorba, nici mai mult, nici mai puțin, de căutarea nodului din papură.

Dar el există. Îndemnaticul Maurensig pare să-și fi dezvoltat strălucit o inteligență strict manuală, cu care lucrează combinatoric, ca un împletitor de coșuri ce manipulează laborios, nezăbovind prea mult asupra materialului și a procedurii, preocupat exclusiv de corectitudinea execuției. El nu îndrăznește să inoveze tocmai pentru că își face treaba foarte bine. Puțin prea multă detașare de eroii săi - și o prea severă disciplinare a premiselor de lucru. În aceste condiții surpriza e încă efectivă, dar într-un registru familiar. Talentul se manifestă parcă nu plenar, ci într-un cadru privat, civilizat, precaut, păstrând tabieturile din vremea cînd era doar un *hobby* (chiar și elitist), în rînd cu construcția instrumentelor muzicale.

Să nu exagerăm însă: Paolo Maurensig scrie foarte bine, foarte matur, chiar și fără a opta, el însuși, pentru vreo halucinantă Variantă Lüneburg.

Dorin-Liviu Bîțfoi

## Cărți primite la redacție

- Petre Pandrea, *Reeducarea de la Aiud*, ediție îngrijită de Nadia Marcu Pandrea, București, Ed. Vreamea, col. "Fapte, idei, documente", 2000. 576 pag., 80 000 lei.
- Ion Pillat și Perpessicius, *Antologia poezilor de azi*, cu 70 chipuri de Marcel Iancu, vol. I-II, ediție îngrijită, argument, note și fișier bibliografic de Ion Nistor, prefață de Cornelia Pillat, București, Ed. Albatros, 2000. 704 pag.
- Silviu Angelescu, *Calpuzanii*, roman, ediția a II-a, revăzută, postfață de Gabriela Omăt, București, Ed. Humanitas, 1999. 288 pag.
- Pavel Șușară, *Opt povești adevărate cu ființe minunate*, colorate viu și tandru de Icodin Alexandru, București, Ed. Arimos, 2000. 144 pag.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Metafizica lui Nae Ionescu, în unica și în dubla ei înfățișare*, Slobozia, Ed. Star Tipp, 2000. 264 pag.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *În labirintul răsfârțurilor (Nae Ionescu prin discipolii săi: Petre Țuțea, Emil Cioran, Constantin Noica, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Vasile Băncilă)*, cuvînt înainte de Ion Papuc, Slobozia, Ed. Star Tipp, 2000. 264 pag.

- Doru Popovici - Mircea Popa, *Falimentul verde*, dialoguri în legătură cu activitatea Gărzii de Fier și interferențele acesteia cu intelectualitatea din România, București, Ed. Albatros, 2000. 172 pag.
- George Morărel, *Agenti și supra-agenti în comunism (analiza prozei lui Ion Lăncrănjan)*, București, Ed. Semne, 2000. 204 pag.
- Viorel Achim, *Banatul în evul mediu*, studii, București, Ed. Albatros, 2000.
- Alexandru Claudiu, *Antisemitismul și cauzele lui sociale*, studiu introductiv, îngrijire de ediție și note de Constantin Schifirneț, București, Ed. Albatros, 2000. 146 pag.
- Sebastian Sărcă, *Telefonul de noapte*, aventura unui talk-show radiofonic, București, Ed. Galaxia, 2000. 320 pag.
- Elena Chițimia-Armenescu, *Dictatura iubirii*, București, Fundația Mirabilis, 2000 (versuri, cu o prezentare pe ultima copertă de Dan Stanca). 130 pag.
- Dorel Raape, *Textele convorbirilor colonelului (rezervă) Tristan Danubius cu Săche Ische înregistrate de Serviciile Secrete ale Imperiului (cu extrase din Enciclopedia Galactică)*, Bacău, Ed. Corgal Press, 2000. 148 pag.
- Jacques Vergotti, *Fără drept de înapoiere în țară*, amintiri, București, Ed. Albatros, 2000. 242 pag.





**J**E EST UN AUTRE capătă, în cazul lui Tudor Arghezi, un înțeles deplin: eu/său sprinzan, cu geometrie variabilă, se deghizează de la o pagină la alta, poartă măști pe măsura personajului ales și nume pe măsura măștii, pînă la pierderea de sine. Scrierile autobiografice nu fac excepție. O serie de semnături fanteziste din corespondență completează micul „dicționar de pseudonime” propriu, pe care scriitorul pare să-l deschidă zilnic. Dacă numele cu care-și încheie tabletele sînt pentru toată lumea, cele cu care-și semnează corespondența dintre 1903 și 1906 sînt afișul unui soi de teatru la purtător, roluri pe care Arghezi le interpretează pentru a-și seduce unicul destinatar: domnișoara Arétié Panaitescu. Cea de care, într-unul din roluri, poate principal, e îndrăgostit. La 23 de ani lucrul pare firesc, dar Arghezi „e altul” și la 23 de ani.

„Într-acest eu am găsit de toate [...] În comerț vecinic cu mine însumi am trăit pagini de senzații colosale: negre sau cristaline. Dacă eu ar fi lipsit din mine și dacă ar fi avut o aceeași conștiință de golul ambiant, erau garderobe destule și foarte solide în casa copilăriei mele, pentru a mă agăța cu un fular în jurul gîtului printre relicvele costumale. Voi nu cunoașteți viața mea [...]. Voi nu putea ști cît am reflectat eu de-a lungul veacurilor trăite numai în spațiul a 23 de ani”.

**D**EȘI această rubrică e dedicată numai jurnalelor, am simțit nevoia să mă abat de la regula în cazul lui Arghezi: pe de o parte, pentru că nu și-a adunat eurile în însemnări intime (le-a expus, zilnic, în „bilete” publice); pe de altă parte, pentru că schimbul său epistolar din tinerețe merită toată atenția și se încheagă într-un jurnal sentințial. De altfel, Arghezi pare să fi ținut și jurnal, măcar în tinerețe, după cum sugerează o frază dintr-o scrisoare către Arétié. În volumul *Tudor Arghezi. Autoportret prin corespondență*, (Ed. Eminescu, 1982), dl Barbu Cioculescu a însoțit epistolele argheziene cu un studiu remarcabil, de mari dimensiuni (59 de pagini) și nu mă îndoiesc că scrisorile poetului, care pot reveni oricînd în actualitate, vor mai stîmni discuții.

lui sînt însă suficiente pentru a înțelegem că Arghezi nu îi acordă credit zadarnic Arétiéi: are cu cine să dialogheze. Cînd, în 1905, ieromonahul Iosif pleacă în Elveția, în viața lui se mai petrece ceva: i se naște un fiu. Dar mama băiatului nu e Arétié. Primul an elvețian aduce cu sine ultimele scrisori ale monahului către destinatarul lui cea mai misterioasă.

Amprenta argheziană e limpede și în aceste scrisori care-i precedă opera și renumele: orice ar scrie, Arghezi face literatură. Nu literaturizează, ci transformă în literatură tot ce atinge. Cel mai original, aici, este modul de adresare. De la „Duduie” trece repede la „Amice”, apoi la „Prieten”, adăugîndu-i uneori epitetul „iubit”, ca să continue cu „Micule păstor”, „Iubitule”, „Amicule”, întorcîndu-se adesea la „Duduie” și chiar la „Stimată domnișoară”. Deși recunoaște că ideile lor nu sînt de același sex, încearcă, prin acest deghizament de piesă shakespeariană, să-și apropie corespondența, să-i facă mărturisiri care, sub mască, sînt mai ușor de acceptat. Simțul limbii, de un rafinament aparte, dă o conotație jucăușă reproșurilor transferate la genul masculin: „unde-ai stat închis ca un răutacios, duminică...”. Din ceremonialul adresării argheziene face parte și un pronume de politețe îndrăgostită: nu „dumneavoastră”, nici „dumneata”, ci un „voi” cu rezonanțe medievale, care-l transformă pe bărbat în cavalier și adorator. Preocupat de dialogul eurilor sale cu tuurile pe care i le construiește corespondentei, tînărul are nevoie de o adresare cît mai directă, dar pe care nu reușește totuși să i-o impună fetei: „Altă corectură: e corect să nu mă mai exagerați, să nu mă mai priviți refrigerent; v-ați obicinuit să vedeți în mine doi, pe cînd realitatea prezintă un singur individ: eu. Eu, tu, el (etimologic), dar niciodată noi. Or, scurt și clar: nu mă mai pluralizați, căci înclinați nu-mi convine și chiar mă contrariază, mai ales că vă remarc faptul pentru a doua oară. «Eu» care ador simplul [...] am năfrîmarea să viețuiesc printre oameni care au inventat vocabluri (*sic*) și dictoane tinzînd să îndoiască numărul real. Unde o fi țara ideală în care nu numai lui D-zeu să i se zică «tu», ci oricărui, mic, mare, rudă, strein, sau înrudit prin afinitați”.

În ce-l privește, semnatarul își

# Iulius și Novembrius

Corespondența dintre cei doi tineri (el monah, ea profesoară de română în devenire, căci mai dădea examene) începe cu prietenie. Cînd prietenia nu-i mai încapă, vorba altui poet, dragostea care-i ia locul e afirmată de el și negată de ea. Nu se știe de ce pasiunea epistolară a celor doi a durat numai trei ani. Cîteva fragmente re-luate în scrisorile

ia, pe lîngă felurite combinații de inițiale, un nume romantic - cu sensuri contextuale pentru cei doi prieteni - Novembrius. Își asumă deci brumele și frigul, poate mănăstiresc, în timp ce ei îi acordă lumina solară a lui Iulius și Novembrius devin astfel un cuplu antagonic.

„V-am cunoscut și m-ați cunoscut, cu mai mult interes decît cunosc și mă cunosc foarte mulți oameni. S-a-ntîmplat să aveți opinii greșite despre mine - într-un moment chiar urîte (urîte în sine). Am ținut să vă gonesc iluziile și să disip pulbera auriferă, în care v-am strălucit o clipă. E corect să nu vă alimentez eroarea. [...] De cîte ori voi gîndi la voi, nu voi avea dezgustul de mine, pe care fatal îl lasă în conștiință trecerea unei mistificări”.

**D**UPĂ 19 scrisori, bărbatul îl înlocuiește pe voi cu tu și prietenia cu un sentiment „cărui ne-am codit cîțva a-i zice cum îl cheamă: numele lui cel mai neromantic și mai frumos, în limba noastră, e Dragoste”. Dar nici viața lui tu nu e prea lungă, nici numele sentimentului nu e acceptat de parteneră. Sau poate îl este cel care-l schimbă, revenind la prietenie. Novembrius nu era un epistolier previzibil. Poate că îl iubea pe Iulius, dar cu siguranță că nu era un îndrăgostit comod. „Îl” ceartă, se apără acuzîndu-l, îl manipulează, îi face morală, e tiranic și mai mult se răsfață decît își răsfață prietenul feminin. Dragostea lui nu seamănă mai deloc cu cea biblică, din atît de cunoscuta și totuși atît de proaspătă *Epistolă* a lui Pavel către *Corintenți*: nu crede totul, nu nădăduiește prea multe și nu suferă nimic. Se mînie și uneori se laudă. Cade în tot felul de ispite, dar are dorința adevărului, „se bucură de adevăr”: „Examinatu-v-ați vreodată imparțial? Nu cred! V-ați ridicat vreodată peste sfera de convențiuni și de opinii catechismice

ale mediului [...] ? Șa credeți că nu sînt un scelerat, și nu căut să subminez edificul vostru psihic; eu vă consider în afară de împrejurări și de stare biologică sau socială, ca pe un brav și frumos adept al Adevărului”.

Deși nu e acel îndrăgostit tradițional cu care Arétié s-ar putea să fi fost obișnuită din cărți, Novembrius are gesturi (și cuvinte) de o neînchipuită gingășie față de partenera lui din plic. Pentru ea, e plin de nuanțe și de dantele stilistice, dar, de cîte ori o simte amenințată (boala, eșec, nemulțumire sufletească) o sprijină neîntîrziat, cu reconfortantă forță. Declarația de dragoste, deși e îndeobște evitată, scapă uneori din fuga condeiului: „E obiceiul ca scrisorile să sfîrșească cu cîte un madrigal, și gîndesc să nu calc de astă dată obiceiul, deși meșter de madrigale nu m-a fabricat Iehovah. Dacă aș face unul, ar fi complicat și, poate, cam sucit. Mai bine simplu și categoric: vă doresc sănătoasă, puternică și zglobie în cugetare și în plus vă doresc (fără calificative)”.

Este ciudat că în timp ce la Eminescu, de pildă, fiecare element biografic și fiecare scrisoare au fost puse să lumineze opera, în cazul lui Arghezi cele două zone ale scrisului au rămas, pentru specialiști, complet distincte. Și totuși în aceste scrisori se află sursa titlului *Agate negre* (ochii fetei sînt comparați de mai multe ori cu agatele), multe motive din poezia de dragoste și destule imagini din psalmi. „Tare sînt singur; Doamne, și pieziș! / Copac pribeag uitat în cîmpie, / Cu fruct amar...” - sună începutul unuia dintre cei mai cunoscuți *Psalmi*, care face ecou unor imagini din scrisori: „Poate că sînt singurul copac prin locurile acestea, rămas de la sciți pe șesurile Danubiului - producător de fructe de felul acesta; e o sevă bogată însă în mine...” (XXII) Sau: „...și-ți voi sta în față ca un copac singur, gînditor cu el însuși” (XXXI). Mărturii despre credință, despre religie și dogmă, despre dragoste și poezie vin să completeze lumea scrisului arghezian. Întorsăturile sintactice și plasarea cîte unui perfect simplu, atît de colocvial, în zona meditației lirice eterate țin de amprenta lui stilistică. Pe alocuri, revolta împotriva unor reguli și convenții care i se par strîmbe și rele ia tonul de pamflet în care nimeni nu-l va întrece mai tîrziu: „Am îndrăznit să numesc pe eroii acelei țări glorioase, strălucite, viteze, geniale, extraordinare, colosale, gigantice, piramidale... «dobi-toci», de pe cum și voi v-ați oferit luxul de a vă distra cu ei șromăni n.m.ț ca cu niște mingi de pâr de bou” (XII). „Naucii intelectuali”, cufărul de idei prea strîmt, „curiozitatea mioapă a mătrăgunerilor locale” și ipocria fetelor biseroșe sînt, încă de pe acum, săgeți din arcu cu care, mai tîrziu, poetul va ținti Tăria. Deocamdată, ținta gîndurilor, bucuriilor și revoltelor lui este Iulius-Arétié din strada Labirint. Nu vom ști probabil niciodată dacă a atins-o. Scrisorile fetei s-au pierdut, iar biografia ei s-a destrămat. Rămîne, din ea, un nume de războinic.







**INEDITE**

# Florența ALBU

## Aniversare

Scoruse roșii măr roșu –  
bucetul de cetină  
adus din zăpezile proaspete  
natură statică festivă –  
singură în casa munților  
mă sărbătoresc.

Doar focul îmi ține de urît noaptea asta  
doar ceaiul de plante  
de leacul vremii  
doar umbra – plecată cu mine la masă –  
scriem pereche – îmbătrânim...

Copilăria îmi colindă-n fereastră  
Oare ce-mi urează copilul acesta?

Îi pun în brațe buchetul de cetină  
scorusele măru  
și noaptea cuprinde-n același geam  
fața mea – fața lui  
li pite una de alta  
prin florile albe de gheață.

## Aniversare

"Mamă mi-e frică..."  
Auzi iar țipătul mic  
în zid sub pământ  
vocea – noapte de noapte  
în pîntecul lumii.

Plîns nenăscut  
înainte de naștere  
privind noaptea lumii  
"mamă mi-e frică..."

Țipătul meu de atunci  
înmulțindu-se încă prin ani  
– o, pîntec blînd născător  
mamă-pământ  
reprimește-mă astăzi

noaptea-i o beznă  
pîntece-n pîntece  
haos de lumi obosite

și iar plînsul meu de copil  
la gura căderii în lume  
"mamă mi-e frică".  
1 dec. 1989

## 2000 – I

O, Doamne, ce ninsori – ce haos de ninsoare!  
Eu stau la fel în piața din decembrie  
a revoluției –  
stam cu toții acolo  
așteptând un semn de sus  
o dezrobire de la cer  
înspre pământ –

În piața altui an comemorând  
sărbătorind  
deceniul ori sfârșitul de-nceput –  
Noi stam la anul 2000 imaginând istoria  
de la-nceput  
când se bătea sfârșitul –

Erau alții tinerii de-atunci;  
de-acum noi petreceam cu moartea –  
Ei își imaginau azi petrecerea

cu viața-n alt mileniu –  
Eu încheiam istoria afurisind-o –  
Ei o inaugurai în ev cu artificii –  
prea tineri – prea bătrâni – și noi și ei.  
Istoria se stinge ca un foc de artificii  
în piața unde nu se moare azi  
nu se trăiește mâine –  
La anul 2000 nu se mai moare  
dar nici nu se trăiește mâine...  
1 ianuarie 2000

## 2000 – II

Petrece lumea pe gura prăpastiei  
gura Gheenei  
Nu vede ce hău se cască  
în cer și-n pământ –  
Acolo sunt jocuri de artificii  
sunt mascații la comedia  
Anului Nou –  
Piețele lumii ticsite de oameni  
– maturii stigmatizați de anul trecut  
tinerii roși de bolile, spaimetele  
următorilor ani...  
Petrecăreții răniți de viciile vechi  
de cele ce vin...

Pe când urmezi procesiunea cu torțe  
pe țărmul Pacificului –  
pe când asculti chemarea exotică  
la ceremonii insulare de sud...  
Eu ascult cum cade zăpada  
cum bate viscolul în uși și ferestre  
la noi...  
Și-atîta disperare, Doamne  
și-atîta speranță fără speranță  
de o istorie-ntreagă  
de când ne știm –  
1 ianuarie 2000

## 2000 – III

Din toate aceste imagini  
Imago – evul trecut...  
Metropole civilizate ridicându-și  
fala pe spinări de țestoase  
de elefanți –  
Cosmogonii – civilizații  
pe temelii fantastice – pe nimic –  
Imago! Imaginând dezastrele  
care vor da de-a dura catedrale  
și arcuri de triumf...  
Turnuri Eiffel – iluminate-n snop de raze  
artificii  
și monumente milenare –  
Minunile acestei lumi zdrobite  
de labele – perechi nenumărate  
fara apocaliptică, neantizând  
metropole – civilizații...  
Și ei petrecăreții  
netreziți din somn, din droguri  
și alcool  
simțind abia acum cum li se duce temelia  
pământul sub picioare...  
Și nici treziți  
simțind alunecarea-n hău,  
în abisala demontare-a lumii  
civilizațiilor milenare –  
1 ianuarie 2000



**CERȘETORUL  
DE CAFEA**

de Emil  
Brumaru

## Transcrierea pentru Yvonne (27 iunie, 1998)

Sînt prea cuminte azi. Mi-e lene  
Să-ți prind călcîile mirene,  
Gălbui ca fildeșul de bil  
lard șlefuit de-un melc agil.  
Beau bulion, sorb cești de-oloi  
Și cast le pun pe sîinii goi,  
Sătul de-atîta tărăboi  
Făcut de șoldurile-n toi.  
Și mă întind către o clipă  
Ce scapă dintre-oglinzi și țipă  
Că nu se vede, nu se simte,  
Ci doar miroase a veșminte

Spumoase, calde, rupte-n pripă  
De-un cerb cu frac, monoclu, pi-pă...

## 2000 – IV

Istoriile complice de la un capăt la altul;  
mapamond care-a învins  
și-a fost învins la fel  
civilizații implicate asemenea  
pigmei și supraoameni  
în devălmășia planetei –  
Când va bate gongul infinitului finit  
toți vom fi victime de-o seamă –  
Râzînd – plîngînd  
ducîndu-ne de-a dura  
pe panta-n coborîre.  
Toți am pus umărul  
să ne tot ducem în abis.  
Întelepciunea prea nocivă  
și prostia credulă...  
Noi toți pe-un glob rotund  
răsucindu-ne-n neant...  
De-acum – când bate gongul  
stăm la fel  
mîntoși  
săraci cu duhul  
înapoiatii ori civilizații  
roși de alte patimi...  
Istoriile se-afundă la fel  
pe mapamond –  
stăpâni și robi  
pigmei și arieni  
ne scufundăm la fel...  
Ora Bing-Bang! Apocalipsa –  
1 ianuarie 2000

## Amorul – ce-i?

Și iar – amorul ce-i?  
La bătrînețe ce mai e amorul?  
O caznă să te-ntreci cu infinitul!

Cum ai dormi cu-o marmură  
în brațe  
sau tu  
îmbrățișat de-o marmură –

Când și canonul dragostei e caznă  
fără-nfloriri – fiorituri  
Și te trezești la țarm  
legat de piatra  
care-ar fi fost să fie  
marmură –

Tu însuși – ochi lucid în zorii zilei  
căutînd efebul dăltuit să fie marmură  
și te trezești c-un leș zeiesc în brațe  
batjocorindu-ți carnea muritoare...

Și iar – amorul ce-i?  
O caznă să te-ntreci cu infinitul  
O caznă să te-nfrupți din infinit...  
12 ianuarie 2000





## CRONICA EDIȚIILOR

de  
Z. Ornea

# Solidaritate confraternă

AM CU dl Virgil Nemoianu relații de stimă colegială. Nimic mai mult dar nici mai puțin. Prin 1977, pe când statutul d-sale de expatriat nu se definitivase, mi-a făcut onoarea de a mă invita în SUA, unde era lector de literatură română, la o reuniune științifică, acolo, cu prilejul aniversării din 1877, asigurându-mă că universitatea unde funcționa îmi plătește toate cheltuielile de deplasare și de ședere. Invitația era, desigur, tentantă. Dar știam bine ce mă așteaptă pînă la capăt – dacă voi căpăta! – pașaport. Încît i-am răspuns, calm și deschis, de ce sînt nevoit să-i refuz invitația, mai ales că eram cufundat adînc în scrierea unei cărți și n-aveam deloc răbdare și putere să mă azez în așteptările, atunci inevitabile, ale obținerii aprobărilor de deplasare. Mi-a răspuns că îmi înțelege punctul de vedere. În 1989 m-am întîlnit, tot pe căi cărturărești, din nou cu dl Nemoianu. Dl Nicolae Manolescu îmi predase primul volum al operei sale *Istoria critică a literaturii române*. Era consacrat începuturilor literaturii noastre și prozei romantice din al XIX-lea veac. Se folosise de o tipologie propusă de dl Virgil Nemoianu în cartea sa *Romantismul împlînzit* (am dat-o la tradus, aparînd în BPT, prin 1996). Ori dl Nemoianu avea statut de azilant politic și, deci, la noi, atunci, necitabil. Șase luni aproape ne-am ciorovăit cu cenzura. Răspunsul era invariabil negativ. Pînă la urmă, dl Manolescu a găsit o stratagemă, citînd pe un autor pe care îl cita și dl Nemoianu în cartea sa. Și așa, pe căi ocolite, cartea a căpătat viza cenzurii.

Dl Virgil Nemoianu, în anii aceia triști pentru noi, își vedea de treburile sale cărturărești, predînd la catedră studenților, scriind studii și cărți. După 1990, eliberarea ce a venit pentru toți, l-am descoperit, firesc, alături de noi toți, întru apărarea aceluiași valori, scriind intens în presa românească. Unele dintre aceste texte, mai toate remarcabile, le-a adunat în cartea sa *România și liberalismele ei*, apărută relativ recent la Editura Fundației Culturale Române. Deși critic și teoretician literar, și-a organizat cartea pe capitole care vin din lumea politicului (*Comunism, Dreapta românească, Perspective de centru-dreapta, Liberalismul istoric și politic, O cultură liberală*). La lectura cărții, realizezi instantaneu că asta, de fapt, îl interesează, aici, pe autor, să distingă între concepte și căi politice cea pe care trebuie să le urmeze numai decît România dacă voințe să progreseze pe albia unui liberalism luminat și eficient. De aceea consideră încă în 1990 că în întreg ultimul deceniu al acestui veac care stă să se încheie una dintre marile teme de dezbateră ale vieții intelectuale va fi "dezbateră canonică" în jurul liberalism-naționalism. Autorul nostru se arată îngrijorat că se aud "zgomotoase voci...care insistă ca generația criterionistă (și anume tocmai în faza ei juvenilă și radicală, iar nu în realizările ei mature)

să fie proclamată drept model pentru viitorul culturii și societății românești. Unii caută să persuadeze că mărunțul și malignul Nae Ionescu ar fi un geniu de mare talie... Alții, în chip și mai bizar, au stîrmit valul de entuziasm care l-a înălțat pe diletantul Petre Țuțea la nivelul de zeitate națională. Alt caz, politic mai grav, rămîne încercarea de a institui o continuitate legitimitoare (alternativa monarhiei constituționale) prin glorificarea dictaturii militare a lui Ion Antonescu". Și, apoi, descrie luările de atitudine contrarii, citîndu-i pe preopinienți, și adaugă că "simpatiile mele ideologice mar așeza mai aproape de criticii decît de glorificatorii criterioniștilor". Dar ține să menționeze că această înfruntare canonică între ultranaționalisti și radical-democrați ar putea să abată atenția de la trecutul imediat, comunismul și sechelele sale de astăzi. Și relevă judicios, că majoritatea proeminentelor personalități culturale-științifice și artistice dintre războaie (și le citează) nu s-au lăsat atrase nici de extrema stîngă, nici de extrema dreaptă, ci s-au păstrat, curajos sau șovăielnic dar inteligent drept jaloane ale existenței sociale decente și normale. Și intrînd în fondul dezbaterii canonice preconizate precizează că între 1935-1938 Mircea Eliade n-a fost legionar și antisemit, ci numai legionaroid. "Realitatea aceasta incontestabilă nu-i face în nici un caz cinste lui Eliade, iar episodul poate ridica legitime semne de întrebare privind întreaga sa orientare ideologică". Și căutînd cauzele ei, le identifică excelent, punînd accent pe politicianismul demagogic dintre războaie. Dar, ne previne dl Virgil Nemoianu, privind spre anii treizeci "tinerii aceștia atît de inteligenți nu înțeleg nimic, dar absolut nimic din mecanismele socio-economice ale istoriei, incultura și naivitatea lor în materie de structuri real-istorice, este uluitoare". Și nu uită să indice drept cauză adăugitoare influența profesorului lor "nefastul și insignifiantul Nae Ionescu" care, "clădea totuși pe structuri mentale legitimate de valorile unor Iorga și Pârvan, iar înaintea lor, Eminescu". Dimensiunea creștină, invocată de cei influențați de legionarism, dl Nemoianu o neagă. "Legionarii exprimau nu creștinismul, ci o simplă derivație laterală și nelegitimă a acestuia". Iar cit privește faptul că Eliade n-a procedat asemenea lui Cioran prin a se disocia critic, în mod public, de episo-

dul legionar din tinerețe, autorul inclină spre ipoteza mea și a d-nei Monica Lovinescu că, acolo, în Occident și, mai ales, la Chicago îi venea greu, dacă nu imposibil, să comenteze acel episod pe care îl voia uitat. "Să mai adaug, precizează dl Nemoianu, un post-scriptum: dacă Eliade nu simțea o reală vinovăție, un autentic regret, ar fi fost oare potrivit să se dezvinovătească sau să-și ceară iertare? Ar fi fost, din punct de vedere etic, lucru mai respectabil să simuleze o poziție pe care lăuntric nu o trăia, de dragul conformării cu un superego-socio-moral sau rațional? Iată o incitantă întrebare cazuistică morală, dar nu mă simt capabil sau chemat să încerc formularea unui răspuns". Și, în continuare: "Cum e și firesc, transformarea mai adîncă a lui Eliade se vede în scrisul său, în opera sa creatoare, în istoria și teoria miturilor anume încă de la Goga (1932) încoace. Acolo metamorfozează el resentimentele și dubiile unei generații în teorie umanistă de amplă și generoasă deschidere, așa cum nu aveau să o facă nici Noica, nici Cioran, ale căror reușite și merite în alte zone trebuiesc căutate"? Să rețin și această concluzie lucid remarcabilă: "Eliade, Noica, Cioran, toată generația lor, de la Vulcănescu pînă la Țuțea, aparțin trecutului. O reconstrucție democratică a societății românești nu se poate face începînd de la aceste figuri... Experiența lui Eliade semnaleză limpede pericolele nostalgismului și ale ezitării, de care, pe planul acțiunii practice, societatea română de la sfîrșitul secolului ar trebui să fie scutită. Prea puțin pot folosi drept îndrumar teoriile privind «boicotul istoriei» unei societăți robuste, progresiste, tolerante, în pragul secolului al XXI-lea. Iar saltul de la localism la universalism, fără intermedierea europeană, iluminist-civilizatoare, este tocmai lucrul de care nu are nevoie România în secolul XXI (după cum nu avusesse nevoie de astfel de poziții anistorice nici în secolele XIX și XX)". Din această sferă de preocupări este și studiul autorului nostru din încă 1989 "Despărțirea de Eminescu". Dl Nemoianu consideră că "din Eminescu au descins Goga, Iorga și Pârvan iar, apoi, Eliade, Vulcănescu și Noica; chiar și universul blagian (cu mult mai autonom) ar fi greu de imaginat fără o genealogie eminesciană". Cred că dl Nemoianu exagerază, asemenea regretatului Ion Negoițescu, tot pe atunci, cînd îl consideră pe Eminescu



gînditorul politic un protolegionar. Dar are dreptate perfectă în opinia că "posibilitatea rupturii de Occident... era proclamată tot mai sus și tare de scobitorii autohtonisti și tracizanți ai mitologiei eminesciene. Antiistorismul, pasivitatea și retragerea somnolentă își găseau printre ei aprigi defensori. La etajele inferioare, de Eminescu se putea reatașa un sentimentalism stagnant și diverse idolatrii vulgare". Ba chiar dl Nemoianu merge mai departe, căutînd imitatorii mai tîrziu, în deceniile comuniste. "Faptul că în anii '60-'70-'80 tocmai această producție posteminesciană își constituise o mască rinjită de crasă simplitate, o ideologie de grosolană represiune care vrea să legitimizeze totalitarismul orwelian intruchipat de cel mai jalnic dictator al istoriei române. Criticii și romancierii mișcării «protocroniste», naționaliștii resentimentului egalitarist din jurul lui Lăncrănjan, Barbu și Păunescu sau de la suplimentul *Scinteii tineretului* și de la *Luceafărul* (post 1975) sunt desigur cei care au dat lovitură de grație plauzibilității unui posteminescianism în era modernă, prin scrisul lor mediocru și nociv, prin anacronismul hilar al manifestărilor lor". Dl Nemoianu are dreptate în cele mai multe din considerațiile sale. Totuși Eminescu, din gîndirea sa politică, a fost anexat, de-a lungul timpului, de extrema dreaptă și cea de extrema stîngă. De aceea d-sa precizează că aici nu este vorba numai (sau mai ales) de Eminescu, cît de "reactualizarea istorică a o seamă de gînditori și intelectuali români între 1930 și 1980" care se revendicau din opiniile politice eminesciene. De aceea ține să sublinieze că poetului "nu îi neg deloc importanța" dar că e necesară absolută de o autocritică socială și culturală națională. Tot de aceea Eminescu trebuie analizat mereu în contextul său istoric și socio-cultural și nu socotit "ca pe un arhetip diamantin și ireproșabil, cu valabilitate atemporală și trăsături fixe". Ceea ce mi se pare și rezonabil și eficient. M-au interesat mult opiniile d-lui Nemoianu despre utilitatea posibilă a unui conservatorism liberal de felul celui dezvoltat de Maiorescu și regele Carol I. De asemenea considerațiile d-sale despre federalismul propus de A.C. Popovici (neuitînd să amintească și de concepțiile acestuia profund retrograde), despre cele patru tipuri de liberalism posibile și practicate, despre argumentele d-sale în legătură cu legitimitatea apartenenței României la Europa centrală, profilurile creionate cu dreptate unor scriitori ca Șt. Augustin Doinaș, I. Negoițescu și, cu iubire, lui I.D. Sirbu, apoi lui Nicolae Manolescu și Norman Manea.

Cartea d-lui Virgil Nemoianu, deși unele dintre considerațiile sale strict tehnice nu și-au păstrat valabilitatea, se cu acut interes și cu solidaritate amă.

**MIRCEA NEDELCIU**  
Zodia scafandului  
ROMAN INEDIT

compania

Sr. Prof. Ion Bogdan Nr. 16, Sector 1 București  
Tel./fax 211 59 64, 210 61 94, 211 59 48  
e-mail: compania@fx.ro

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

vă propune spre achiziție „The Great Books of the Western World“ - 60 de volume - cea mai amplă culegere de creații ale gîndirii umane: 517 opere, 130 autori.  
Tel./fax: 210.89.08; 211.89.57; 212.35.61  
E-mail: {HYPERLINK mailto:prior@dial.kappa.ro} prior@dial.kappa.ro  
http://www.prior-books.ro



# Critica etico-estetică

**C**RITICA etico-estetică pe care o practică Gheorghe Grigurcu de ani de zile cu un curaj de sinucigaș a dat multe dureri de cap și amicilor și inamicilor săi.

Al treilea volum din ciclul *Peisaj critic* ("Cartea Românească", 1999), adunând între copertile sale articole apărute în anii '90 în presa literară, poartă mai pregnant amprenta acestui tip de receptare, decît se întîmplă să fie în cronicile scrise în anii '80 (motivele sînt cunoscute) și grupate în *Peisaj critic I și II*, publicate tot după '90. Cum știm, obsesia lui Grigurcu este legată de criteriile aplicate operelor literare în condițiile în care o critică strict estetică nu mai poate fi făcută fără riscul de a omite particularități esențiale pentru literatura unei epoci, mai ales a uneia marcate de coercițiile unui sistem politic opresiv.

Comentînd apariții editoriale importante, de la cărți ale criticilor interbelici la cele semnate de exegeți ai generației '80, Gheorghe Grigurcu schițează o imagine a felului în care se evaluează, se analizează literatura la noi, insistînd pe judecățile consacrate perioadei literare controversate a regimului comunist, pentru că mai ales acest lucru îl interesează; atît de mult, încît vine cu valorizările personale și le impune, amendîndu-le pe cele considerate eronate în cărțile criticilor de care se ocupă. În marginea volumelor recenzate își construiește de fapt propria critică, în virtutea ideii enunțate într-o cronică dedicată lui Nicolae Manolescu în *Peisaj critic I*: "adevărul e că nu poți ieși niciodată din tine însuși. Este una din cele mai mari mizerii ale noastre (...) Ca să fie sincer, criticul ar trebui să spună: - Domnilor, am să vorbesc despre mine în legătură cu Shakespeare, ori Racine, ori Pascal ori Goethe. E un prilej destul de frumos". În aceeași măsură este și un paradox al obiectivității pe care orice comentator și-o dorește și uneori chiar crede că o are.

Pentru a configura un tip de receptare etico-estetică, Gheorghe Grigurcu, deși adversar al metodologiilor, își ia ca aliate și segmente din psiho-critică și critica sociologică, neevitînd excursurile discrete prin filosofie, istorie sau prin teorii ale literaturii.

"Ethosul", spune el în cronică la volumul *Românește* al lui Virgil Ierunca, este indispensabil, fără el "estetica nu poate rămîne ea însăși". Pe aceeași idee continuă: "Azvîrlind la coș credințele lor estetice și etice" scriitorii care s-au compromis moral au compromis, așadar, și morală artei.

I se pare nefiresc ca, dacă vorbim despre excesele scriitorilor în plan ideologic să închidem ochii, fie și pe jumătate, cînd n e referim la perioada comunistă, "înfierînd" numai fraternizarea cu extrema dreaptă. Ideea afirmată atît de tranșant, în special în cronicile dedicate Monicăi Lovinescu și lui Virgil Ierunca, se nuanțează mereu. De pildă admite că "rădăcina răului în cultura românească de după 1944" este "politizarea forțată,

în sensul unei utopii în care politicul e singurul factor semnificativ, singurul factor admis în toate domeniile de manifestare ale umanului". Recunoaște și existența unui "maniheism al perioadelor de criză" și îl explică prin faptul că "aparține realității sfîșiate, precipitate, silite a se regrupa în virtutea unor termeni morali.(...) Dihotomia reflectă ethosul comentariului, necesar într-o manieră mai apăsată, dacă ne raportăm la obiectul său, creația, care suportă o gravă confuzie a valorilor (esteticul disociat de eticul intrinsec, viciat de o tendințiozitate grosolană, fiind incapabil a se mai recunoaște pe sine)".

Grigurcu vorbește așadar despre o "rectitudine creatoare și civilă", dar după această fază preliminară, necesară, recu-peratoare, fie și în registru maniheist, ar putea să înceapă discuțiile despre acea rectitudine civilă care nu este întotdeauna și creatoare. Sînt cazuri cînd biografia explică regresul operii (sau al unei părți a ei), dar există și acelea în care biografia moralmente impecabilă nu salvează opera, rămasă modestă oricîte eforturi în ordinea criticii etice s-ar face.

*Peisaj critic III* începe cu o cronică la volumul *Pentru arta literară I* (1997) de Paul Zarifopol, dar întîmpinarea cărții este mai degrabă un prilej pentru o judecată etico-estetică aplicată criticii unui autor pe care nu-l simpatizează prea mult din pricina "inconsecvențelor", snobismului, "spiritului insuficient cristalizat". Plasîndu-l în linia G. Călinescu, M. Ralea, Al. Paleologu, Al. George și Andrei Pleșu, "toți combatanți cu armele subtilității erudite, ale mobilității și enormității", îi reproșează "nestatornicia" care l-a împiedicat să realizeze o sinteză a "factorilor personalității sale rafinate și fragile". Această "nestatornicie" însă, face tot farmecul criticii lui Zarifopol, pentru că, la urma urmei, ce poate fi mai incitant și mai productiv decît să revalorizezi operele lumii prin mijlocirea rîndurilor "intemperante, ciudat iconoclaste la un ins de cultură solidă", așa cum le numește Grigurcu: "Timpul omoară orice creație intelectuală, în total ori în parte. Vesnica tinerețe a eternelor modele este o frază ineptă, ieșită din minți strîmte și leneșe. Cine nu-i pedagog, guvernantă sau ministru de instrucție publică și are și altfel mințea liberă și trează își mărturisește cinstit plictiseala iritantă care îi gîtuie atenția în fața multor dintre cele mai definitive pagini."

E și la Paul Zarifopol, în acest caz, una dintre "măștile" criticului. Punct și contrapunct. Așa cum și Grigurcu însuși uzează de o tehnică contrapunctică, aplicată autorilor analizați saine-beuvian. Identifică o "labilitate funciară" a lui M. Ralea, pe care o face răspunzătoare, așa cum era "nestatornicia" la Zarifopol, de toate abdicările "posesorului".

Se folosește de ideile enunțate de M. Ralea despre "adaptabilitatea și spiritul tranzațional al românilor" pentru a conchide: "Românul generic, acel "l'homme moyen" băstinaș (...) e, involuntar

mai curînd un autoportret".

O asemenea concluzie vine după ce la începutul articolului făcea o astfel de remarcă: "Mihail Ralea este, indiscutabil, unul din intelectualii noștri de seamă din perioada interbelică. Am fi înclinați a zice: un fel de Andrei Pleșu interbelic". Nu ne putem împiedica zîmbetul gîndindu-ne la polemicele cu Andrei Pleșu purtate de Grigurcu în vremea ministeriatului autorului volumului *Minima moralia*.

În Tudor Vianu recunoaște un strălucit "homo doctus" român, dar, mai ales, limitele impuse de însăși formația clasică, de școala scepticismului și a stoicismului parcursă de estetician. Una dintre limite este vizibilă în registru comportamental unde se manifestă "placiditatea", "abandonarea în voia valului", "renunțarea", "dezinteresarea". În "distorsiunile" maestrului, în anii comunismului, Gheorghe Grigurcu vede urmele "clasicismului crepuscular", ale unui umanism inapt pentru împotrivire". "Din fericire" totuși "sobrietatea și disciplina autoimpusă l-au ferit de compromisuri grave".

Ceea ce consideră a fi la Vianu "clasicism crepuscular" apreciază drept clasicism demn la Mircea Martin, socotit un descendent nemimetic al lui Vianu. "Iată că se poate și așa" exclamă Grigurcu, bucuros că a găsit undeva o formă veritabilă a "apoliticismului" clamat cu atîta obstinație de unii.

E momentul să spun că de cîte ori are prilejul sau, uneori, chiar atunci cînd nu-l are, dar îl poate face, Grigurcu polemizează cu "apoliticismul" Eugen Simion.

În pledoaria sa pentru o critică etico-estetică autorul *Peisajelor critice* împărtășește punctul de vedere al Monicăi Lovinescu despre existența "la ora actuală" a unei operații "de diluare, atenuare, temporizare a aprecierilor vinovățiilor legate direct ori indirect de regimul comunist" dar și pe al lui Virgil Ierunca, la care admiră simțul nuanței și faptul că nu pune în aceeași categorie toate formele de abdicare de la etică, ci chiar identifică, de pildă, un tip de "colaboraționism cu sfială și distanțe".

"Nici o creație veritabilă (cea critică nu face excepție) nu e cu putință fără a risca ceva", declară Grigurcu, în cronică dedicată lui Cornel Regman și, asumîndu-și riscurile, criticul emite și judecăți amendabile, cum e cea în care constată că poezia bună de sub comunism a evoluat pe coordonate ce au făcut legătura cu autenticul Arghezi și nu cu cel duplicitar. Nici n-ar fi avut cum să fie altfel, fiindcă "poezia noastră în ceea ce are mai bun" merge totuși, orice am spune, pe alte filiere decît încrucișările între etic și estetic.

În comentariile la opera lui I. Negoieșcu exaltă prospețimea și finețea paginilor critice ale acestuia, certîndu-i pe cei ce au primit primul volum al *Istoriei...* sale cu unele rezerve nejustificate, adică tocmai cele privitoare la lipsa de prospețime, la aerul învechit al demersului lui Negoieșcu, pentru ca, după

îndelungi ocoluri prin literatura analizată de acesta, să-i găsească și cîteva inconveniente care-i dau "insatisfacții".

Curios pare că "insatisfacțiile" sau au fost și ale celor care au întîmpinat *Istoria...* lui I. Negoieșcu, din cîte îmi amintesc: impresia stînjenoasă de *dějă lu* prin reluarea unor comentarii mai vechi, apărute în volume, aspectul de rezumat al unor prezentări, disproporțiile, lipsa de acuratețe careia i se datorează și indicațiile greșite asupra anilor de naștere sau ai morții scriitorilor, apoi lipsa unor autori sau omisiunea "degradărilor etico-estetice" în textele despre autori compromiși în perioada comunistă.

Atitudinilor pătimașe li se opun diagnosticul exacte și distincțiile subtile, impresia de echilibru pe care *fața și reversul* o oferă celui interesat atît de biografic, cit și de estetic.

Cronicile conținute de acest al III-lea volum din *Peisaj critic* sînt nu numai expresii ale afinităților cu unii autori comentați sau ale dorinței de a limpezi ape tulburate, ci și remarcabile pagini despre critica impresionistă și despre metodologiile mai vechi sau mai noi care obnubilează misterul operei literare. Textele despre teoria literară a lui Adrian Marino sînt cele mai subtile în acest sens. Altfel, nu poate să nu admire eforturile lui N. Balotă în reabilitarea retoricii, formulările memorabile ale lui Negoieșcu sau Doinaș, compatibilitatea reconfortantă între fantezia și rigoarea din critica lui Matei Călinescu, "artele" lecturii practicate de Lucian Raicu sau de Nicolae Manolescu în *Teme*. I se par impresionante și încercările de a edifica istorii ale literaturii sau de a urma un program critic în linia maioreșciană a stabilirii ierarhiilor. Se delectează cu textele rafinate, erudite ale lui Balotă sau cu "libertinajul" aristocratic al lui Al. Paleologu.

Criticul pe care îl prețuiește pentru "formula înflorită, imbinînd respingerea cu gesticulația curtoaziei" este Cornel Regman.

Îndrăzneala asumării unei situații în inconfortabil și în imprudență, maliția ucigătoare, laudele "à la Regman", atunci cînd sînt sesizate dau o bună ocazie pentru exprimarea propriilor opțiuni estetice și etice, dar și pentru reverie în ceea ce privește condiția criticului de artist nerecunoscut.

Că este un adept al criticii "cu stil" o probează metafora și argumentele în favoarea ei, presărate aproape în fiecare cronică. Pledoaria este evidentă. Și *pro domo*.

Caracterizarea pe care i-o face lui Cornel Regman, socotindu-l "imprudent mai ales cu criticii" i se potrivește lui Grigurcu însuși, fiindcă neluîndu-și nici-o măsură de precauție, riscă totul de dragul adevărului în care crede. Orice s-ar spune, Gheorghe Grigurcu este unul dintre cei mai avizați critici ai...criticii românești.

Georgeta Drăghici

## CALENDAR

8.11.1897 - a murit Gr.H. Grandea (n. 1843)  
8.11.1921 - s-a născut Olga Zaïcik  
8.11.1922 - s-a născut Mihai Gavril  
8.11.1924 - s-a născut Despina Mihaela Bogza  
8.11.1928 - s-a născut Dumitru Micu  
8.11.1929 - s-a născut Ion Brad  
8.11.1930 - s-a născut Tamaș Maria (m. 1987)

8.11.1935 - s-a născut Ion Itu  
8.11.1937 - s-a născut Mihail Diaconescu  
8.11.1972 - a murit Athanase Joja (n. 1904)  
9.11.1818 - s-a născut Ion Codru Drăgușanu (m. 1884)  
9.11.1901 - s-a născut Liviu Rusu (m. 1985)  
9.11.1911 - s-a născut Victor Buescu (m. 1971)  
9.11.1918 - s-a născut Teohar Mihadaș (m. 1996)

9.11.1930 - s-a născut Aurel Rău  
9.11.1981 - a murit Paul Constant (n. 1895)  
9.11.1981 - a murit Sergiu Al. George (n. 1922)  
10.11.1892 - s-a născut Ion Clopoșel (m. 1986)  
10.11.1895 - a murit Alexandru Odobescu (n. 1834)  
10.11.1902 - s-a născut Constantin Goran (m. 1976)

10.11.1922 - s-a născut Katona Szabo Istvan  
10.11.1932 - s-a născut Ștefan Cazimir  
10.11.1934 - s-a născut Ovidiu Genaru  
10.11.1937 - s-a născut Ioana Bantaș (m. 1987)  
10.11.1942 - s-a născut Dan Cristea  
10.11.1945 - s-a născut George Țarnea  
10.11.1951 - s-a născut Werner Sollner

10.11.1977 - a murit Constantin Streia (n. 1905)  
10.11.1988 - a murit Alexandru Jar (n. 1911)  
11.11.1916 - a murit Ion Trivale (n. 1889)  
11.11.1928 - s-a născut Cornelia Ștefănescu  
11.11.1934 - s-a născut Vasile Reboreanu  
11.11.1950 - s-a născut Mircea Dinescu  
11.11.1951 - a murit Nicolae Mihăescu-Nigrim (n. 1871)



# Somnul fără deșteptare al amintirii

**L**-AM VĂZUT pe acest om între rândurile de case ale orașului, în undele apelor de munte, la țăr-mul mării, la poale de codru, cu profilul decupat de acela al munților peste care treceau nori fără veac. L-am văzut în casa lui, pe scaunul pe care îi plăcea să stea, tot astfel în casa părinților mei, ridicând fruntea, cu acel gest ce-i preceda zâmbetul, la lunga masă din sala de consiliu a Institutului de literatură, în amfiteatrul universitar, ținându-și lecția de deschidere a cursului său dedicat poeziei. Și am trecut și pragul casei în care se născuse, la o vreme după ce n-a mai fost între noi.

El mă văzuse încă mai din timp pe când, într-un landou parizian, deschideam ochii asupra lumii, la Gaiesti. Împlineam patru ani când primeam primul mesaj scris din viață: o carte de vizită de la Vladimir Streinu în care acesta-și exprima dorința glumeată (oare?) ca nimeni să nu mă incline "catre meseriile literare." Îmi menea modul cel mai complet de exprimare, tăcerea, al cărei cod îl cunoștea, acest om trăitor între oameni și, totuși, atât de secret. Căci avea felul de a se feri de atingere al celui de care toți ar vrea să se atingă - *un noli me tangere* pe care-l practica față de cei ce nu suiau la treapta unei anumite ținute

o dată, o vedea operând obscur și destruc-tiv. La Vladimir Streinu, dimpotrivă, com-plinea fericit un lung șir de strămoși arge-seni de curată, necurmată și robustă viață...

... Destinul, Providența mai degrabă mi-a acordat favoarea de a mă forma la vi-branța a două voci, de foarte diferite organe, aceea a tatălui meu și aceea a lui Vladimir Streinu. Dacă memoria trădează și nu lasă pe fundul sitei pulberi de aur, ci tot soiul de fragmente din cele mai ciudate materii, câteva tenace așchii ținând de miros, auz, văz, îi rămân în posesie, mie, de pildă, orele de discuții purtate între Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, la vârste succesive, deci de sub masă, la vremea când încăpeam perfect acolo, pe un scaunel, iar mai târziu, în adolescență, pe un terț fotoliu. Aceste lungi conversații se purtau sub cortul luci-dității, al sincerității critice, al amendării oricărei aproximații, sub flamura aceluiași simbol, al rațiunii dar, și de loc paradoxal, în frecvent dezacord pozițional, cu ridicări de voci, amenințând cu admonestarea.

Aura celor două glasuri diferea pro-fund, între sunetul modulat, actoricesc aproape prin rotunjime și ecou (răspunzând fascinant scrisului său artist) și timbrul întrucâtva răgușit, dar plenar persuasiv (și nu în afara unei anumite retorici) al lui

temerar. Când îi da citire, cu acea știință a frazării în a că-rei posesie era singur în ho-tarele unei țări, poezia do-bânda corp și erai mântuit. Ceva mai alb, dar cu aceeași calitate citea versurile și Șerban Cioculescu, a cărui mândrie literară era de a fi un bun "conducător" de poezie, cu un termen din domeniul electricității. Fericită soci-etate cu doi sau poate trei critici care știau să citească poezia!

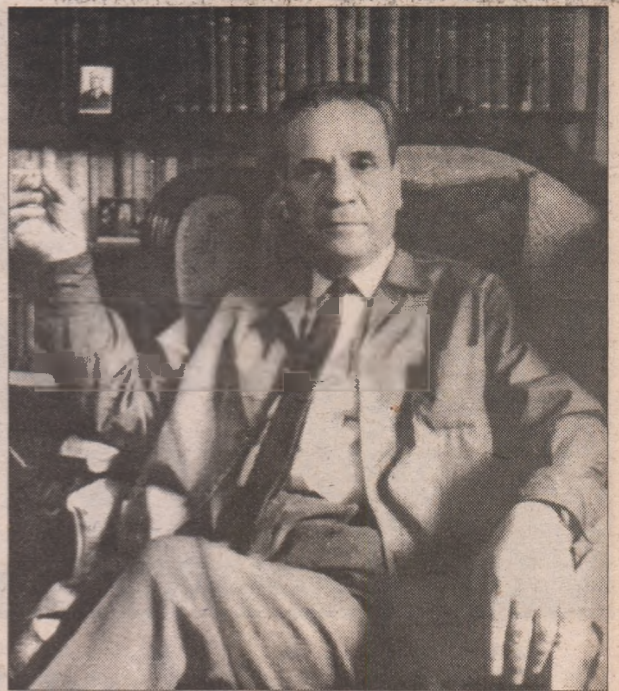
Cu o expresie careia Vladimir Streinu i-ar fi aruncat o privire de dispreț, voi mai smulge amintirii două momente, la câțiva ani depărtare unul de altul. Primul țintește revederea dintre cei doi prieteni, la întoar-cerea acasă a lui Șerban Cioculescu din detenție. Fusese arestat în lotul unor frun-tași țărăniști din Capitală care păstrasera între ei legătura după desființarea partidu-lui, grupare de care tata neștiind nimica, cum și declaraseră ceilalți arestați, printre care Radu Cioculescu, fusese eliberat după mai puțin de două luni de anchetă. Ne temusem în tot acest timp pentru viața lui pentru că, în urma unui ulcer duodenal, era foarte slăbit, avea 45 de kilograme și făcea haz de necaz afirmând că-și ratase cariera, odată ce ar fi trebuit să se facă jokeu. O detenție prelungită i-ar fi fost fatală. La venirea acasă, îl concura pe Gandhi. Mai pierduse cinci kilograme.

Pe scaune, în jurul mesei din sufrage-ria noastră, cei doi se priveau, fără să scoată un cuvânt și au rămas așa, vreme îndelun-gată. Peste ani, pentru că suferința carcerală a lui Vladimir Streinu a fost mult mai lungă, cei doi se aflau din nou față în față, în același loc, Vladimir Streinu cenușiu la față și tuns scurt. Și în aceeași neconsumatoare de timp tăcere. În același dialog al purei prezențe.

"Son coeur est un cactus hérissé de poignards", versul alexandrin aparținea unei însemnări a lui Jules Renard (*Journal*, 8 april, 1897) - la 30 mai, la Stejeriș, Vla-dimir Streinu scria poezia *Ciulinii* (cactusul valah!): "Las flori, garoafe, dalii și crini și nălbi codanei/ Cu săni rodiți odată la tim-puri optsprezece/ Poetilor horticoli, să-și desfăteze anii/ Le las grădini exacte și sere și ghivece// Eu merg pieziș pe câmpuri la tufa de ciulme/ Să-mpart cu ea mândria de-a nu fi cercetată/ Păzită între suliți ca mar-ile regine/ Voi fi țeposul mire din visu-i lung de fată."

Să fi fost, într-adevăr, cum scrisese, de data aceasta în versuri de tinerețe, sufletul poetului urs în bârlog? Seta de clasicități ce-l determina să o invoce pe Venera de Milo, pe Diana apoi, pare să invalideze imaginea păduratică și să-ndrepte chipul lui Vladimir Streinu spre acele seninuri de ameițitoare verticalitate care l-au sedus și pe Ion Pillat. Însă cel ce în atâtea rânduri vor-bise studenților săi - iar poezii de la *Kalen-de* îi erau într-un fel studenți - despre opo-ziția dintre apolinic și dionisiac, spirit atic și spirit asiatic, despre clasic și baroc, le purta înmânunchiate, ferecat pe cel dionisiac.

Aceeași structurală dihotomie îl întoar-ce pe poet la uneltele lui după două decenii de tăcere, îl întoarnă către pădurea străbu-



nă, unde se mărturisește: "O, frații mei jugaști și paltini și arini/ Mă simt greșit, tulpină umblând în rădăcini.// Trunchi innodat sub dreptii stejari, Prea liniștiții./ Un strâmb eres în miezul acestei verzi Justiții" (Balotești, 26 noiembrie 1950). Cu cincizeci de ani în urmă adică și tot dintr-un loc de suferință, unde exorciza timpul, su-punându-l poeziei. Ca astăzi, copilul care-l urma din priviri pe Nenea Nicu să-l evoce din jețul unei vârste pe care el nu a apucat-o pare o enormitate, dar, iată, așa se întâm-plă, precum scurgerea, la același 26 noiem-brie, a trei decenii de la trecerea sa în nefi-niță. Lucru nu mai puțin trist în esență, tot mai puțini vor fi marturisitorii ce i-au stat în preajmă și tot mai încerți, mai mormăitori, în cele ce le vor spune. Va pieri în neant acel minut în care Vladimir Streinu i-a rela-tat părintelui meu cum, la proces, unde fu-se adus ca martor al acuzării, doctorul Voiculescu a simulat senilitatea, pentru ca, într-o străfulgerare, să-i arunce o privire plină de înțeles. Se va împalida mozaicul din rondul bulevardului Pache, la care a lu-crat artizanal, îndată după ieșirea din inchi-soare. S-au spulberat case și străzi care i-au cunoscut umbra rotitoare. Și treizeci de rânduri de frunze.

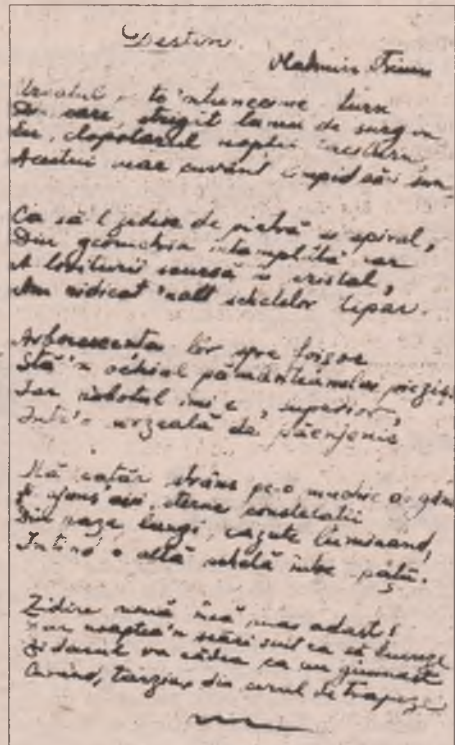
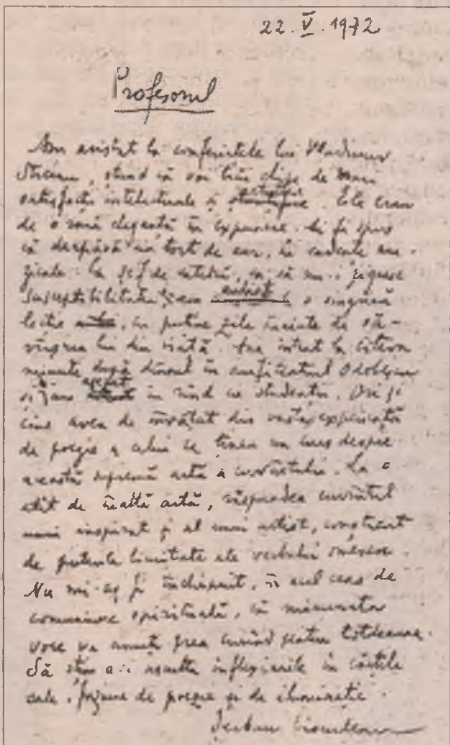
Rămân, oare, să-l poarte în inelele lor a-rinii din Teiu, alunii, foșnirile de plopi? "Nu mi-aș fi inchipuit, în acel ceas de comu-nicare spirituală, scria Șerban Cioculescu, că minunata voce va amuți prea curând pentru todeauna. Să știm a-i asculta inflexi-xiunile în cărțile sale, fuziune de poezie și de iluminatie." Și într-adevăr, citind oricare text din Vladimir Streinu, unde întotdeauna fiecare cuvânt intră în singurul său cuib po-sibil, fiecare enunț în unica matcă, auzi din nou vocea rostitoare a unui dintre cei mai buni vorbitori de limbă română, înțelegi de ce a acceptat filologul rămășagul de a tra-duce din Comeille, din Shakespeare și din Proust. Precum, de ce râvnea, mai în adânc, la tăcere. Încât ne închipuim a-l cuprinde dintr-o singură măsură, urmărindu-i iman-entele-i ritmuri: "Hai suflute, hai ursule a-fară!/ Din neagra, neștiuta vizuină/ Urmește-te înviorat din loc./ S-ascuți cum Pan, din naiul său de soc/ Asvârle melci sonori de primăvară/ Și să-i privești cum, străvezii, se-aniță// Pe ramuri, în corole de lumină."

Între organic și vegetal, metafora mel-cului revine obsesiv în lirica poetului, poate ca amintitor simbol al fragilității a tot ce viiază, dacă nu al translației între apă și aer, în părelnice anotimpuri. Și-mi amintesc cum, conducându-l pe Nenea Nicu la cel mai vestit astrolog al timpului, Armand Constantinescu, acesta, schițându-i pe loc un horoscop, se minunase aflând acolo pre-zența semnelor foc, aer, apă, nu și pe cea a pământului.

Și totuși, l-am văzut pe acest om între rânduri de case, în oraș, în undele apelor de munte, la piciorul muntelui și mai sus, unde generații de nori treceau fara veac - peste pământul din care cu toții suntem fa-cuți. Din acel lut în care, sculptând chipul lui Eminescu, Claudia Millian, pe măsură ce limpezia conturul frunții îl aducea mai asemănător chipului lui Vladimir Streinu...

Barbu Cioculescu

România literară 11

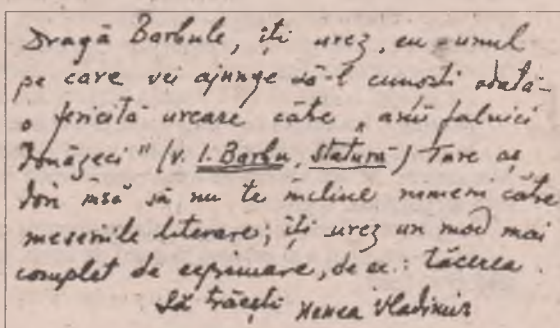


intelectuale - era, desigur, profesor. O pro-fesiune care pretinde severitate, selecție, arta catedrei.

De aceea, iubindu-l, trebuia să fii cu cea mai mare grijă să nu emiți în fața-i bana-lități, locurile comune dezgolind lenea gân-dirii, când nu o joasă conștiință. (La o ma-nifestare culturală, prin 1942, unde un ofi-cial propunea obștei arta "sănătoasă", Vla-dimir Streinu vorbi despre autonomia este-ticului. "Nu înțeleg!" rostise confuz perso-najul. "Sforțați-vă, domnule ministru, sfor-țați-vă", replicase estetul. Partea cea mai curioasă și în fapt parcă ținând de miracol, era însă că omul de aparență rigidă - iar înălțimea staturii, când insul se ține drept, amplifică această impresie - era, în ceasu-rile lui, de o țâșnitoare luminozitate, de o copilărească veselie, răspândind farmecul deplinei bucurii de a trăi. Se ilumina ori-când poposea într-un cerc al solarității inte-ligenței, împlinind definiția unui caracter și, poate, a unui destin. Dar cum putea omul în care vâna țărănească se mai vedea doar în încrâncenarea de sine să devină ghidus, sprințar, ridicând viziera și lepădând armu-ra, comunicativ până la acel abandon în brațele deliciului spiritual, ereditatea numai o spune. Mateiu I. Caragiale, asupra operei căruia Vladimir Streinu s-a aplecat nu doar

Șerban Cioculescu. Auzeam, pe la șase ani, nume ce-mi sunau miraculos - Valéry (când Paul, când Larbaud), Croce, Gide, De Sanctis, Walter Pater, Thibaudet, cu-vinte ce lunecau necunoscute, pe cât de cu-prinzătoare de parfum. Mă încânta pasi-unea pe care competitorii a ceva ce-mi scăpa cu desăvârșire o puneau în argumen-tație, iar când am mijit a pricepe sensul acestor schimburi de idei, reala gravitate a mizei, un al treilea ochi mi s-a deschis, trădând, astfel, sfatul cel mai greu de urmat.

Revăd scena din biroul criticului, la ceasul când poezii tineri se strângeau în ju-rul, *Kalendelor*, lunganii, Constant Tone-garu, Pavel Chihaiia, Iordan Chimet, cei scunzi, Mihai Crama, George Dan, acesta recitând cu patos o poezie în care orice femeie care te părăsește și pleacă se aseamănă corăbiei ce pomește cu pânzele desfășurate. Poate tocmai fiindcă știa așa de bine ce este poezia, Vladimir Streinu strânsese în jurul lui un pumn de poeți, generația numită de Emil Manu a războiului, iar mai adesea "pierdută". A nu scrie poezie într-o asemenea ambianță era o infirmitate, a o supune lec-turii lui Vladimir Streinu, un act







La sărbătorirea „României literare”

## Scepticul constructiv

**D**E LA începutul activității sale de critic literar, datând cam din anii '64-'65, Laurențiu Ulici s-a manifestat ca un sprijinitor ofensiv și tenace al spiritului de insurgență, al inovărilor oricât de riscate, al nonconformismelor artistice, atâtea câte se puteau produce în climatul aceluși moment de liberalizare bine strunită. A fost, în epocă, un susținător pe față al grupului oniric, ai cărui componenți erau rău văzuți de autorități, nu atât pentru ce scriau cât pentru comportarea lor publică. Erau suspectați, nu chiar pe nedrept, de intenții subversive.

Astfel orientat, Laurențiu Ulici era firesc să dea multă atenție celor mai tineri scriitori, căci de la ei erau așteptate gesturile cutezătoare, înnoirile, schimbarea de orizont estetic. A urmărit de aceea, vreme de un deceniu și jumătate, dacă nu și mai mult, în foiletonul din *România literară*, debuturile, toate debuturile petrecute în interval. Era o performanță ce da măsura puterii de cuprindere a acestui critic, mobilizat în acțiunile lui de năzuință spre integralitate. În prefața la volumul *Literatura română contemporană* (1995), vorbea despre „necesara și mereu amânata «hartă» complexă și completă a literaturii naționale”.

Alteori i se părea însă utopic, un miraj, acest proiect al cuprinderii integrale, și de aici ideea sa, în același text exprimată, că a scrie o Istorie a literaturii ar fi un act sortit, în principiu, eșecului. Și aceasta pentru că nimeni nu poate citi totul, tot ce s-a scris și publicat într-un anume răstimp, și cu atât mai puțin tot ce s-a scris și publicat de la începuturile literaturii naționale până la zi. Se pune în acest caz întrebarea: cum să înlături, ca autor al unei Istorii a literaturii, suspiciunea de necunoaștere integrală, de ignorare a unor texte, poate și ele valoroase, dar la care, pur și simplu, nu ai avut cum să ajungi? Încrucișam atunci brațele? Nu, desigur, dar îngustăm cât mai mult segmentul cuprinderii temporale, astfel încât să ne scape cât mai puține lucruri necitite. Istorii ale literaturii „de la origini până în prezent”, în această perspectivă, nu sunt posibile, ci numai istorii parțiale, restrânse, în cel mai fericit caz, la teritoriul contemporaneității imediate.

Această teză o susținea Laurențiu Ulici în prefața unei cărți concepute ca o Istorie a literaturii românești postbelice, în șase volume, chiar dacă nu folosise în titlu termenul „istorie”. (Într-o notă finală se referă totuși la „volumul al doilea al acestei Istorie”).

Intra criticul în contradicție cu sine susținând, în principiu, că o Istorie a literaturii nu poate fi scrisă, iar în practică se și înhămasse la scrierea uneia? Contrazicea prin fapte ceea ce afirmase teoretic? L-am surprins nu o dată pe Laurențiu Ulici și în astfel de situații. Demonstrațiile sale curgeau perfect, dezvoltând riguros premise logice, ceea ce nu însemna că deveneau și obligatorii, prin concluziile lor, în acțiunea lui practică. Aceasta își avea legile și mecanismele ei, pe care Ulici, de asemenea, le stăpânea. Și mai era și jocul speculativ căruia Ulici i se dăruia cu mari voluptăți, plăcerea aproape copilărească de a intriga, de a șoca prin susțineri paradoxale, cărora izbutea să le confere coerență și să le dea totdeauna o motivare credibilă. Îl amuza să „sperie”, să-și pună convorbitorii în alertă, să-și incite auditoriul prin

teorii șocante și alarmante lansate abrupt. Nu este mult timp de când l-am auzit, la Sinaia, la Colocviul despre roman, dezvoltând cu mare vervă teza dispariției criticii, adică a profesiei pe care el însuși o ilustra cu atâta har. Critica și-ar fi schimbat câmpul de adresare, ne avertiza, nu mai vorbește cititorilor profesioniști, ci aceluia pe care ni i-a furat televizorul. Iar dacă e așa, critica trebuie să-și schimbe formulele, uneltele, căci altfel va dispărea. De altfel totul va dispărea, profetea Ulici și mai sumbru, în afară de televiziune. Acest apocalips cultural creat de „imperialismul mediatic”, în care deja am intrat și nu ne dăm încă seama, Ulici îl descria în cele mai negre culori, dar eu îi ghiceam, ascultându-l, și zâmbetul lăuntric, căci se și amuza, parcă, înspăimântându-ne cu imaginile de infern pe care ni le flutura pe dinaintea ochilor.

În fond, Laurențiu Ulici făcea parte din categoria scepticilor constructivi, ca și E. Lovinescu. Conștienți de faptul că vor construi pe nisip astfel de oameni construiesc totuși. Convinși de zădărnicia ultimă a oricărui strădanii ei nu pot să nu acționeze, să nu creeze, să nu lupte. Și o fac nu doar pentru ei dar și pentru ceilalți, cum a făcut-o și mult regretatul nostru confrate și prieten, conducător, și salvator, în timpuri grele al mereu năpăstuitei noastre comunități literare.

Gabriel Dimisianu

## Neobosit și vital

**M**OARTEA prietenilor, mai cu seamă a celor mai tineri decât mine, mi se pare neverosimilă. Nici azi nu sînt convins în străfundurile mele că, mai vîrstnicii mei dragi, Mircea Zăciu sau Roger Câmpeanu, nu mai sînt, nu voi mai vorbi cu ei niciodată. Iar, acum, Laurențiu, neobositul și vitalul, optimistul și mereu iscoditorul, curiosul, energicul, cel gata mereu să organizeze ceva, gata să-ți facă o bucurie, gata să ajute și să glumească, generosul și ludicul, nonconformistul și ingeniosul... unde e? Înainte de plecarea mea din țară, ne vedeam săptămînal. Am făcut împreună, în aceeași casă, multe vacanțe la „2 Mai”. Am trăit cutremurul din '77 la el în casă. Am mers împreună la Cluj și în Maramureș, la festivaluri de poezie, în goana cu care conducea mașina – și care mi se părea că e singurul pericol ce-l păste. Nu a fost așa... Apoi la München, în anii în care era un pericol să fii vizitat, a stat la mine de mai multe ori... nu s-a temut. Și iată, o teribilă moarte în somn: ce va fi visat, oare, cînd viața îl părăsea, atît de devreme, atît de devreme?... Laurențiu adora jocul. În tinerete, fotbalul și ping-pongul, dar și bridge-ul și belota, șahul și zarurile. Învăța imediat un joc și pasiunea sa nu mai avea opreliști. Dar dacă perdea – și cum s-ar fi putut altfel? – nici o urmă de ranchiună față de cîștigător – doar o privire de copil dezamăgit. Căci era ascuns în acest bărbat mare și falnic un copil, o inocență și o secretă nevoie de protecție. El juca... jucîndu-se... Criticul literar a lăsat în urma lui o dare de seamă completă asupra debuturilor din anii '70-'80, neuitata sa „Prima verba”, la început rubrică în *România literară*, apoi cărțile cu același titlu. Toți debutanții acelor ani au avut de la el un prim cuvînt, o primă judecată - primă vorbă de încurajare, mulți... Cred că 20 de ani a scris săptămînal despre cei noi veniți – un semn al aceleiași generozități. Ultima carte ce-am primit-o de la el a fost Antologia poeziei românești intitulată *1001 poezii* de care m-am folosit cu spor la seminarul de romanistică din Heidelberg. Îi plăceau gesturile temerare, îi plăcea pariurile grele... Scrisul său era dominat de ingeniozitate, talentul frazei sale cucerea. Era dăruit de natură cu o memorie uluitoare, așa zice irezistibilă.

Ce pierde, o dată cu el, Uniunea Scriitorilor, trezită la o nouă viață de energia și devotamentul său, știți mai bine decât mine.

Nu mai e Laurențiu cel drag nouă. S-a dus în văzduhul cel mare care l-a curățat de gazele care i-au adus moartea.

În urmă cu trei săptămîni, ne-am văzut o seară la München, la prieteni buni comuni. Am băut împreună un pahăruș de horincă adusă de Maramureș. M-am veselit de felul cum vorbea de nepoțica lui, mă uimea că descoperise bucuria de a fi bunic. Laurențiu... bunic! Ni s-a părut un paradox, o glumă.

La plecare, după ce am făcut planuri pentru revelion, m-a îmbrățișat și mi-a spus: „Țin-te tare, domn profesor!”

Eu m-am ținut – și privesc cerul de iarnă, poate-poate voi vedea un semn de la el, că totul nu este decît o glumă, o farsă, din cele care uneori să facă...

## IN MEMORIAM

# LAURENȚIU

## Magister ludi

**L**AURENȚIU ULICI mi-a fost drag și pentru că știa să se joace. Nu mă gândesc numai la jocurile propriuzise - bridge, șah, table, poker - la care nu avea egal în lumea scriitoricească, ci și la gândirea lui combinativă, la practicarea curentă a paradoxului, la arta construirii unor teorii fanteziste.

Astă-vară, la mare, Laurențiu Ulici stătea pe terasă și mă admonesta cînd mă vedea îndreptîndu-mă către mare cu cearșaful de plajă în mîna:

- Ce faci, dom'le?! De asta ai venit la mare, ca să mergi la plajă?!

- E o excepție, îi spuneam. Numai azi. De mâine îmi revin.

Mă simțeam ocrotit de Laurențiu Ulici, ca de un frate (ceva) mai mare. Era fundamental bun. Cînd se supăra devenea, ca toți oamenii cu adevărat buni, comic. Supărarea lui era neverosimilă, nu i se potrivea, părea un exercițiu actoricesc.

În biroul lui de la Uniunea Scriitorilor, susporta cu stoicism vizitele tuturor celor care voiau să-l viziteze, unii dintre ei atît de enervanți încît, dacă aș fi fost în locul lui, i-aș fi dat imediat afară, nu pe ușă, ci pe fereastră. Dar Laurențiu Ulici avea răbdare cu ei și continua să-și îndeplinească multiplele obligații în mijlocul perorațiilor și vociferărilor, care luau uneori amploarea unui vacarm.

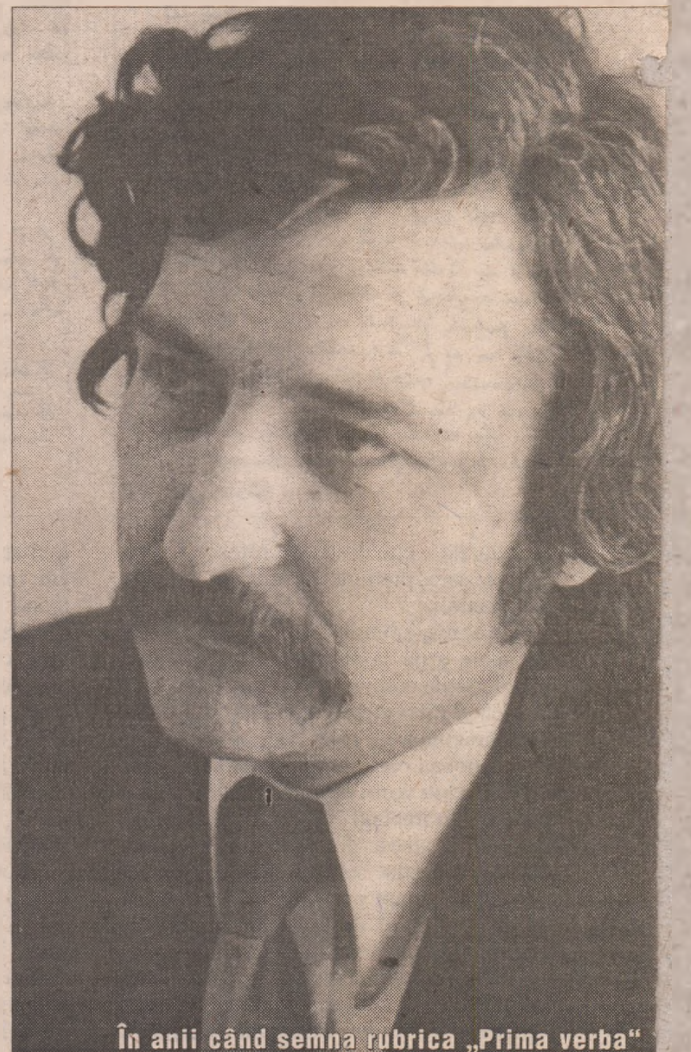
În ultimii ani, Laurențiu Ulici avea o amantă de care era ne-

desparțit: telemobilul. Îl purta peste tot, inclusiv în cele mai simandicoase șed rîspundea la fiecare apel, spre exact asistenței. Prin acea jucărie mică și țâr s-au strecurat toate miile de pledoarii care președintele Uniunii Scriitorilor a cauza Uniunii Scriitorilor. Reușind treze în stare de funcțiune, în vremuri nice, o instituție mai vulnerabilă decît

De ce mor oameni ca Laurențiu Poate pentru că am greșit cu toții cu suntem pedepsii. Sau poate pentru că să-i prețuim. Numeroși membri ai Scriitorilor care n-au făcut niciodat pentru Uniunea Scriitorilor l-au tot ag Laurențiu Ulici, lansîndu-se în recapricioase și etalîndu-și țâfnele. Aș v i vîd pe acești purtători de mutre acre cînd generosul și răbdătorul lor prote poate fi găsit la nici o oră, nicăieri.

A trecut puțin timp de cînd ne-a părțit de Laurențiu Ulici și deja mi-e el. Aș vrea să-l mai aud dezvoltînd te terare sau politice - cu o inepuizabilă a construcției fanteziste de idei. Fieci cuție cu el era și un joc, în care lui îi rolul de *magister ludi*. Ce frumos ar dispariția lui Laurențiu Ulici să fac dintr-un scenariu ludic! Să-l vedem din nou între noi și rîzînd de spaima ne-a provocat-o! Ne-am strădui să n supărăm, în nici un fel. De iubit l-a întotdeauna. Dar acum am avea grijă arătăm asta.

Alex. Ștefă



În anii cînd semna rubrica „Prima verba”



# TITU ULICI

## Totul era scris

ACĂ mori în Postul Paștelui sau al Crăciunului vei fi așezat la dreapta Domnului. ești inmormintat într-o zi cu soare înseamnă că a părut rău nici pentru viața, nici pentru moartea ta. Absurdul, ca o fiară venind din altă lume, să te scurte și să se retragă în întunericul pînii sale. Titu Ulici ne-a lăsat cu binele și raul acestei lumi, din plecarea lui dintre noi încă o probă a rului, lăsându-ne în felul său specific, știut de prieteni, să ne auto-judecăm în confruntarea literară.

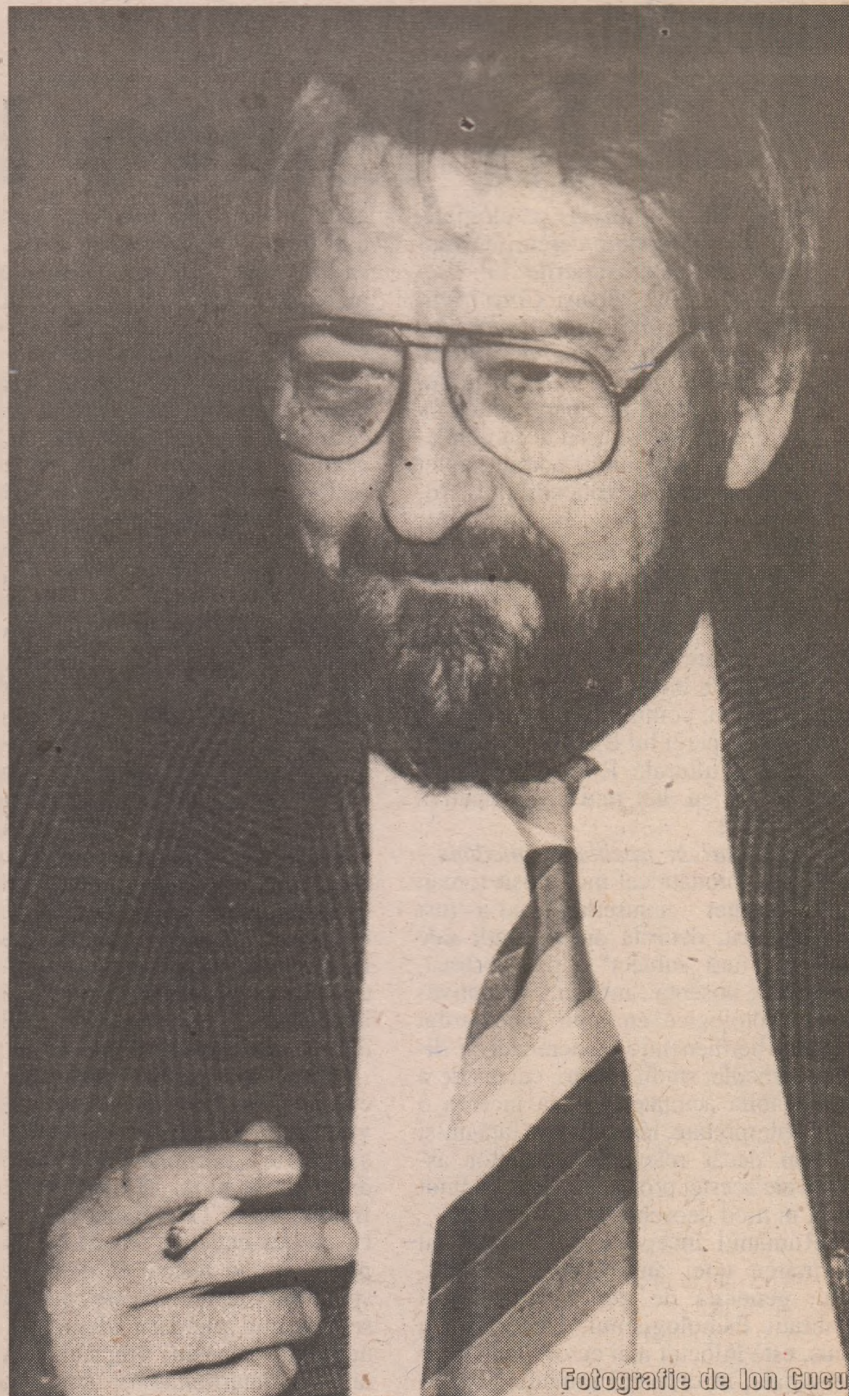
Eu cred să mai fi existat în cultura românească, cu excepția lui Titu Maiorescu, un alt critic literar să purceadă la munca lui de alegere între bun și frumos și nefrumos, între folositor și inutil, între speranță și deziluzie cu atîta încredere, bună și înțelegere a unicului și a contextului, așa cum făcea Laurențiu Ulici. Generații de scriitori, ori de simfonici îi datorează individualizarea, trecerea din anonim la notorietate. Fire mistică el făcea din fiecare destin literar, pariuri în care el știa, alții păreau a ști. Multe destine literare au fost urmate încă de la primele lor versuri, de la primele gîni și unii dintre autorii de astăzi îi datorează amurirea cu sine, cea mai importantă trezire din a unui scriitor.

Stic și romantic în același timp Laurențiu Ulici premoniția viitorului (chiar dacă era vorba de artă literară al unuia sau altuia dintre autori, ori scriitori sau cu un teanc de cărți publicate), dar al lui *altora*. Din cite știu eu, niciodată Laurențiu gîndit la viitorul său. Era convins că, în ceea ce privește, totul era scris. Jucător de dragul jocului, el știa de adevărul în cei care-i trimiteau cărți, între cei care-i

ieșeau în cale, ori în cei care îi stăteau în preajmă, la bine și la rău, semnele viitorului și avea plăcerea copilăroasă de a le anunța cu aerul celui ce știe ce spune. De cele mai multe ori mizele sale au fost câștigătoare pentru cei care erau temători și neîncrezători în propriul destin literar. Dar misterul, romantismul și premoniția se arătau în deplina lor putere în cîmpul relațiilor umane. Cine l-a cunoscut mai îndeaproape nu poate să nu recunoască faptul că Laurențiu era un soi de *guru* în învățatura decenței, a cavalerismului, a onoarei ca trăsături definitorii ale unui om. Dăruia cui voia să primească semnele ale bunătății și mai ales ale cinstei. Dacă avea dreptate într-o dispută te făcea să i-o recunoști singur, chiar cu bucuria de a i-o împărtași. Dacă nu, îți dădea satisfacția unei recunoașteri pline de încîntare că adevărul a ieșit la lumină. Avea o știință cu totul specială în a-și îmbogăți prietenul sau adversarul chiar și atunci cînd acesta pierdea.

Era aiudoma cu arhitectul Templului care descoperea misterul pe măsură ce-l construia, pîrînd că este doar vocea unei înțelepciuni care l-a ales să-i fie mesager. Mult mai tîrziu, cînd lumina minții și sufletului său va clipi în depărtare vom înțelege ce am pierdut. Cei care l-au iubit își vor da seama că l-au iubit prea puțin, iar cei care i-au fost neprieteni își vor da seama că au pierdut în el un adversar demn și nu un dușman. Uniunea Scriitorilor din România a pierdut nu doar un președinte, ci o șansă de a supraviețui, iar literatura română una de a se limpezi. Cît privește pierderea oamenilor de literă ea este pe măsura sufletului lor - cei care îl au, au simțit că li s-a întimplat o nenorocire, cei care nu, nu.

Eugen Uricaru



Fotografie de Ion Cucu

## Ultimul motiv

PRIN 1969, Mircea Martin, bunul meu profesor și prieten, care era pe atunci lector universitar la Teoria literaturii, ne-a adus la "cerc" pe tînărul critic literar de la emporanul", Laurențiu Ulici. Eram un grup de studenți - Petru Culișanu, Victor C. Ivanovici, Șerban Angheliescu, Angheliescu, Dana Popescu (Șişmanian), Paul Drogeanu - și rigurosul nostru mentor, doar zece ani mai mare decît eu, mă așezădea oarecî scrieri...

De mult conta atunci acea minimă diferență de vîrstă! Eu desigur, cel mai insolent, imberb și obraznic dintre toți, și eu așezădea o altă poveste.

Conștientizarea cu Lulu Ulici s-a înfiripat firesc, aveam să fim în jurul unor glume literare serioase (un fel de afinitate electivă, "simpatie"), ca și a unor (nenumărate) peripatetizări cu sfîrșituri ulit sau mai puțin bahice, toate *întru literatură*. Pe mine m-a impresionat imens în publicarea întîiei cărți de critică (despre poezia de Saint-Exupery, o subtilă "diversiune" care să mă așezădea de trecerea prin penibilul concurs de la "subversivei" cărți de proză, pe care tot el mă așezădea mandat-o ulterior Editurii "Albatros") în-și, cu o tenacitate pe care i-o invidiam, să des-șezădea porți închise, să escaladeze și să învingă ce mi se păreau insurmontabile.

"Vezi, bătrîne, că se poate?" spunea jubilînd și mă așezădea ndu-se de reușitele altora - așa a făcut și pen-șezădea lți din generația "optzeciștilor", chiar înainte de a se așezădea olae Manolescu să "promoveze" grupul, cu o tenacitate extrem de eficiente. Mi-aduc aminte zilele de glorie ale literaturii de la Iași, în 1978, unde și-așezădea luarea la cuvînt în favoarea unor poeți tineri, și nimeni nu auzise și care au avut, astfel, șanșă să citească producțiile literare într-un forum intim, le-ar fi fost interzis. Șezători literare oferite de susținere la edituri, o critică de mare subtilitate și eficiență, atît cît să atragă atenția literară și să faciliteze debuturi într-o pe-șezădea în care furcile caudine (socialist-procustiene) erau dutabile - toate acestea făceau parte firească de strategia lui Ulici. Rubrica *Prima Verba* a fost un fel de pornire al așezădea scriitori tineri care sînt așezădea valori solide ale literaturii române!

Șezădea totul era greu de "prins" într-o formulă clară, la așezădea vedere. Histrionic dar profund atașant; mereu cînd nu te așteptai și, dintr-o dată, exploziv;

dăruit cu un bun simț fundamental care refuza deopotrivă exce-sele și compromisurile, el nu-și preocupă nici energia nici timpul cînd era vorba de lansarea unor nume noi. Generozitatea era genuină și nu aștepta nimic în schimb; mulți din cei lanșați sau ajutați substanțial de el se revendică astăzi, poate, drept învingători prin forța lucrurilor - dar eu știu cît de mult a făcut pentru ei!

După 1990, am descoperit o altă dimensiune a lui Ulici: încă nu era Președintele Uniunii Scriitorilor cînd s-a angajat într-un efort, pe cît de dificil pe atît de singular, de a crea punți semnificative între scriitorii de acasă și cei din afara țării. Mai tîrziu, *Colocviile de la Neptun* (1995, 1997, 1999) au fost veritabile pietre de hotar ce ne vor rămîine în memorie drept testimoniul de netăgăduit al acestei deschideri spre dialog și integrare. Oare fi-va altcineva în stare să îi continue strădania - fie ea și imperfectă, căci noi, românii, avem un atît de accentuat spirit critic! - la același nivel al intensității spirituale? Lulu era omul acțiunii constructive, unul dintre pușinii români care fac ceva palpabil și semnificativ fără să aștepte circumstanțe perfect propice, *unanimități* greu de împlinit, la noi ca și aiurea.

## Ne va vorbi prin operă

1. Cum mi-ar fi putut trece prin risipa de efemer, că în ziua aceea de trei noiembrie (orele trei și jumătate), aveam să-l văd pentru ultima oară?
2. Vroiam să ne "dăm mîna", la plecare (după ședință), dar ne-am mulțumit c-o fluturare, în aer, într-o grăbire a semnificatului abandonat. Alergam, cu un alt confrate (poet), la gară, să nu pierd trenul: făcînd coadă pentru un altfel de bilet, în alt timp (modern), dar, ca într-o inimitabilă pagină dintr-un clasic, obsedat de "pățania" unor țărani cerînd un bilet pînă la Imoasa.
3. Ce mărturisire poetică să invoc, să depună vorba că între noi era o amicitie? Ținută, hermetic, în netăinuire. Ca o rezervă pentru timp, cînd amarul vieții va băntui paginile, în craniu tristeți se adună funingine ca în "niște urcioare/ Cu vin îngroșat pe fundul lor de lut".
4. Atît cît viața s-a "oferit", să ne fim unul/ altuia *aproapele*, netăinuitul ne respira, sentimental, necăzînd în acel păcat al improvizației ce coboară în desuetul "acompaniament decorativ al stării sufletești". Îmi ziceam: e un prieten exigent și bucuria colocvială capta un excurs prin literatură, "genius loci" fiind sfera morală. Solidaritatea, coresponsuzătoare noțiunii sale, cerea tradiția portalului deschis în limbaj.
5. În vreme de "junete", cum ne mai întreceam cu enumerări de nume și stihuri esențiale din poeți mari, fiecare în glasul său posedînd o epocă barocă. Într-o toamnă, ne-am oprit la mitul Arghezi: "Niciodată toamna nu fu mai...", dar, astăzi, nu mai pot duce pînă la capăt versurile. De altundeva, aud: "S' apropiem vecia mai repede spre noi". El și-a apropiat-o *prea* repede.

Ochii imaginației critice îi vor asculta "povestea" fascinantă. Acum, e o jertfă cu dreptele turlle în contemporaneitatea obștei scrisului.

Horia Zilieru

Era mereu plin de proiecte, scria paralel trei sau patru texte, vedea departe, peste zece ani, cînd ziua de mîine era neclară. Dar am putea supraviețui cultural fără astfel de oameni?

Alții sînt poate mai în măsura să se exprime despre intransigența or abilitatea politicianului, despre importanța operei literare pe care o lasă în urmă. Pentru mine rămîine un prieten drag și unic, un veritabil *motor* cu arderi pînă la incandescență, un *sensibil* cu imensa pudoare de a-și pune sufletul pe masă, un companion de neînlocuit.

Vorbeam, ultima dată cînd ne-am văzut la New York, despre proiectul Marguerite Yourcenar pe care îl tot amîna pentru un timp cînd va fi prins mai puțin în jocul politic și administrativ. Visa la insula mării autoare a "Memoriilor lui Hadrian" și la răgazul pentru scris. Ma pune să-i imit, cu nesfîrșită plăcere și hohote de rîs, felul șchiop în care cînta în italiană repertoriul lui Adriano Celentano, Paolo Conte și Gabriella Ferri... Proiecta, deja, viitorul Neptun, credea în eficiența unui Institut Român care să deprovincializeze felul în care valorile noastre sînt cunoscute în afară, îmi vorbea despre necesitatea transformării Centrelor culturale în veritabile spații de dialog între cultura română și cultura țarilor în care sînt situate, despre depășirea orgoliului "sarmalei naționale"...

Cuvintele se sting în cenușa ultimei țigări. Acolo unde s-a dus sînt, pesemne, alte proiecte și priorități în care se va implica, negreșit, cu aceeași fervoare pămînteană pe care i-o cunosc și o voi admira întotdeauna. Căci nu-mi pot închipui un Ulici care s-a dus spre *veșnică odihnă*. Asta nu intră în paradigma lui!

"În dimineața asta aveam să mă întîlnesc cu Istoria", scria el în prefața *antologiei O mie și una de poezii românești*. Poate că așa s-a și întîmplat în blestemata noapte care ni l-a luat, dormind probabil și "Mai cerînd ninsorii ultimul motiv".

Da, ultimul motiv, cel pe care nu sîntem, pesemne, niciodată pregătiți să-l întîmpinăm cum se cuvine ori să-l înțelegem cu adevărat.

Ori, cine știe? Ca un redutabil jucător de *bridge*, poate că Lulu *citise*, și de această dată, mai mult decît noi! Aș vrea să cred că e numai un joc; că, revenind în primăvară la București, mă va întîmpina firesc, alături de Rica, și îmi va spune zîmbind pe sub mustața:

"Vezi, bătrîne, că se poate?"

Dar, din păcate, eu știu draga Lulu: va fi de-acum mult mai frig fără tine...

Dumitru Radu Popa

16 noiembrie, New York



# În lumea lui M. Blecher

DEȘI admirate și elogiate, îndeosebi în cercurile avangardiste, scrierile lui Blecher – placheta de versuri *Corp transparent*, romanele *Întâmplări în irealitatea imediată*, *Inimi cicatrizate* și jurnalul *Vizuina luminată* – au fost întâmpinate, atunci când au apărut, dacă nu cu indiferență, oricum, cu acea condescendență cu care simțul comun, apter aplică în genere inexplicabilului propria măsură. În plus, cecitatea unor critici de prestigiu din epocă a determinat o lipsă de interes nejustificată față de literatura acestui autor, a cărui poziție marginală a fost reconsiderată mult mai târziu, când textele sale au devenit obiectul unor interpretări mai cuprinzătoare și mai comprehensive. Recenta reeditare a operei lui Blecher la Editura Fundației Culturale Române atestă o tardivă, dar cu atât mai semnificativă recunoaștere.

*Întâmplări în irealitatea imediată* – primul și totodată cel mai reușit roman al lui Blecher – a suscitat, când a fost redescoperit, datorită originalității sale (roman "fără subiect", epic abstract, metafizic; absența "intrigii", a motivațiilor psihologice etc.) un binemeritat travaliu hermeneutic, concretizat în diverse articole, studii, eseuri, câteva de o remarcabilă acuitate. Fără a încerca o nouă interpretare, rândurile de față nu-și propun decât relevarea anumitor aspecte ale acestei proze care nu au reținut încă, în mod deosebit, atenția criticilor.

Romanul începe și se încheie cu afirmarea unei angoasante incertitudini, generată de neputința definirii realității. Psihologismul, după cum s-a spus, este înlocuit aici cu o viziune impersonală, în care eul rămâne suspendat. Între existența diurnă și cea nocturnă, între veghe și vis, personajul narator al *întâmplărilor...* nu vede nici o deosebire substanțială și își exprimă dezinteresul față de structura și procesele gândirii raționale, față de logica banală, comună a lucrurilor. Pentru înțelegerea și deslușirea semnificațiilor tainice ale lumii ar fi necesară "o luciditate mai profundă și mai esențială decât aceea a creierului". La fel de ireale și inconsistente, veghea și visul nu pot fi nicidecum, pentru protagonistul *întâmplărilor...*, stări superioare de conștiință care să permită accesarea la un statut ontologic și gnoseologic privile-

giat: "Visez că dorm adânc... sunt treaz dar dorm și visez veghea mea... Visez că mă agit... Într-un sfârșit, ultimul meu tipăt mă trezește. Mă zbat acum în realitate, tip, implor să fiu trezit în altă viață, în viața mea adevărată."

Depășirea, transgresarea realității, care e iluzie, nu duce decât la o altă incertitudine, poate și mai amară. Viziunea care se impune astfel are ceva heraclitean, căci afirmă o reversibilitate perpetuă între viață și moarte, adevăr și iluzie, unicul mit funcțional în universul blecherian fiind acela al eternei reînnoiri. Disperarea, tragismul provin din conștiința devenirii universale și neputința acceptării consecințelor care decurg din aceasta, din conflictul, mereu reiterat, dintre individ și cosmos, dintre eu și sine. Dacă în timpul "revelațiilor" personajului, conștiința propriei individualități se estompează, ea nu este însă niciodată desființată, distrusă definitiv. De aceea, spre exemplu, iubirea – ca mijloc de abolire a eului individual și reintegrare în ritmurile cosmosului – apare însoțită mereu la Blecher de sentimentul neîmplinirii, al eșecului absolut, ceea ce naște obsesia imperfecțiunii, a maculării, corelată cu dorința stingerii, a cufundării în neant.

Plasând scrierile lui Blecher în cadrul literaturii "de analiză" (E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu ș.a.), fie, preponderent, în cadrul existențialismului (I. Năgulescu, N. Balotă, Radu G. Teșos ș.a.), criticii, cu câteva excepții (N. Manolescu, de pildă), nu au sesizat că neliniștea personajului blecherian este cauzată nu de sentimentul pierderii identității, ci de neputința depășirii propriului eu, a înlăturării determinațiilor individuale. La Blecher, afirma Nicolae Manolescu în poate cel mai comprehensiv studiu dedicat prozei acestui autor (*Prin niște locuri rele*, în *Arca lui Noe*), "nu alteritatea e dureroasă, ci ipseitatea".

"Crizele" personajului-narator din *Întâmplări...*, acele clipe de grație ale dezmărginirii eului sunt provocate de ceea ce este "mai comun și mai cunoscut în obiecte", în obiectele cele mai banale, cele mai artificiale și mai degradate. Realizând o adevărată "demascare a ideii de proză" (Mihai Zamfir), Blecher utilizează un gen de discurs adecvat nu atât epicului, cât dicțiunii metafizice, descriției plastice,

vizionare. *Sub specie aeternitatis*, lumea nu mai poate fi "povestită", obiectele care o compun își pierd orice relevanță anecdotică, decorativă. Văzută ca o panoramă de bilci, realitatea își exhibă natura sa adevărată, teatrală, mecanică și impersonală. De aceea, probabil, se și deghizează, la un moment dat, eroul din *Vizuina luminată* în arlechin, de aceea panopticum-ul în flăcări din *Întâmplări...* îi apare naratorului ca un apocalips în miniatură.

În ciuda afirmațiilor unor critici, nu cred că există o asemănare substanțială între spațiul în care se desfășoară "întâmplările în irealitatea imediată" și "provincia" bacoviana, și cu atât mai puțin între secvența descrierii panopticum-ului din romanul lui Blecher și poezia *Panoramă*. Poetul se simte înstrăinat în fața decorului de bălci, ale cărui figuri de ceară îl angosează, căci vede în ele reprezentări degradate, schimonosiri demonice ale umanului. "Panoramă" aceasta îi pare infernală și se îndepărtează de ea cu groază: "Și-atunci, am fugit plin de groază/ Din sumbrul muzeu fioros..." Blecher, în schimb, exultă în fața unui asemenea spectacol miniatural, panopticum-ul reprezintă pentru el lumea *in nuce*, esențializată, debarasată de legăturile care o complică. Ceea ce pare artificial, fals în mijlocul falsității, al irealității – sugerează Blecher – ar putea fi realitatea cea adevărată, *a contrario*.

Revelațiile personajului blecherian se constituie într-un sistem de imagini stranie, de o coerență tulburătoare, coerență care nu s-ar putea explica prin atât de clamata, cândva, "dereglare a tuturor simțurilor", ea fiind mai degrabă consecința unei acutizări a percepției, a unei senzitivități exacerbate de inteligență, a unui delir al lucidității. În mod similar, la marii mistici tocmai dorința arzătoare a cunoașterii, excesul contemplativ fac posibilă ieșirea din sine și deschid calea contopirii cu divinitatea, cu *natura naturans*. Intuiția devenirii universale modelează, de altfel, în chip aparte, imaginarul blecherian. O frumusețe miraculoasă, o puritate absolută și înfricoșătoare ni se dezvăluie sub învelișul de carne al lumii, o lume mineralizată, incremenită, o locuință pustie, schelăria perfectă a unui fantastic osuar: "...capul era splendid, ca de fildeș, cu totul și cu totul alb, insectele îl atacaseră mai întâi și îi rosese pielea până la os, lăsând un craniu superb, ... un craniu atât de curat și de frumos încât părea desenat, și într-adevăr se vedeau toate încheieturile dintre diferitele lui oase ca niște splendide și fine caligrafii scrise pe os cu o dexteritate și un rafinament desăvârșit. Eram în craniu... și în spatele meu, departe, se întindea stârvul în putreziciune".

Prin tot universul pare a circula aici una și aceeași substanță, același "sânge", de la "sângele mării" la cel al pământului și al lucrurilor, "jupuite până la sânge". Iată, din *Vizuina luminată* de data aceasta, o superbă imagine a lăuntruului ființei, o călătorie halucinantă în interiorul trupului, pe valuri de sânge (descrierea unui periplu similar poate fi întâlnită și în romanul *Orbitor*, al lui Mircea Cartărescu): "În clipa când scriu, pe mici canale obscure, în râulețe vii șerpuitoare, prin întunecate cavități săpate în carne, cu un mic găl-gâit de puls ritmat se revărsă în noaptea trupului, circulând printre cărnuri, nervi și oase, sângele meu. În întuneric, curge el ca o hartă cu mii de râulețe prin mii și mii de țevi, și dacă îmi închipui că sunt destul de minuscul pen-

tru a circula cu o plută pe una din aceste artere, vuietul lichidului care mă duce îmi umple capul de un vâjâit imens în care se disting bătaile ample de sub valuri, ca ale unui gong, ale pulsului, ... valurile mă iau iute în întuneric și într-un vuiet de neînchipuit mă aruncă în cascadele inimii.(...) Îmi înfund brațul până la cot în râul care mă duce. E întuneric și sunt închis în aburii propriului meu sânge".

Reintegrarea în ritmurile cosmice, abolirea conștiinței individuale, revelația consubstanțialității și compenetrabilității regnurilor, toate acestea își găsesc o altă ilustrare remarcabilă în cunoscuta scenă din *Întâmplări...* a contopirii eroului cu pământul, cu un fel de materie elementară, protoplasmatică, de fapt. Nu poate fi vorba de nici un fel de asemănare cu episodul din *Ion* în care țaranul, cuprins de o pasiune cvasisexuală pentru pământ (ca pământ roditor), nu are nici o clipă sentimentală abandonării de sine, dar are, ca viitor proprietar, pe acela al posesiunii. Personajul lui Blecher, dimpotrivă, se lasă copleșit de materie, exultă în această pierdere de sine ca într-un rapt mistic, pulsațiile sângelui său ajung să consume cu cele ale cosmosului: "În jurul meu se întindea maidanul plin de noroi.. Aceasta era carnea mea autentică, jupuită... până la sânge, până la noroi. Umezeala lui elastică și mirosul lui crud mă primeau până în adâncime (...). Îmi trecui peste obraz o mână plină de murdărie. O imensă bucurie mă cuprinsese... Îmi dusei amândouă mâinile la obraz și pe gât, apoi mă frecai cu ele pe păr..."

Asemenea reverii atestă o prodigioasă imaginație a materiei, care ar fi stârnit entuziasmul lui Bachelard, dacă filosoful francez ar fi cunoscut opera prozatorului nostru. Deși se desfășoară într-un "regim nocturn" al imaginării, "întâmplările" lui Blecher nu sunt de factură onirică - visului i se atribuie cu totul alte semnificații decât în romantism sau suprarealism, el nu mai este considerat un mijloc privilegiat de cunoaștere. Între veghe și vis, așa cum am mai spus, nu se produce o ruptură de nivel ontologic, ele sunt contigui și întotdeauna indiscernabile.

În textele lui Blecher, care par inițial a avea un caracter autobiografic, memoria afectivă nu este recuperatoare de timp (timpul și spațiul sunt aici simbolice), ea îndeplinește alt rol și funcționează altfel decât în *À la recherche du temps perdu*; obiectele nu mai reconstituie o atmosferă, devenind simple pretexte pentru meditație, viziuni *in statu nascendi* – contemplarea unui mular de ceară al interiorului urechii, de exemplu, prilejuiește imaginarea, de o uluitoare pregnanță, a unei lumi vide rătăcind fără scop în oceanul cosmic.

Blecher nu caută efecte stilistice, nu literaturizează, limbajul părându-i-se un instrument imperfect dacă "nu împrumută ceva din esențele altor sensibilități din viață". Ritmul scrisului, al cuvintelor pare a urma îndeaproape bătaile inimii, în pulsațiile frazei blecheriene deslușindu-se parcă zgomotul sângelui curgând prin interiorul trupului, prin universul întreg.

Scrierile lui Blecher nu au apărut din neant și e firesc a descoperi în ele ceea ce, în proporții variabile, se află și în textele altora. În ansamblul ei însă, opera lui Blecher nu se revendică de la nici un "model", se sustrage oricărei înscrieri și consacră astfel un autor de excepție, un "avangardist", în sens ionescian.

Antonio Patraș

**POLIROM**



**NOUTĂȚI**  
noiembrie 2000

**Locurile unde se construiește Europa**

Adrian Severin în dialog cu Gabriel Andreescu

Ileana Mălăncioiu  
**Călătorie spre mine însămi**

Rosario Villari (coordonator)

**Omul baroc**

D. Caracostea

**Expresivitatea limbii române**

În pregătire:

Nicu Gavriluță

**Culianu.** Jocurile minții și lumile multidimensionale

George Voicu

**Zei ai răi.** Cultura conspirației în România postcomunistă



Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440  
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978  
Timișoara, Tel.: 092/548785  
E-mail: polirom@mail.drtis.ro





## PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

### SCRISORI

Pentru cine nu a avut ocazia să întâlnească în experiența cotidiană scrisori versificate, punctele de referință rămân cele literare: asemenea scrisori apar în două dintre cele mai cunoscute texte ale literaturii române – *Scrisoarea III* a lui Eminescu ("De din vale de Rovine/ Grăim, Doamnă, către Tine...") și *Baltagul* lui Sadoveanu ("Frunzuliță de mohor, / Te iubesc și te ador, / Ghiță C. Topor"). Simpla citare, chiar fragmentară, a celor două epistole evocă una dintre principalele ambiguități ale genului: fragmentul eminescian, intermezzo liric, pune în valoare autenticitatea folclorică a scrisorii versificate (cel care scrie e un fiu de domn, dar interpretarea canonică merge în direcția unei culturi omogene – în care aristocratul tradițional se împărtășește alături de țaran din cultura populară). La Sadoveanu e vizibilă, în schimb, latura semicultă, de obicei ironizată, a unei specii de graniță: care preia din poezia populară formule fixe și versificație, dar urmează și modele culte, pe care le vulgarizează. Categoriile "impure" – în acest caz, e vorba de un fenomen de mixtură între oralitate și scris – au fost în genere neglijate de folcloriști. Altminteri, pentru o analiză a raportului dintre scris și oral, dintre o cultură "înaltă", savantă, și una populară, asemenea texte constituie un material ideal. Le găsim uneori în culegerile noastre de folclor, de pildă, într-un volum de *Folclor din Maramureș* (de N. Băieșu, Gr. Botezatu ș.a., apărut la Chișinău în 1991 și cuprinzând rezultatul unor cercetări din anii 1984-1987 în sate de pe malul drept al Tisei, cf. p. 34-36). Aerul de familiaritate cu care ne întâmpină scrisorile versificate e produs probabil de apropierea lor de o altă specie cam disprețuită de folcloriști din cauza naturii ei incerte și prea moderne: textul de *amintire*, perpetuat timp de decenii între adolescenți, păstrându-și cam aceleași motive și același limbaj indiferent de trecerea de la o generație la alta. O trăsătură specifică a scrisorilor versificate e insistența lor metadiscursivă, tematizarea acțiunii de a scrie, cu motivele, circumstanțele, instrumentele și fazele ei. Începutul emfaticizează, desigur, chiar începerea scrisului: "Frunzuliță spic de grâu, / eu încep carte să scriu, / tot din toc și din peniță / și din buna mea voință". Deschiderea se asociază, în mod

tipic, urării; în același timp, textul pune în evidență, printr-o simplificare care alunecă în comic involuntar, clasicul paralelism cu natura devenit clișeu școlăresc în interpretarea poeziei populare: "Cu începerea scrisorii / îți doresc mirosul florii / și pe vântul care bate / îți compun această carte". Cele mai amuzante sînt detaliile banale prezentate ca acțiuni pregătitoare și însoțitoare ale scrisului – "Aseară la ora șase / mi-am tras scaunul la masă / și pe el m-am așezat / și de scris m-am apucat". Evident, în mod simetric începutului e tematizat și sfîrșitul comunicării, așa cum se întâmplă în fragmentul care urmează, introducînd tot printr-un vers de tipul "descriere de natură": "Bate vîntul de la munte, / aș avea de scris mai multe, / dar din scris mă mai opresc / să văd ce răspuns primesc".

Textele din care am citat mai sus pot fi comparate cu cele – foarte numeroase – dintr-o mai veche colecție de folclor. E vorba de primul dintre volumele seriei *Folclor din Moldova* (EPL, 1969), cuprinzînd texte culese de Mihai Costăchescu (ediție îngrijită de G. Ivănescu și V. Șerban); o parte considerabilă a cărții o reprezintă peste 300 de *Cîntece populare-scrisori din timpul războiului din 1916-1918*. Materialul a fost adunat de autorul colecției în timp ce era mobilizat, în primul război mondial, la Cenzura militară. Situație ideală pentru un filolog, nu lipsită de o anume ambiguitate morală în actul de a citi și a folosi – fie și în scop științific – scrisorile altora. Condiții asemănătoare au determinat de altfel și apariția unei foarte interesante cărți a celebrului Leo Spitzer: *Scrisori ale prizonierilor de război italieni 1915-1918* (1921); ar merita încercată o comparație între cele două corpusuri (deși, în cazul lui Spitzer, esențial e comentariul, analiza tematică și stilistică a textelor).

În scrisorile în cauză, întâlnim desigur comentariile metadiscursive despre începerea scrierii "Foaie verde de homei, / Am pus mîna pe condei, / Și condeiul pe hîrtie / Și-am început cu dor a scrie" (p. 469); textele nu sînt lipsite de neologisme "Eu șazut și pus pe gînd / Îți comunic acest rînd" (p. 525), chiar în enunțuri prezentative școlărești – "Și compunerea-i așa: (...)" (p. 536). Foarte răspîndit e procedeul dublării sinonimice – "Mai întîi și la-nceput / Te cuprind și te sîrut, / Mai întîi și mai de toate, / Îți trimet, puiule, carte". Formula finală descrie adesea tocmai oprirea din scris: "Aș mai scri, dar nu mai pot / Că mă doare mîna-n cot" (p. 472). Ajunși aici, nu putem să nu ne oprim, punînd și noi punct și acestui articol, fiindcă ni s-a terminat cerneala. ■

## Paradoxul românesc

(Urmare din pag. 1)

Nu istoria atotștiutoare pe care o așează Eliade pe capul guvernărilor din 1937 ca o lespede, dar istoria care dă naștere paradoxului după care toate teoriile în favoarea spiritualității românești, bineînțeles, ortodoxe, sfîrșesc în nevoia statului național puternic, condus de români verzi și curățați de alogeni. Va să zică "revoluția creștină care încearcă să creeze o Românie nouă, creînd înfi un om nou, un creștin perfect" are drept scop să "restaureze raporturi de omenie și de creștinătate în sînul aceleiași comunități de sînge". Atenție, "viața civilă" care urmează să ia locul "vieții politice" se petrece în sînul *comunității de sînge!* Statul național (acela din Constituția din 1991, nu e așa?) trebuie să fie autoritar și strict românesc. Toată spiritualitatea evocată cu gura plină de naționalism de ieri și de azi se leapădă de individ, de persoana umană, și se concentrează pe un stat etnocratic pur.

Nu fac decît să duc la ultimele consecințe logice teza statului național autoritar pe care o proclamă astăzi nu doar Vadim și ai lui, dar și ziariști care se consideră democrați. Teza e veche, susținătorii ei sînt noi. Dacă apologia lui Eliade din 1937 n-ar fi fost urmată de crimele legionare bine știute, aș fi fost, poate, mai îngăduitor cu teza cu pricina și aș fi rînduit-o printre utopiile naive ale unor intelectuali care au optat pentru antipolitică. Dată fiind, din nou, istoria reală (și nu aceea fictivă a lui Eliade), nu găsesc în mine nici o brumă de înțelegere pentru o spiritualitate care înlătură omul, pretinzînd că salvează statul, și, încă un stat autoritar, în sensul de etnocratic. Vocabularul s-a înnoit pe ici, pe colo. Ideile au rămas. Ca și primejdia ca ele să se traducă în fapte.



## PREPELEAC

de Constantin Toiu

### SPRE CHINA

Cînd, în iulie 1989, am făcut o călătorie la Beijing, unii confrăți m-au certat. Era la cîteva săptămîni doar după marea revoltă din Piața Tien An Men. Drept să spun, și eu ezitasem... Ocazii însă de a vedea o astfel de lume erau atît de rare, încît mi-am călcat pe inimă. La urma urmei, nici să te superi pe China, *ca vîcarul pe sat*, nu e firesc. Bine înțeles, ca să faci lucruri inconvenabile, argumente se găsesc berechet. Totuși, înarmîndu-mă cu un sufler de reporter insensibil, plecai...

Mai întîi, călătoria cu avionul a fost o experiență extraordinară. Pilot-șef se întâmplă să fie un pasionat cititor de romane autohtone (eram în 1985!). Dacă citise pînă și *Galeria*, intrînd în amănunte... Cred că am mai scris despre aceasta, dar mă repet, fiind ceva prea frumos ca să nu afle și alți cititori...

După pilotul-șef, în bărbat avînd alura unei vedete, îl cunoscusem și pe navigator, un vechi radiofonist, iubitor de poezie, nu de romane, ținînd seama că *sunetul*... Navigatorul era mai posac, părînd tot timpul distrat.

Ne apropiam de munții Himalaia. Pilotul ațipise cu șapca lăsată pe figură. Intrasem în vorbă cu navigatorul. Ședeam amîndoi în picioare în cabina de pilotaj. La manșă trecuse pilotul-secund. Radiofonistul era ocupat cu stația și mesajele lui.

Zburam la mare înălțime. Ne pregăteam să trecem peste Himalaia. La un moment dat, între un mesaj și altul, navigatorul își lăsă în jos căștile, întrebîndu-mă dacă nu o cunosc cumva pe poeta X. Și-i spusese cu glas tare numele prin vacarmul motoarelor... Era o poetă tînără, foarte la modă, care făcea furori. Dacă aș fi fost vreun birfitor, un rău de gură, așa aș fi făcut: "A, cutare, aia..." – așa și pe dincolo, cum se birfește.

Clătîndu-mă din cauza golurilor de aer, eram la zece mii de metri, am răspuns imediat, - cum să nu, o cunosc bine, e o fată minunată și o poetă de viitor!...

Ce-nseamnă să-ți vezi de treabă și să vorbești frumos de toată lumea! Navigatorul m-a privit zîmbind, și-a pus căștile la urechi și, prin zgomotul aeronavei, l-am auzit mai mult după mișcarea buzelor: "E nevastă-mea!"

Zburăm acum chiar deasupra Himalaiei. Cred că sub noi era Tibetul. Și mă cuprinsese o senzație de frică și de sfințenie. Din cînd în cînd, fericitul soț al poetei X îmi făcea semne amicale. Aveam să aflu de la el că dacă avionul s-ar fi stricat, n-am mai fi putut ateriza niciunde. Cel mult, trenul de aterizare ar fi pipăit crestele Himalaiei sau pustiul încins al deșertului Gobi. Atunci îmi dădusem seama că pîtrundeam în altfel de civilizație, în cu totul alta decît cea europeană. Străjuită de lanțul Himalaiei, de imensitatea deșertului celui mai întins din lume plus Zidul gigantic pe care aveam să mă cațăr gîfîind de emoție dar și de grandoarea neomenească. Abea atunci îmi adusesem aminte de *Condiția umană: La Chine est la Chine et le reste du monde est le reste du monde*.

Mai tîrziu, mi se explicase că România, după China, era singura țară din lume ale cărei avioane de călători parcurgeau spre Beijing drumul cel mai economic, dar și mai primejdios, trecînd din India direct peste Himalaia, fără ocol. La Beijing, la dîneul oficial unde se băură vinuri românești, avea să se glumească stăruitor pe chestia asta. Că

noi și chinezii am fi popoarele cele mai curajoase și mai viteze din lume. Era cit pe aci să fii mîndru de cele auzite. Pe urmă îmi adusei aminte că ce ne unea, de fapt, în acel moment, era că nu pu-neam prea mare preț pe viețile oamenilor.

\*

La acest lucru mă gîndeam străbătînd *Piața Tien An Men* însingerată de trupurile atîtor tineri secerăți de gloanțe și unde un decret sever interzicea - în Piața faimoasă - orice oprire. Pe jos, nu era voie. Iar dacă treceai cu bicicleta, grav ar fi fost să te dezzechilibrezi din pedalat și să pui piciorul pe pămînt, o secundă. Mașina noastră era Mercedes de opt locuri. Îl întrebam pe talmaciul cu studii la București cum se spune în chineză *da*, ca să facem conversație; iar el spusese scurt și, exact conjuncția românească. Tot drumul am făcut *și... și...*, alături de șofer, un tînăr înalt din nord, chipeș ca vedetele din filmele lor de propagandă. Băiatul conducea binedispus *Mercedesul* și mă aproba rîzînd vesel. Eu însă făceam mereu murmurînd *și... și... și*, gîndindu-mă la studentul oprit în fața unui tanc, în *Piața* în flăcări... Și cum un tanc cîrmea ușor cînd în dreapta, cînd în stînga, să-l evite pe studentul filmat de camerele televiziunilor străine. Iar băiatul, făcînd și el pași, la stînga, la dreapta, sfidîndu-l și din cînd în cînd salutînd carul blindat cu mîinile încrucișate la piept, cu plecăciunea lor feudală.

Peste patru ani, în ianuarie 1990, aveam să văd noaptea de pe balconul meu de pe *Victoriei* o scenă asemănătoare. Un tînăr bucureștean înfruntînd cu mîinile goale tot un tanc asemeni celui din Piața Tian An Men, și care striga patetic: *Patric sint eu, bă!* pe cînd un soldat din umbră mormăia în scribă: "Dute, mă, acasă, că o mierlești!"

Repet, ocaziile mari nu se ratează. Din tot ce-am văzut eu în China, memorabile sînt două întâmplări vii, mărunte, sufocat de grandoare. Întîi, cum la un circ toate numerele de acrobație, unul după altul, dăduseră greș spre marelui deliciu al spectatorilor care credeau că o făceau dinadins, cînd adevărul, aflat, era invers. Apoi, peste o zi sau două, la Shanghai, cum mergeam pe-o stradă cu talmaciul meu și trăgeam, mergînd, din pipă, un obicei la care am renunțat de mult. Și cum, avînd un gust amar în gură, am scuipat, m-am făcut ca scuip într-o parte, mai mult dintr-un gest reflex. Și cum, tocmai în momentul acela, o femeie în vîrstă, sărăcăcios îmbrăcată, ca o cumătră de la noi din Balta Albă și ținînd în mînă un carnet, s-a apropiat de mine vociferînd furioasă. La început, crezusem că e o Pena Corcodușă locală; ori vreo sectantă. Încremenișem. Traducătorul, tinărul chinez care mă însoțea și care studiasse la București, începuse să rîdă. Rîdea altfel decît ai lui; rîdea ca la noi. Pe urmă, se duse la femeia infuriată și îi spusese ceva, s-o liniștească, și se întorsese la mine serios, punîndu-mi în vedere, textual: "Să știți că ați scuipat pe China!" Trebuia musai să plătim o amendă, nu era ca la București... Că sînt un străin... Că n-am știut... Că nu mai fac... mă rog. Talmaciul îmi puse o pilă. Femeia mă privea ceva mai domolită. Cu traducătorul meu, băiat simpatic, vorbeam deseori între noi în argoul bucureștean. Așa făcuse și în ziua aceea după ce ne reluaserăm mersul și constatase filosofic: *Nasol!* – ce-i plăcea lui mai mult. ■



**F**ESTIVALUL NAȚIONAL DE TEATRU a ajuns la a zecea ediție, tocmai încheiată pe 19 noiembrie. Iar noi cu toții ne pregătim pentru a pași în viitorul secol și mileniu. Poate de aceea am trăit în săptămâna festivalului tot felul de stări, de la bucurie și emoție, la revoltă, la dezamăgire, la durerea celui căruia i se pare că acum, mai mult ca niciodată, nu mai înțelege nimic pînă la capăt, într-o suită amețitoare de bizarerii. Ceva mi-a făcut foarte bine: prezența unui public nu doar extrem de numeros, ci, mai ales, plin de energii pozitive, încărcătoare și, din păcate, lipsit de spirit critic. Poate că asta n-are importanță în contextul unui eveniment cum este Festivalul Național de Teatru. Săliile incendiare, foiala din fața teatrelor și din foaiere, aplauzele îmi declanșau amintiri din acești zece ani de teatru, amintiri profesionale și personale. Stimați cititori iubitori de teatru: părăsiți (puțin!) aceste rînduri, închideți ochii și încercați să vedeți și să auziți pașii și sunetele din *O trilogie antică* a lui Andrei Șerban, din *Livada de vișini* și redescoperiți spiritul ludic și filosofic al lui Silviu Purcărete din *Uburex...*, din *Titus Andronicus* sau *Decameronul*. Vă amintiți *Mincinosul* lui Vlad Mugur? Dar *Cîntăreața cheală* a lui Tompa Gabor? Dar *Poveste de iarnă* și *Livada de vișini*, două spectacole atît de frumoase puse în scenă de Alexandru Darie la Teatrul Bulandra, dar *Orfanul Zhao* și *Frații* lui Dabija? În ce lume extraordinară ne-a condus Cătălina Buzoianu în *Pescărușul* și *Pelicanul*, ce moment a fost *Richard III* a lui Mihai Măniuțiu și ce propunere *Ghetto-ul* lui Victor Ion Frunză! Mă opresc aici pentru că nu doresc să alcătuiesc o listă exhaustivă. Mă gîndesc doar la cîteva din etapele teatrului nostru pline de forță, de explozie, de energii benefice!

Pe parcursul a zece ani, Festivalul a fost, și el, oglinda teatrului românesc: euforic, normal și acum, poate, aflat într-un moment de căutare, de redefinire. Asta se vede mai bine cînd încerci să stringi cele mai reprezentative producții. Văzîndu-le, poți analiza o stagiune sau un an teatral și, în același timp, îi poți compara pe creatori cu ei înșiși față de

alt timp al creației. N-am să epuizez discuția despre festival în acest număr. Sînt foarte multe lucruri de spus, pe planuri diferite. Am să mă opresc acum asupra structurii și a selecției, mulțumind organizatorilor și în special UNITER-ului pentru căldura și maniera occidentală pe care le-au manifestat față de oamenii de teatru și în stilul de a construi Festivalul. Revin acum la cele două puncte, cele mai importante, pe care doresc să le dezvolt.

La urma urmelor, un festival ca acesta reflectă în mare, așa cum spuneam, o realitate a unui interval. El reprezintă, în același timp, punctul de vedere și gustul celui care îl gîndește în componenta sa artistică. Acesta este Directorul Festivalului, în cazul nostru, criticul de teatru Alice Georgescu. Ca să alegi, trebuie în primul rînd să vezi tot ce se întîmplă în țară, oriunde și pretutindeni. Chiar dacă o schemă de alcătuire a festivalului și se pare fixă cîndva, ea se poate modifica dacă concretul o cere. Anul trecut a existat secțiunea "mare" și o secțiune "off", ordonată în urma unei selecții. Ediția 2000 a cuprins secțiunea "seniori" și cea a "nouăzeciștilor" (fiind numiți așa cei care și-au terminat studiile sau au debutat după 1990), precum și o secțiune "independent OFF", unde s-au înscris ce companii au dorit, animînd fără discuție partea, să-i spunem, oficială. Dacă urmărești caietul-program nu poți depista cele două secțiuni, spectacolele derulîndu-se într-o succesiune cronologică și nu neapărat după o anumită încadrare. Totuși, la nivel teoretic, ea există și este formulată sau argumentată cum am enunțat-o mai sus. Sînt convinsă însă că doar valoarea, din poziția subiectivă a selecționarului, creează spiritul fundamental al unui festival. Iar valoarea este mai presus de vîrsta de creație sau de cea biologică. Discuția despre generații ne apropie mai degrabă de istoria teatrului decît de relevarea unui moment actual și concret. Probabil că formula de anul acesta este una tranzitorie, pregătitoare poate pentru o structură oficială unică pe care orice mentalitate inertială, conservatoare sau dimpotrivă, să o poată accepta. Adică, spectacolele importante să stea

împreună indiferent de vîrsta celor care le-au produs, de data la care au debutat ori s-au afirmat, preluînd modelul unor festivaluri occidentale de prestigiu unde succesul și valoarea, cota, nu tîin decît de vîna teatrală imprimată unui spectacol.

Orice selecție, orice decizie a unui juriu naște vilve și polemici, care nu se iscă întotdeauna din obiecții argumentate, ci și din nemulțumiri personale. Am consumat destule întîlniri care își propuneau să elucideze cum să se opereze, de exemplu, o selecție și în special de către cine: un selecționar unic sau o echipă? Și, dacă este o echipă, din cine anume să fie ea formată? Ș.a.m.d. Cred că pe lîngă o criză instituțională, trăim și o criză a autorității. Și atunci absolut orice și oricine este supus negării și nu, atenție, unei critici constructive. Vehemența și lipsa de toleranță, de comunicare reală ne vor aduce nu doar în impas, în impas ne aflăm și asta este limpede, ne vor conduce în prăpastie. Cu alte cuvinte, dau glas gustului meu, fără să-l neg pe cel al lui Alice Georgescu. Știu ce înseamnă să faci o selecție, știu cîte îndoieli îți dau tîrcoale, cîte nopți fără somn acumulezi, cîte frămîntări există, și pînă ai făcut publică lista și după aceea. Așadar, dacă aș fi fost eu selecționar, probabil că aș fi omis, de exemplu, *Roberto Zucco* al lui Alexander Hausvater de la Teatrul Național din Iași, o operă de rock construită pe un text ce tocmai asta nu permite, un spectacol ce ține de anii '70 ca manieră, dar un spectacol kitsch care își anulează singur chiar și cele cîteva momente frumoase în sine (vezi finalul), un spectacol fără protagonist, fără nici o performanță actoricească, o montare după o rețetă și cu prea multe soluții regizorale vizibile. De asemenea, nici *Mediterrana* de la Teatrul "Maria Filotti" din Brăila, în regia Cătălinei Buzoianu, n-ar fi figurat pentru simplul motiv că, deși se înscris în aceeași temă din *Chira Chiralina*, nu ajunge nici pe departe la *atmosfera* aceluși spectacol din care încearcă să se intruzeze. Pe de altă parte, aș fi invitat *O scrisoare pierdută* de la Teatrul Național din București, un spectacol controversat dar cu un punct de vedere clar al regizorului Alexandru Tocilescu față de Caragiale as-



tăzi, un discurs regizoral și artistic coerent cu ideea sa, peste care nu poți trece ușor. Cu toate argumentele, pe care și Alice Georgescu le are față de oferta domniei-sale, sînt convinsă că și oferta mea ar fi născut alte comentarii și nemulțumiri, alte contestări și prea puține discuții pe criterii estetice, de respectare a unor jaloane, dacă ele sînt clare. Expri-marea opiniilor critice poate fi lămuritoare, chiar nu și plăcută, pentru toți cei ce iubesc teatrul. Cu o singură condiție: să lăsăm deoparte glasul patimilor, să reinvățăm arta dialogului și chiar pe cea a polemicii din care să ieșim înnobiți cu toții, adică teatrul și nu neapărat unul sau altul pentru a-și mulțumi chinuitorul orgoliu personal. La sfîrșitul acestui secol, teatrul își caută peste tot forme de expresie, redescoperă cuvîntul, sincretismul în artă, întîlnirea fundamentală între regizor și actor, creatorul este chemat de succesul imediat sau de acela profund cu amprentă pe istorie. Într-un fel, toate acestea s-au văzut în spectacolele din Festivalul Național de Teatru (organizat poate mai bine decît niciodată). Ce facem însă cu ființa umană contaminată inevitabil de tarele secolului parcurs? Cum o trecem în mileniul următor? Ce va mătura Firs în ruina din noi și ce va lăsa să fie văzut de soare și de lună?

Marina Constantinescu



CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

**O**RGANIZATĂ și strînsă într-o viteză atît de mare încît au fost luați prin surprindere pînă și cei familiarizați îndelung cu dinamica spontană și impredictibilă a galeriilor noastre, inclusiv cu orarul acestora care a scos ziua de duminică în afara oricărei agende culturale, expoziția lui Corneliu Vasilescu de la Galeria Apollo a trecut aproape neobservată. Și acest lucru este de două ori nefiresc și tot de atîtea ori inacceptabil: mai întîi, pentru că lucrările pictorului nu au cum să fie trecute cu vederea din pricina pregnanței lor, a mării lor capacități de autosemnalare, și, în al doilea rînd, datorită faptului că orice expoziție gîndită și realizată de Corneliu Vasilescu este o acțiune artistică în sine, o adevărată probă de rafinament compozițional și de subtilitate în ceea ce privește reconstrucția spațiului.

Unul dintre artiștii noștri de astăzi cei mai consecvenți stilistic și mai unitari în gîndire și în discurs, Corneliu Vasilescu ofera, tocmai din această pricină, un maximum de informație despre sine în minimum de timp, fiind mereu inconfundabil în orice context s-ar afla. Dacă această caracteristică este una firească, ba chiar obligatorie, în constituția oricărui artist deplin exprimat, în cazul lui Vasilescu ea este o adevărată performanță. Este legi-

tim și de la sine înțeles să recunoști instantaneu un artist care-și particularizează lumea de forme și își codifică imaginea pornind de la repere lipsite de ambiguitate, cum este cazul Georgetei Năpăruș, de pildă, sau acela al lui Sorin Ilfoveanu, ale căror mesaje plastice sunt puternic individualizate și prin acroșurile lor în memoria privitorului, dar este aproape inexplicabil cum reușește pictura lui Corneliu Vasilescu, ale cărei repere cromatice-formale sunt atît de vagi, să-și creeze o identitate atît de sigură și un spațiu de comunicare așa de clar.

Expresionist abstract prin dinamica interioară a imaginii și gestualist prin dinamica ei exterioară, Vasilescu rupe orice contact cu lumea constituită, cu datele ei imediate și ușor perceptibile și se refugiază în spațiul vag și plin de paradoxuri al unei realități încă neexprimate, al unor latențe care nu și-au identificat încă traseele de manifestare. Suprafața pînzei, culoarea și tușa sunt singurele sale realități certe într-o lume cu forme amăgitoare și, totodată, singurele instrumente cu ajutorul cărora artistul caută comunicarea, o provoacă, dar, în același timp, o și subminează pe coordonatele ei previzibile. Pentru el limbajul picturii iese de sub regimul, dar și de sub controlul, imaginii constituite și, în consecință, materia

cromatică, fragilitatea sau amploarea gestului, suprafața și configurația pînzei rămîn singurele elemente purtătoare de informație și de sens. Corneliu Vasilescu se autoplasează într-un univers nestructurat, într-o lume ingenuă care nu a găsit încă utilități clare pentru un stoc imens de materii prime și, înspăimîntat parcă atît de prelungirea vidului, cît și de alunecarea în retorica măruntă și precară, încearcă, printr-o gesticulație eroică și tandră, să înzestreze materia însăși cu virtuți expresive și capacități informale. Elementele constitutive ale lumii, abia separate în cosmogoniile de tip magic, se resorb acum într-o substanță unică și acoperă totul cu voluptatea unui act fecundator și cu spaima enormă pe care o generează proximitatea vidului. Pămîntul, apa, aerul și focul, absorbite în pînză și în culoare, se manifestă simultan, în același tip de reverie și în aceeași compoziție, nu numai cu scopul de a-și spori puterea prin cumul, ci și cu acela de a redefini coordonatele vieții. Abolind orice convenție de tip retoric, anulînd pînă și cele mai palide pîlpîiri narrative de care imaginea nu este niciodată cu totul străină, excomunicînd tot ceea ce ar putea fi pleonastic în transmiterea unui semnal, Corneliu Vasilescu visează, la capătul unui traseu pe jumătate imprecis, pe jumătate incan-

tatoriu, o lume reconstruită alchimic, adică realizată prin transmutația substanței în energie și a concretului în idealitate. Fără a fi un artist de factură intelectuală, un conceptual așezat într-un orizont al ideilor premergător actului artistic, ci, dimpotrivă, un vitalist afectuos și, de multe ori, chiar pudic, prin logica interioară a gestului său el se se dezvăluie acum și ca un creator nonfigurativ de lumi ficționale, de scenarii care par justificate, în aceeași măsură, de pulsuni umorale și de rațiuni esoterice. Chiar dacă această afirmație pare, la prima vedere, doar un joc intelectual și un simplu paradox de lectură, pictura lui Vasilescu are o miză mult mai mare decît aceea care ține strict de forța gestului, de spectacolul retinian și de încărcătura afectivă: în adîncurile sale fierbe, abia perceptibilă, o imensă retortă în care, prin complicate procese de distilare succesivă, lumea se transubstanțiază și concretul se evaporă. Așa cum și în expoziția gîndită de Corneliu Vasilescu lucrările individuale dispar, ramele devin transparente, și totul se topește într-o lucrare mult mai mare care, la rîndul ei, se sublimază în acea lucrare uriașă care este lumea însăși, un amestec și ea de tonuri și de erupții energetice, care aspiră totul, artiști și privitori deopotrivă, asemenea unei ventuze neobosite și insatiabile. ■



# Fatalitatea falimentului

**E**XISTĂ, indubitabil, o fatalitate a neșanselor pentru instituțiile cinematografiei românești. Neșanse care nu țin de conjuncturile schimbătoare și nu se reduc la erorile individuale ale cutărui ori cutărui responsabil instituțional. Ele se dovedesc perene, inerente pare-se mediilor cineaste locale, și își fac drum cu concursul defectelor tuturor, inclusiv al celor care se opun *trend*-ului nefast - altfel nici n-ar fi "fatale". Excepțiile sînt rarissime și relative, certe rămînînd doar una sau două, pe tot parcursul celor 90 de ani cîți ar număra în 2001 breasla autohtonă, dacă și-ar conștientiza propriul traseu (basmul cu "centenarul filmului românesc", celebrat cu tam-tam încă de acum cinci ani, a fost isprava de vîrf a protocronismului remanent și tutelar).

În primii ani 40, cînd Ion I. Cantacuzino a preluat conducerea Oficiului Național Cinematografic - funcție în care a rezistat mai puțin de doi ani, nici măcar pînă la premiera din 1943 cu *O noapte furtunoasă* de Jean Georgescu, pe care l-a slujit ca producător - el a avut de luptat nu atît cu bulversările politice, cu privațiunile impuse de război ori cu arbitrarul regimului militar, cît cu hidra birocratică și cu suficiența artizanală și agresivă a breslei însăși. Breasla tocmai se instituționalizase sub firma O.N.C. "Dar (...) acest oficiu nici nu exista, emblema sa fiind doar o ficțiune", "nu exista decît titulatura", notează Cantacuzinul în *Amintirile sale* - cel mai impresionant text filmologic scris în acest secol în limba română, publicat la mai mult de 20 de ani după dispariția prematură a autorului (*Întîlniri cu cinematograful. Amintiri*, ediție îngrijită și postfață: B.T. Rîpeanu, editura Alo, București, 1997). "O.N.C. fără O.N.C." - cum își definește I.C. instituția în care acceptase să fie numit - era o "uzurpare" în plus, din lungul șir al celor pe care nobilul descins în lumea măruntă a cinematografului băștinaș începuse să le semnaleze în lucrarea sa filmologică fundamentală, *Uzina de basme* (Editura Universala Alcalay, 1935), din păcate încă neretipărită. Instituția de sub firma inaugurată în 1938 era "complet străină" de ceea ce Cantacuzino preconizase din 1933, pregătind Legea pentru crearea Fondului Național al Cinematografiei, adoptată de parlament în 1934. "Un spirit de îngust formalism" făcuse ca "cei ce luaseră în mîini soarta cinematografului" și concepuseră Decretul-lege de înființare efectivă a O.N.C.-ului să nu rețină nimic din ideile "programului de organizare", formulat de inițiator în spiritul culturii profesionale. Rezultase "un angrenaj pornit cu totul altfel decît îl gîndisem", vizînd rutinier doar producția unor pelicule de actualități, propagandistice, utilitare și turistice. Fondul național fusese în mare parte deturnat de la destinația sa, construirea unui studiu profesionist era tergiversată, iar soluția meschină, cu un platou înghesuit în curtea interioară a imobilului și încă mai dureroasă era eliminarea obiectivelor artistice ale "programului", a preocupărilor pentru "formarea oamenilor tineri de care avea nevoie cinematografia noastră" ("această îndatorire fusese tratată formal, de mintuală, și de pe o poziție parcă dinadins făcută să-i îndepărteze pe toți ucenicii și candidații în cinematografie"). Eminența fondator pe sol național a două dintre profesiile cineaste - cea a criticii de specialitate și cea de

producător - ne delectează în *Amintiri* cu perle citate din panseurile apodictice ale inamicilor săi, artizanii mediocrației oportuniste, în umbra cărora se vor instala cu spor de elocință urmașii de la sfîrșit de secol: "Geniul individual este mai puțin important, în film, decît o bună concordanță de colaborări multiple și ades anonime".

A fost nevoie de o a treia lege în domeniu - a cărei promulgare I. Cantacuzino a obținut-o în pofida contextului și a momentului istoric, în aprilie 1941 - pentru ca acea "ficțiune, denumită «Oficiul Național Cinematografic», să devină în realitate un organism corespunzător acestei titulaturi", "care să mute centrul de greutate de pe planul birocrăției pe planul creației". Ca atare, "organizarea instituției trebuia modificată din rădăcini, iar spiritul care îi prezidase activitatea trebuia transformat în chiar esența lui". Inițiatorul a *trebut* în consecință să-și asume, în ce-l privește, riscul de a "supăra foarte mulți oameni din cei aflați pînă atunci la conducerea treburilor cinematografiei", curajul de a "se așeza exact la antipodul faimoasei legi din 1938", puterea de "a eluda toate lucrăturile, de a suporta toate intrigile" din partea "celor care nu credeau" în noua lege - de fapt își "trădau propriile complexe" și care "îmi puseseră nenumărate bețe în roate": "mă știam înconjurat de inimiciții și aveam la orizont nenumărate semne de întrebare". Ș.a.m.d.

**D**UPĂ un hiatus istoric care explică numai în parte amneziile și inerția reflexelor obscure, exersate suveran în răstimp - la exact 50 de ani de la desființarea în 1948 a O.N.C.-ului și înlocuirea lui cu regimul filmic copiat după cel de la Moscova stalinistă - Ordonanța de Urgență a Guvernului României din 1997 devenea în 1998 Lege adoptată de parlament și relua de la capăt "înființarea, organizarea și funcționarea Oficiului Național al Cinematografiei și constituirea Fondului Cinematografic Național". Adică, fatalmente, pe drumul știut: "O.N.C. fără O.N.C." și, de data aceasta, fără nici un Cantacuzin în peisaj, dar cu inamicii lui virtuali instalați în funcții inebriabile sau pregătindu-se în culise să preia ștafeta uzurpărilor. Excepția nu lipsește nici acum, dar se situează în afara sistemului: Lucian Pintilie ca director și realizator la Studioul Ministerului Culturii, unde a debutat în coproducții cu firme private românești și străine tînărul regizor Nae Caranfil. Cît privește noul O.N.C., el n-a făcut decît să mute staff-ul regizorocrației artizanale, autoinstalate la cîrmă în 1990, din strada Masaryk (fostă Fucik) în strada Soldat Dobrescu (fostă Onești, fostă Willson), la sediul inițial al instituției clădit din inițiativa înaintașului ignorat. Drept pavază blindată a mutației de catifea murdară, de la Centrul Național postceausist la noua adresă, a servit textul legii amnezice. Ea fixa componența Consiliului O.N.C. în cea mai străvezie linie corporatist-sindicală, de care obișnuia să se prevaleze și defuncta dictatură, în ostilitatea ei față de elita intelectuală și critică a culturii naționale. Reprezentantii autorizați ai acesteia au putut intra după 1989 în consiliile televiziunii publice și ale Audiovizualului - nu și în cel al cinematografului autarhice. Tot prin legea amnezică, rolul O.N.C.-ului renăscut mort a fost profilat ca al unei "bănci de credit" (comparația apar-

ține unui încă tînăr regizor, bine integrat noului sistem uzurpator), care funcționează în spiritul celorlalte instituții de gen mafiotice și falimentare. Creditele pentru finanțarea proiectelor de filme se acordă în urma unor concursuri de "scenarii" legiferate ca niște competiții sportive de provincie, în care cîștigă automat primii clasați, chiar dacă sînt cu mult sub normele profesionale, fără a mai vorbi de recorduri. Arbitrii (recte "juriile" sau "comisiile" constituite din aceeași clientelă precum Consiliul autarhic) își au mandatul mărginit la stabilirea clasamentului (în prezența strict simbolică, inoperantă, a cite unui critic, selectat oricum prevenitor, ca să nu tulbure ordinea stabilită și să nu pună în discuție sistemul). După care banii încep să curgă, indiferent de ce se întîmplă sau nu se întîmplă cu textele-mai-mult-pretexate care s-au ivit din grămada anonimă. În cvasitotalitatea cazurilor, nu sînt și de regulă nici n-ar putea fi din capul locului partituri scenaristice propriu-zise, ci mai degrabă o preliminară "materie epică" (după expresia președintelui în funcție la O.N.C.). În "a doua etapă" a finanțărilor, decisivă, cînd "epica" în cauză ar urma să fie judecată ca script filmic, evaluarea calitativă nu mai funcționează sub nici o formă, totul rămînînd, după ultima variantă a legii, la latitudinea unei "comisii financiare" care "studiază dosarul de finanțare și decide procentul de finanțare", în funcție exclusiv de adăugarea altor finanțări decît cea publică.

Unde să mai încapă în această suită, fie și minimal, o "politique des auteurs", un program cultural și metodologic formativ? Nici măcar o deschidere în aceste direcții nu e posibilă. Dovadă: incapacitatea funciară a Consiliului O.N.C. de a schița - timp de trei ani - cel puțin intenția onorării propriei definiții din Lege ("organism de coordonare a strategiei - sic! - Oficiului Național al Cinematografiei") și a celei dintîi dintre atribuții: "a) stabilirea strategiei de dezvoltare..." etc. Iar acesta e doar începutul discreditării. Proporțiile sale reale se vor vîdi din momentul cînd cu chiu, cu vai - după colapsul producției traversat în prezent - vor reîncepe să apară pe ecrane producții ale sistemului de lucru moștenit de la regimul totalitar, mutat ca atare în regimul economiei de piață. Și dacă am putea explica prin eventuale fatalități golurile și malformațiile inițiale ale Ordonanței-Lege sau modul de funcționare a instituției aferente în anii 1997-1998, nici un fel de fatalism nu reușește să ne consoleze după lectura noii Ordonanțe de Urgență, "pentru modificarea și completarea Ordonanței de Urgență..." etc., proaspăt ieșită de sub tiparul Monitorului Oficial, în această toamnă 2000, la un an de cînd n-a mai avut loc nici o premieră cu vreun film românesc.

După "mai bine de trei ani" din nou pierduți (ca un făcut, de aceeași cifră se plîngea, la fel, Ion Cantacuzino în 1940) - alții decît cei opt imediat postdecembriști - nici unul dintre obiectivele prioritare ale reformei și refondării cine-



Excepția Pintilie: *Balanța*

matografiei nu intră în atenția legiuitorului și-a staff-ului peren: de la sistemul monopolist de lucru în scenaristică, mai apropiat de modelul sovietic din primii ani 50 decît de unul altfel calificat, pînă la condiția etatistă a rețelei de săli de proiectie. Dincolo de cîștigul unor finanțări publice care să depășească pragul de 49%, în unele cazuri pînă la 65% sau 80% din deviz, la O.N.C. s-au intensificat doar dezinteresul față de *extra muros* și opacitatea refractară față de critică. În noua variantă a Legii, critica a fost radiată de pe lista corporatist-sindicală a Consiliului (sub pretextul că nu mai apar reviste de specialitate). Iar actualul președinte în funcție - altminteri merituos regizor - Stere Gulea, prins în menghina sistemului subcultural cu tentă mafiotă, ca și cum n-ar avea cel puțin altă opțiune politică, intră în rimă cu președintele prorogat viager la Uniunea Cineaștilor, din eșalonul doi al fostei nomenclaturi, scenaristul omnipotent de altădată, Mihnea Gheorghiu. La ultima intrunire a Consiliului UCIN, primul dintre cei doi a pledat energic pentru "păstrarea spiritului legii" cu falimentul probat și a retorcat agresiv la critici, cu sentințe care reeditează enormitățile apodictice și sofismele caracudei de acum 60 de ani: "eu la calitate nu mă bag", - la unison cu tovarășul de președiu din alte alocuțiuni ("Ne ocupăm de cinești, nu de cinematografie!", "Je m'en fous de opinia publică!")

**D**ACĂ acum un an Comitetul Director al Uniunii Cineaștilor a decis la timp, împotriva voinței președintelui prorogat, exprimarea publică a unor propuneri pentru modificarea legii amnezice (a fost prezentat și un Proiect în acest scop), staff-ul prezidențial mercenar a anulat ulterior manifestarea programată și a dizolvat prin neconvocare timp de un an Comitetul Director. Aceasta pentru longevitatea sistemului falimentar - profitabil totuși pentru cîțiva, dacă nu prin ilegalități masive, prin stipendii consistente, cu miza politicianistă amenințătoare, declarată public, a suportului garantat din partea unui viitor guvern și a altui ministru al Culturii. Un candidat pedesrist, Răzvan Theodorescu, a și fost adus preelectoral în incinta UCIN, la una dintre frecvențele ceremonii megalomane cu orații stereotipe, ca să sporească și el, în stilul-i gongoric, afin cu "epopea cinematografică națională" antologia de perle mai sus evocată.

Valerian Sava





TELE-

COMANDO

prime

## Milionar și miliardar

CÎND poate face o femeie ca un bărbat să ajungă milionar? Dacă a fost miliardar. Mi-am amintit de acest banc constatînd că pe postul *Prima* se transmite de un timp o emisiune intitulată *Vrei să fii miliardar?* O întrebare pe care am putea-o considera retorică în România de astăzi - cine dintre noi ar îndrăzni să spună *nu?* - dacă răspunsul afirmativ n-ar implica și participarea la un concurs de cultură generală (de fapt enciclopedică). Fiind singurul concurs de la televiziune care nu pare făcut chiar pentru handicapați, l-am urmărit. Se pornește de la un milion și se ajunge, în 15 întrebări, la 1 miliard. Ce e atrăgător la acest concurs este că cele 4 variante de răspuns de la fiecare întrebare au adesea umor (nu și concurenții, atît de concentrați pe miză, încît ai impresia că le vezi în pupile, ca în desenele animate, teancurile de bancnote). Nu mică mi-a fost mirarea într-o sîmbătă, cînd, zăpînd într-o pauză a emisiunii, am dat „la întoarcere” peste *la même Jeanette autrement coiffée*. O altă emisiune de o derutantă asemănare cu cea de la care plecasem: suma finală un milion, în loc de un miliard, suma inițială 100 DM în loc de un milion LEI, întrebări cu aceleași 4 variante de răspuns, cînd comice, cînd absurde. Doar că totul se desfășura în limba germană, pe postul *RTL*. Singura diferență notabilă: în ce ne privește sîntem mai bogați în zerouri.

P.S. Imediat după emisiune, prezentatorul de pe *Prima* a anunțat filmul *Manăstirea din Parma* după Stendhal. A pronunțat însă complet greșit numele scriitorului. Poate că ar trebui să i se pună și lui o întrebare de tipul celor din concurs: Scriitorul Stendhal este: a) englez b) chinez c) turc d) francez. Cu siguranța că ar rata miliardul. (I.P.)

## Tutuiala cu lanțu

CONCURSURILE de cultură generală îmi plac din copilărie, de cînd ascultam *Cine știe cîștigă* la radio (țin minte și acum numele și vocile "examinatorilor", profesorul Saftu și apoi profesorul Florea). De zeci de ani, asemenea concursuri au o mare popularitate în lumea alfabetizată, fiindcă tentația de a participa la joc a spectatorului e irezistibilă. Așa că printre emisiunile cu succes verificate importate de canalele noastre de televiziune după 1989 s-au numărat și câteva tipuri de "cine știe cîștigă", cu mize atrăgătoare și reguli variate.

Cel mai nou, pe sistem grilă, e *Vrei să fii miliardar?* de la Prima TV, la care mă uit cînd familia îmi face hatirul să renunțe la *electorale*, deși mă enervez și aici ca și acolo. De ce? În primul rînd din pricina "examinatorului", Virgil Ianțu, care nu e ce ar trebui. Înțeleg că formula emisiunii a fost copiată întru totul, dar a tutui arogant concurenții - mulți, mai în vîrstă ca el - cînd în românește există pronume de politețe, e o necuviință. Apoi poza profesoral-antipatică, reacțiile lui ex-

trem de limitate (cască ochii în așteptare, zîmbește perfid cu buzele strînse, oftează), cîteva propoziții repetate aidoma dovedesc că e spontan ca un dulap, lipsit de participare reală și, în orice caz, un actor slab. Mai sînt și hibe de concepție ce nu i se pot imputa lui Ianțu: repetarea pentru fiecare concurent în parte (și sînt vreo 4-5 pe seară) a regulamentului de concurs e plictisitoare, cum sînt și pauzele mult prea lungi de suspense dinaintea afișării răspunsului corect (să-i "fierbi" puțin pe concurenți și telespectatori intră în regula jocului, dar exagerarea afectează grav dinamica emisiunii, care numai trenantă n-are voie să fie). Apoi, nu știu care o fi criteriul de selecție a concurenților, fiindcă mulți par să vină acolo ca la Bingo, exclusiv la noroc, fără să aibă nici cunoștințe elementare. Și publicul pus să aleagă varianta corectă, și prietenul (crezut mai cult) la care concurentul are voie să ceară ajutor se dovedesc uneori la fel de ignoranți. Te apucă jalea. Lunea trecută, cînd Maricica, o doamnă simpatică din Slobozia, care se descurcase foarte bine pînă la 60 de milioane, a pierdut jumătate din sumă fiindcă, oricît i-am suflat, n-a știut că porecla lui Robespierre era Incoruptibilul, m-am necăjit. Văzîndu-mă așa incușdată, familia - care ar fi preferat să se distreze cu vestiții comici prințul Paul, Nicolae Cerveni și Grațela Bîrlă pe TVR - m-a sfătuit să mă duc și eu să mă tutuiască Ianțu ca miliardar aspirant. Dar cum aria "culturii generale" e atît de vastă acum, dacă mă întreabă cine e solistul unei anumite formații rap sau ce echipă a cîștigat în 1990 campionatul mondial de polo? N-o să ridă lumea de mine mai ceva ca de prințul Pol? (A.B.)

## A cincea roată

PRODUCȚIA noastră sapiențială, realizată și ea, dacă e să ne luăm după efecte, ca orice altă producție națională, tot *pe stoc*, trimite relativ frecvent la cea de-a cincea roată. În iconografia tradițională, adică în aceea eminamente pastoralo-agrariană, referința se făcea explicit la căruță, la singurul atelaj real și imaginabil, iar număratoarea abuzivă, excesul de gimnastică mentală în cîmpul arid al cifrelor, măsura exact distanța de la real la ficțiune sau, mai exact, de la existență la non-existență. A fi, așadar, a cincea roată de la căruță, se cheamă, în limbajul duhului pithagoreic authton, că tot a ucenicit pe acolo cripticul nostru Zalmoxis, fie că nu există, fie că, mai grav, deși există, ești complet inutil. Dacă așa stau lucrurile în arhaica civilizație a căruței, pe versantul celălalt, al modernității și al culturii automobilului, datele se schimbă în mod radical. A cincea roată nu mai trimite acum nici către ideea suspendării din real și nici către cealaltă, mai neagră încă, a existenței vegetative și parazitare, ci ea țintește simultan o funcție înaltă în planul realității și o existență misterioasă, un adevăr pe jumătate evident, pe jumătate ocultat. Sub presiunea contemporanității și a civilizației mașinii, puterea cutemei se face acum țandări, și tocmai ea, a cincea roată, cu alte cuvinte *rezerva*, devine echivalentul unui miracol, salvatorul însuși în momentele noastre cele mai dificile. Deliberat sau numai instinctiv, a pune *cultura* sub semnul celei de-a cincea roți înseamnă atît faptul de a conștientiza suficiența unei atitudini majoritare și disprețul derivat spontan de aici, cît și convingerea surdă că atunci cînd petrolul furat din

OCHEAN de Paul Miron

## Uriel caută cumpăna cea dreaptă

LA JUMĂTATE de drum între rai și iad, la o răscruce, un negustor deschise o crișmă. Ne era cunoscut din călătoriile noastre la Mamvri. Pe vremea aceea vindea roșcove și fistic. În noua așezare îi mergea bine pentru că, profitînd de libertatea și schimbările programate de Cel de Sus, se îmbogățea hoțeste. Multe suflete se întilneau acolo: arhangheli semeți, calare și pe jos, sunînd din pinteni, ingeri și alții de pe pămînt, oameni cei mai mulți aplecați din spate, parcă ar fi dus toată tristetea lumii ca povară. Cereștii îi poșteau la o băutură, foarte curioși să le afle felul. Ei, la rîndul lor, deschideau ochii mari ca să înțeleagă ce s-a întîmplat. Auziseră de acești înaripați, dar nimeni nu-i văzuse pînă astăzi. La masa la care ședeam, povesteam cum vă povestesc dumneavoastră acum. Dar, deodată, la miezul nopții, veselia risul și toată vorba bună s-a stins. Într-o vilcea, foarte aproape, o stea clipi scurt și lăsă să se vadă cum un fur se căznea să intre pe fereastră într-o casă. Mi-a înghețat inima. Îl cunoșteam...

Povestitorul nostru tăcu. Și niciodată n-am aflat cine era acel răufăcător și ce l-a minat spre fereastră casei. Unii ziceau mai tîrziu că a fost prins de poteră și spînzurat într-un copac; alții pretindeau că fusese un bărbat întors de la o petrecere care nu voia să-și tulbure soața adormită.

Domnul Nelu, care organizase această întîlnire cu noul prieten al nostru Uriel, aprinse lumina: "V-am rugat atît de fierbinte", ne dăscăli el, "să nu deranjați pe sfîntul nostru oaspete. Este o șansă unică această posibilitate de a asculta o narațiune atît de importantă. Cum zice un filosof din antichitate «spune-mi cine îți sînt strămoșii și îți spun cine ești tu»." Din loja doctorilor răsunară proteste: "Noi n-am venit aicea - de am lăsat bolnavii cu oasele frînte și nelegate, cu rani și cu dureri - să ascultăm pe musiu Ionel să ne servească sermoanele sale. Să vorbească arhanghelul!" Într-un glas declararam toți voința noastră: "Să vorbească arhanghelul!" Domnul Nelu mai încercă să ia cuvîntul, dar îl pierdu în zgomotul teribil. Cînd am obosit de strigat, n-am știut să facem ceva mai bun decît de a tăcea. "Arhanghelul să vorbească", dezideratul nostru, își pierduse orice sens pentru că arhanghelul ne părăsise. Unde era? Maiorul raportă că a privit tot timpul pe fereastră priveghînd toată strada fiindcă avea întîlnire cu cineva, dar pe arhanghel nu l-a văzut. Doi profesori de calligrafie se laudară cu finețea auzului lor, declarînd că au perceput zgomotul ușor al clanței de la uși. "Unde s-a dus?" Cofetarul, ca totdeauna făcînd-o pe deșteptul, rînji: "La dama lui." Ar fi vrut el să mai adauge cîteva comentarii, dar o ploaie de creioane, caiete, călimări, chiar și o juxtă latină îl sili să părăsească amfiteatrul devenit cîmp de bătaie.

Am rămas cîțiva doar, afirmînd cu tărie că arhistrategul este și va reveni. Pentru aceasta încasaram cîteva clondire cu siropuri numite de incuși "băuturi pastorale". De ce oare, mă întrebam, simțînd cum cleioasele dulceturi îmi pătrund în intimitățile costumației mele.

O să-mi sune toată viața în urechi tropotul cailor care trăgeau o caretă ce se opri în spatele localului. Ecoul lor ne bătu de nenumărate ori în geam ca să se implînte dureros în toate cavitățile creierului. Ușa se deschise scîrțîind funebru și un om gras, sprijinindu-se pe un baston aurit, pătrunse tropotînd și el precum caii din stradă. Se opri în mijlocul nostru și rosti cu voce energică: "Eu sînt Epaminonda Vraîște, sînt procurorul general. Iubită adunare, considerați-vă ca și arestați! Dar mai înainte vă rog să-mi spuneți unde a dispărut individul numit de voi Uriel." Nu-i răspunse nimeni, numai Opuț, un tip din cartierul nostru, după cum auzisem un fost general, fiul unui general, tatăl unui general, se vîietă cu pătania sa mințînd: "L-am văzut cum a plecat. A dus mîna la umăr, și-a deschis aripile și a plecat. M-am aruncat să-l prind, să-l opresc. Uitați-vă cu ce m-am ales!" Din portofelul doldora de bancnote scoase o pană aurită. Am recunoscut în vizitator pe dușmanul nostru de la începutul lumii, ingerul cel negru, stăpînul pierzaniei și al nenorocirilor. ■

conduce și lașitatea comodă dinlăuntrul nostru vor bălți și vor infecta totul în jur, doar *cultura*, cultura aceea de care se înfioară Gheorghe de la Pro-tv, așa cum te înfiori în fața unui broscoi eternizat în formolul de la Antipa, doar ea, sărmana, va salva de la piere ceea ce, poate, tocmai asta nu ar merita. Între civilizația *căruței*, așadar, și aceea a *mașinii*, ideea celei de-a cincea roți nu i se potrivește nimănui așa cum i se potrivește *culturii*. Așa cum i se potrivește culturii văzute nu din București, în monitoarele unor televiziuni care nu chiar degeaba au studiouri prin Giulești și prin Băneasa, ci din Timișoara, din studioul cît un apartament mai răsărit al televiziunii comerciale Analog. Aici, unde cultura chiar că nu aduce bani, dar aduce săptămîna de săptămîna privitori smulși din ghearele *Surprizelor* și ale *Stelei norocoase*, doi tineri intelectuali, poetul și ziaristul Robert Șerban și regizorul Igor Bergler, au imaginat, chiar sub numele de *A cincea roată*, o emisiune de aproape trei ore, un magazin în care ar-

tele se întîlnesc și discuțiile se înfierbîntă așa cum de la *Seratele* atît de înjuratului, dar și atît de solitarului în performanța, Iosif Sava, nu s-a întîmplat de prea multe ori nici pe la case mai mari. Densă și diversificată, neconvențională și plină de ritm, emisiunea tinerilor realizatori de la Timișoara, în pofida faptului că este *A cincea roată*, chiar există, nu este inutilă și, mai mult decît atît, nu induce spaimă și angoase nici unui Gheorghe. Dacă actul de cultură este perceput aici ca un lucru firesc și ca o *rezervă* de vitalitate, în timp ce marile televiziuni bucureștene nu îl percep deloc sau, în cel mai bun caz, îl acceptă doar ca pe un eșec programat, să fie vinovat numai acel plasament în civilizații diferite? Să perceapă Bucureștiul a cincea roată doar din perspectiva cutumelor *căruței*, iar Timișoara din aceea a culturii *automobilului*? Dacă da, atunci avem o explicație, dar una care nu face decît să ne adîncească tristetea și să ne agraveze melancolia! (P.Ș.)





CARTEA  
AMERICANĂ

prezentată de  
Andreea  
Deciu

## IPOTEZE CIUDATE

PREMIILE literare nu măsoară un puls valoric, cum bine se știe, dar ele determină în schimb o percepție a valorii, într-o anumită epocă, în anumite grupuri de influență, conform unor anumite criterii, și la urma urmelor chiar cu un anumit scop care eventual rămâne nedecarat explicit. Anul acesta, în luna aprilie s-a decernat în Cambridge, Massachusetts, premiul Truman Capote, celebru peste ocean



Elaine Scarry - *Dreaming by the Book*, Farrar Straus and Giroux, 288 pag., New York 2000.

pentru recompensa monetară care îl însoțește. Nici mai mult, nici mai puțin de 50.000 de dolari. Juriul, compus între alții din Stephen Greenblatt și J. Cootze, nu a căzut de acord pînă la urmă asupra unui singur câștigător, astfel că laurii au fost împărțiți de Elaine Scarry și Philip Fisher, ambii profesori la Harvard, ea de estetică și literatură, el de literatură. Despre Philip Fisher nu știu prea multe, pe Elaine Scarry însă am urmărit-o cu oarece interes, citindu-i ultimele trei cărți apărute în decurs de cinci ani: una despre durere și identitate, alta despre frumusețe și adevăr, și în fine a treia - care i-a adus și premiul Capote, despre visare și imaginație. Elaine Scarry e o figură interesantă în peisajul academic și intelectual american: subiectele ei de reflecție trădează idiosincrasii puternice, nestingherite de norme și convenții, iar felul în care autoarea își urmează firul gândurilor e la rîndul său fascinant. Scarry nu construiește argumente după tiparul obișnuit al stilului academic: rareori citează surse, iar cînd o face, acestea tind să fie Platon sau Kant, Flaubert sau Dostoievski, în lectură directă și puternic persona-

lizată. Logica ideilor e bizară și capricioasă, ipotezele sint deseori mai interesante decît concluzia ori demonstrația (care nu de puține ori lipsește), divagațiile abundă, dar în final nu ai sentimentul că ți-ai irosit timpul citind o asemenea carte. E drept că nu poți folosi, la rîndu-ți, decît mici fragmente, mai degrabă sugestii decît idei, sau eventual întrezăriri de idei, fulgurații care aproape se pierd în textura densă a scriiturii autoarei, dar nu ezit s-o declar pe Elaine Scarry una dintre cei mai originali și pasionați scriitori ai vremii noastre. Un critic american compara experiența lecturii textelor ei cu un consum exagerat de cafeină: te simți alert și totodată amețit, mintea-ți vibrează de idei, dar nu toate-ți sint, nici măcar ție, clare. Ultima carte a autoarei, *Dreaming by the Book*, confirmă perfect această metaforă.

În *Philosophy and Literature*, o prestigioasă revistă academică, Dennis Dutton scrie o cronică severă, cu reproșuri grave la penultima carte a lui Scarry, cea despre frumusețe. Articolul lui se încheie cu un verdict teribil, conform căruia o astfel de carte nici nu merită să fie publicată. Nici *Dreaming by the Book* nu a primit note mai mari din partea criticii de întîmpinare. Și totuși iat-o premiata, cu bani grei și cu girul unui Stephen Greenblatt! Dutton vede în Elaine Scarry o autoare submediocră, confuză și dezarticulată în idei, cu un bagaj filozofic sumar, cu o înțelegere aproximativă sau uneori de-a dreptul greșită a unor concepte fundamentale, oarecum fermecătoare prin felul în care își pune uneori anumite probleme, dar cu toate acestea imposibil sau în tot cazul foarte greu de urmărit. Greenblatt, laolaltă cu ceilalți membri ai juriului, o declară demnă de unul dintre cele mai importante premii literare. Cum se explică un asemenea contrast al evaluărilor?

Particularitatea lui Elaine Scarry - care e totodată și meritul ei fundamental - este efortul de a stabili conexiuni între idei între care sintem tentați a crede că orice mariaj e imposibil. Sau, în alte cazuri, de a porni de la conexiuni evidente între idei, pe care apoi le răstoarnă spectaculos sau căroră le găsește

noi valențe. În cartea dedicată durerii și identității (*The Body in Pain*), Scarry propune o legătură interesantă între suferința fizică și imaginație: în vreme ce durerea e o stare fără un obiect imaginar exterior (foamea mă face să-mi imaginez mîncare, dar durerea e autoreferențială mai degrabă), imaginația e o serie de obiecte care nu decurg din nici o stare anume. Dacă ar fi să o considerăm stare, ea presupune suprapunerea desăvîrșită cu obiectele ei exterioare. Închipuirea produce obiecte, în vreme ce durerea e o stare complet neobiectualizabilă. Pornind de la această conexiune *asimetrică* între durere și închipuire, Scarry merge mai departe și propune o nouă conexiune între cele două: durerea este starea intențională a imaginației, iar imaginația este obiect intențional al durerii. Cu alte cuvinte, durerea se transformă în stare intențională cînd vine în relație cu forța obiectivizatoare a imaginației. Poate că o asemenea răsturnare pare simplu artificiu retoric, sau găselniță fără vreo utilitate anume. Dar ipoteza lui Elaine Scarry e de fapt îndrăzneț și interesantă, pentru că o "intenționalizare" a durerii are urmări importante la nivelul alcătuirii identitare. În *Dreaming by the Book* autoarea pornește de la o conexiune similară, de data aceasta între imaginație și literatura de ficțiune. Cum se face că, se întrebă Scarry, izbutim să ne închipuim în culori atît de vii diverse peisaje sau chipuri descrise de marii scriitori, precum Flaubert sau Dickens, cînd imaginația noastră e mai curînd modestă atunci cînd vrem să ne evocăm trăsăturile unei ființe dragi și pe care o cunoaștem în realitate, sau un loc pe care l-am văzut cîndva cu propriii noștri ochi și încercăm să-l redescoperim cu ochii minții? Ipoteza ei e, din nou, stranie dar extrem de interesantă: literatura de valoare dispune de capacitatea de a ne lansa într-un fel de viltoare imaginativă, în care mintea noastră începe să deslușească tot felul de contururi și culori din care se desprind cu o claritate neobișnuită mai cu seamă figuri și peisaje. Apelînd la diverse descoperiri făcute în psihologia cognitivă, Elaine Scarry merge pînă la a declara anumite obiec-



PORNIND  
DE LA VALÉRY

de Livius  
Ciocârliie

## DIVINUL BIBULIE

"O AMENII se deosebesc prin ceea ce arată și seamănă prin ceea ce ascund" (II, 781). Se mai deosebesc și prin aceea că pușini arată ceea ce ceilalți ascund.

\*

"Mă sacrific înăuntrul meu în numele a ceea ce aș vrea să fiu!" (II, 40). Nu-și dă seama Valéry cît de fericit e cazul lui. Eu mă sacrific - adică îmi tai beregata (imaginară - în numele a ceea ce aș fi vrut să fiu. Cazna constă în a-l schimba, retrospectiv, pe a dori cu a trebui. Am sentimentul că mi-am trăit viața cum n-ar fi trebuit.

Trăind așa, cu insatisfacția de a fi trăit cum am trăit, sunt la un pas, dar unul de neparcurs, pînă la ceea ce înseamnă să trăiești. Cel puțin, așa reiese din ce spune Valéry: "Înseamnă a nu trăi dacă trăiești fără obiecții, fără această rezistență vie, această pradă, acest altul, adversar, rest individual al lumii, obstacol și umbră a eului - alt eu - inteligență rivală, irepresibilă, neprieten cel mai bun prieten, ostilitate divină, fatală - intimă" (II, 45). Îl am pe acest altul intern, dintotdeauna l-am avut, dar - pentru că e vorba de un cărcotaș al vieții pe care o trăiești și nu al celei pe care ai trăit-o - înseamnă că trăiam cînd sufeream pentru prezent și nu acum, cînd sufăr pentru trecut. Dacă e să mă iau după o părere a lui Gheorghe Crăciun, nu trăiesc și de aceea scriu.

La drept vorbind, ideea lui întreagă este, într-un fragment intitulat tocmai *Suprimarea prin scris*: "Simt nevoia să scriu atunci cînd simt că nu mai trăiesc sau atunci cînd simt că trăiesc prea mult" ("Observator cultural", 2, p. 22). Într-adevăr, simt că nu mai trăiesc și, iată, scriu. Spun *nu mai* fiindcă atunci cînd mă nemulțumesc prezentul vieții, nu trecutul ei, trăiam intens. Trăiam intens umilînța de a trăi cum trăiam. Și, ca atare, potrivit ideii, scriam și atunci.

Totul ar fi rezolvat dacă acel neprieten prieten nu mi-ar spune: nu te mai sofisticări! Scrii fiindcă ai microbul ăsta, Dumnezeu știe de unde. Ori, cum zici tu (adică eu), de la acea lucrare de concurs, în clasa întâia de liceu, cînd te-au întrebă *cum a fost prima zi de școală?*, tu ai răspuns *ca vai de capul ei!* și ți-ai găsit, cu asta, "tema autorului" pe care, de atunci încoace, n-o mai isprăvești; ori, cum crezi tu (adică tot eu), ți se trage de la taica, mare cititor de de toate, ca și tine (mine), pe dealurile Eșelniței, până-i

intrau vitele în trifoi. Și ți-a trimis acea scrisoare pe care ai transcris-o în *Un Burgtheater provincial*, roman despre prostia istoriei, de mult uitat, pe care, dînd peste el postmoderniștii noștri dragi, l-au trecut în inventar la rubrica *experimentalism*.

Ar fi cam gata fragmentul ăsta de nu mi-ar sta în gât, din fraza lui Valéry, un cuvînt: acel neprieten prieten ar fi, cumva, *divin*. Cînd mi se atribuie un asemenea prieten, fie și neprieten, simt cum devin satanist. Norocul e că franțuzul se explică (s-ar putea să nu?): "Divin, căci presupune un zeu care te impregnează, te pătrunde, te domină infinit și infinit te ghicește - e bucuria lui să fie combătut de propria sa creatură care încearcă pe nesimțite să fie, să se separe..." Dacă așa stau lucrurile, nu-i nici un bai. Poate să spună el *divin* cît pofteste: acela e dracul gol. Cum dracu', Doamne iartă-mă, să nu încerc, *imperceptiblement*, să mă separ? Mă separ scriind, iar rezultatul: devin... divin. Răde careva? De ce, mă rog? Doar l-am avut pe divinul critic (și s-a purtat ca dracu'!). Bibulie, el, de ce n-ar fi divin? Există cumva, pe undeva, prin scriptele Societății scriitorilor, înregistrat vreun drept de monopol?

Dacă-i așa, mă răzbun, ca omul, pe cine pot. "Cunoașterea e parcă străină ființei. Aceasta se ignoră, se întrebă, i se răspunde..." E știută chestia asta, *cher monsieur*. A spus-o înaintea dumitale domnul acela bătrîn, cu mai multă barbă și fără păr pe cap.

Dracu' m-a pus! Mi-o întoarce cît ai zice pește. Și mi-o întoarce cum știe el, subțire, de parcă pe sine s-ar băfri: "De ce am suferit cel mai mult? Poate de obiceiul de a-mi dezvolta în întregime gîndul - de merge pînă la capăt în mine". Nu mi se pare deloc frumos să-i scoți omului ochii cu ce a recunoscut - că nu poate - de nu știu cîte ori.

Nu-i vorbă, o înmoaie el, nu mai departe decît pe aceeași pagină: "Dezgustat de a avea dreptate, de a face ceea ce reușește, de eficacitatea procedeelelor, să încerc altceva". Cum n-am astfel de greșuri (de unde să le am?), pot - ca neamțu' cu țărării, cum zicea mama - s-o țin tot așa.

Ce înseamnă *țărării*? Să traduc și eu, ca Viorel Marineasa, graiul bănațean? Înseamnă *plecmuzic*.

te sau formațiuni percep-tive drept mai lesne de imaginat decît altele. Florile, de pildă, ar fi cel mai ușor de imaginat obiect din cîte există. Mai departe, autoarea e convinsă că motivul pentru care ne-o putem închipui pe Emma Bovary - cum arată, ce nuanță au ochii ei, ce expresie i se zugrăvește pe figură în momentul cînd Charles sosește pe neașteptate aca-să - se leagă de un fel de preambul fabulatoriu la care ne poartă Flaubert, făcîndu-ne să ne închipuim o serie de obiecte menite să ne stimuleze facultatea închipurii, ca un exercițiu pregătitor. Structurile solide, susține Scarry, sint cel mai greu de imaginat.

Mult mai ușor ne e să ne închipuim obiecte în mișcare, contururi fluide, schimbătoare, motiv pentru care un scriitor ca Flaubert, de pildă, se străduiește să ne pregătească imaginația reținîndu-ne atenția cu imaginea părului Emmei fluturat de vînt, a aripilor unei păsări zburînd în apropiere, sau a frunzelor desprinzîndu-se dintr-un copac, pînă cînd noi să putem concepe mental imaginea eroinei.

O ipoteză ciudată, fără-ndoială, dar totuși extrem de interesantă. La urma urmelor, cum funcționează creierul nostru atunci cînd făpturi ficționale, pe care nu le-am văzut niciodată, capătă o concretețe vizuală

în mintea noastră? Secole de filozofie s-au străduit să explice mecanismele imaginației, ale percepției și memoriei, iar filozofilor li se alătură azi psihologii și medici. Lor le vom datora, probabil, o explicație clară și rezonabilă. Dar cu siguranță o Elaine Scarry, cu ipotezele ei și explicațiile ei bizare, își are locul între cei preocupați de asemenea probleme. Meritul ei este acela de a ne aminti că literatura poate inspira soluții prin însăși natura întrebărilor pe care le ridică. E un merit însemnat, care se cuvine premiat, chiar dacă expozeul autoarei nu e un model de gîndire articulată și ordonată.





Mihail Friedman, văzut de N.A. Estisa

## Mihail FRIEDMAN:

# CULTURA

la 30 km. de Chișinău. A învățat la Liceul Casei Corpului Didactic din București (1933-1939) și Liceul "Alec Russo" din Chișinău (1939-1940). A urmat Institutul Pedagogic din Chișinău (1940-1941), la sfârșitul lui iunie 1941 fiind mobilizat în Armata Roșie, de către puterea sovietică instaurată în Basarabia. Urma să fie parașutat, împreună cu un grup de alți studenți care vorbeau limba română, în regiunea Ploiești, cu scopul de a arunca în aer rafinăriile de petrol, pregătind astfel terenul pentru Armata Roșie. Ofensiva armatelor româno-germane a determinat retragerea Armatei Roșii în interiorul țării. Tânărul student ajunge la Stalingrad. În timp ce o parte din studenți a plecat în Ural, pentru a-și continua studiile, dânsul a fost din nou mobilizat într-o formație de geniu, care construia fortificații, iar apoi calea ferată care a înlesnit aprovizionarea orașului asediat. Așa se face că domnia sa este considerat veteran al Marelui Război pentru Apărarea Patriei, fără "să fi tras un glonț (din fericire)", cum îi place să spună.

În 1945, aflând că familia i-a fost exterminată în Basarabia, a plecat la Moscova, la o mătușă, care, în 1917-1920, urmărea cursuri de medicină la Kiev, hotărând să rămână în Uniune. Devine student la Institutul Pedagogic din Moscova, în 1948 absolvind Facultatea de Limba și Literatura Rusă din cadrul acestuia. A lucrat ca profesor de limba rusă la o școală medie din Moscova (1948-1953), apoi a

devenit profesor de limba și literatura română la Catedra de limbi străine a Academiei de Științe a URSS (1953-1971). A colaborat la mai multe dicționare ruso-române și româno-ruse și a elaborat manuale de limba rusă pentru învățământul mediu. În 1953 îi este respinsă disertația despre Sadoveanu, pe motivul că nu a fost discutată și opera de după 1944.

În 1972 devine cercetător științific principal la Institutul de Slavistică și Balcanistică din cadrul Academiei de Științe a URSS, cu specializarea în istoria culturii și a literaturii române, publicând articole, culegeri și monografii despre fenomenul literar românesc. Din opera lui Sadoveanu a tălmăcit în rusește *Bulboana lui Valimaș*, *Neamul Șoimăreștilor*, *Venea o moară pe Siret*, *Viața lui Ștefan cel Mare*, *Frații Ideri*, *Baltagul*, *Aventurile șahului* etc. A mai tradus din creația lui Cezar Petrescu (*Apostol*), Marin Preda (*Moromeții*) ș.a. A publicat și literatură originală, romanele *Întoarcerea la viitor* (Chișinău, 1967, în românește) și *Cartea lui Iosif* (Moscova, 1993, în limba rusă), precum și volumele de versuri *Hramul casei mele* (1993) și *Darurile beznei* (1997), acestea din urmă în limba rusă. În 1981 i-a apărut, la Moscova, antologia în limba rusă *Critica română contemporană*, unde sunt antologate N. Manolescu, D. Micu, C. Regman, Ileana Vrancea, P. Cornea, Zoe Dumitrescu-Busulenga ș.a. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Rusia. (I.R.)

La sfârșitul anului trecut am avut ocazia de a-l cunoaște, la Moscova, pe domnul prof. Dr. Mihail Friedman, cel mai bun traducător al lui Sadoveanu în limba lui Cehov. S-a legat între noi o prietenie concretizată în schimburi de cărți și reviste, în dialoguri epistolare, precum și într-un amplu interviu. O parte a acestuia o încredințez *României literare*, restul urmând să apară în nr. 14/2000 al revistei *Excelsior*, împreună cu trei scrisori inedite de la Mihail Sadoveanu.

Domnul Mihail Friedman s-a născut la 1 mai 1922, în satul Drăgușeni-Noi, fost Conojeni, situat

*Așadar, Domnule Friedman, destulul v-a oferit șansa de a trăi la confluența a două culturi...*

Am vorbit nu de mult, într-o conferință, despre acea apropiere sufletească ce există totuși între poporul român și poporul rus. Trebuie să vă spun că eu, ca fost licean român și după aceea ca student și profesor rus, am simțit această apropiere de la începutul începuturilor. După război, în 1945, aflând că familia mea a fost exterminată în Basarabia, trebuia să-mi aleg, pe drumul vieții, fie o cale a urii, fie o cale a împrietenirii celor două popoare, care erau destul de înstrăinate de nenorocirile războiului și de minciunile de dinainte de război. Trebuia să-mi aleg această cale, care era - în sfârșit! - sensul vieții mele. Am înțeles că singurul lucru demn de a fi trăit în această viață, după groaznicul război, este drumul apropiării sufletești a celor două popoare, folosind ca mijloc valorile culturii. M-am hotărât să-mi închin toate silințele acestui nobil scop. Și iată că acum, la vârsta bilanțurilor, pentru că împlinesc în curând 78 de ani... simt că am ales o cale dreaptă, demnă de a fi trăită.

Din acest punct de vedere am intuit că trebuia - după ce cunoșteam destul de bine limba română - să cunosc tot atât de bine și limba rusă, literatura rusă, cultura rusă, pentru ca acestea să se apropie în mine întâi și-ntâi, după care eu trebuia să contribuie la apropierea sutelor de mii de cititori. Iată de ce am fost profesor de limba și literatura română la Academia de Științe și la Academia de Științe Sociale din Moscova. Iată de ce am devenit autorul unor manuale, redactor al unor dicționare româno-ruse și ruso-române și, în cele din urmă, am îndrăznit să traduc cele mai frumoase opere ale marelui scriitor Mihail Sadoveanu, în limba rusă. Toate aceste silințe - după câte pot astăzi să-mi dau seama - și-au îndeplinit probabil scopul. Constat acum, la acest bilanț al meu, că nu mi-am trăit viața în zadar, că am reușit, prin modestele mele posibilități, să fac ceva pentru o înțelegere reciprocă mai adâncă între popoarele noastre. Cu atât mai de preț îmi apar

aceste străduințe astăzi, după schimbările ultimilor ani, după ce cititorul rus a făcut cunoștință cu aproape toată literatura clasică română, cu cele mai frumoase opere din literatura română contemporană, dar când, totuși, a intervenit un fel de răceală între popoarele noastre, care poate fi explicată, fără îndoială. Cu atât mai de preț îmi apar străduințele mele, cât și ale altor specialiști care au activat în acest domeniu, pentru că a rămas, desigur, această literatură, a rămas această legătură între culturile noastre. Astăzi ne străduim ca prin continuarea acestei munci să prilejuim o nouă apropiere între popoarele noastre; este singura cale de coexistență posibilă în lumea de astăzi, în mileniul III, în veacul XXI.

*Am aflat că, recent, ați fost "oponent" într-o comisie de doctorat, la o teză având ca subiect opera lui Lucian Blaga. Cum se obține un doctorat în sistemul rusesc?*

La noi nu există teze de doctorat în accepția românească (precizez că modelul sovietic a funcționat și în România, între anii 1948-1964). Absolvind școala superioară, respectiv universitatea, poți să intri în *aspirantură* și, timp de trei ani, susții o serie de examene și îți scrii teza, sub "aripa" unui conducător științific. În cazul în care consiliul științific (și doi-trei oponenți oficiali) consideră teza valabilă (prin vot secret), aceasta este trimisă la VAK (Vîssșaia Attestaționnaia Komissia), care o lasă în grija experților și apoi îți înmânează diploma de *candidat în științe*. Mai târziu, pe tema preferată poți elabora o lucrare de exegeză fundamentală și, biruind rezistența a trei oponenți - doctori în științe -, poți câpăta (tot prin vot secret) titlul de *doctor în științe*. O mare parte din perii mei albi o datorez acestor proceduri. Eu, de exemplu, am propus în 1953 o disertație despre Sadoveanu, care mi-a fost respinsă de Consiliul Științific al Universității din Moscova, fiindcă nu spusese nimic despre *Mitrea Cocor* și *Aventuri în Lunca Dunării*, lucrări ridicate în slava cerului de critica sovietică. Lucrarea a fost auto-

rizată abia în 1959, dar fără ca eu să fac concesii, respectiv să introduc în ea opera lui Sadoveanu de după 1944, primind în acel an titlul de *candidat în științe filologice*. Peste două decenii mi-am apărut teza de doctor în științe filologice cu tema *Curențele literare în România secolelor XIX-XX*. Cartea, cu același titlu, a apărut în 1989. În ceea ce privește teza despre opera lui Blaga și legăturile ei cu expresionismul, la care am fost *oponent*, pot să vă spun că e o lucrare foarte serioasă, pe care am recomandat-o cu inima curată.

*Aș vrea să ne referim la un alt amănunt din biografia dvs. După ce ați fost înrolat în Armata Roșie, la sfârșitul lui iunie 1941, ați făcut parte dintr-un grup diversionist, care urma să fie parașutat în regiunea Ploiești, pentru a arunca în aer rafinăriile, pregătind drumul Armatei Roșii, instruită pentru viitoarea ofensivă.*

Pregătirea grupului meu diversionist trebuia să înceapă în primele zile ale războiului, căci era o siguranță generală că Armata Roșie nu se va retrage, ci, dimpotrivă, va trece Prutul.

*Această "siguranță" a fost confirmată și de filmul Revoluția mondială pentru tovarășul Stalin, transmis de postul de televiziune rus ORT, care a bulversat puțin societatea rusească!*

E un film groaznic! Pentru că oferă explicația pieirii a câtorva zeci de milioane de oameni nevinovați din Uniunea Sovietică! Pentru că acest "mare conducător al popoarelor", cum era numit Stalin, visa "Revoluția mondială bolșevică". Ceea ce nu a reușit Lenin, în 1920-1921, când a "exportat" revoluția în Germania, Ungaria și în alte țări, trebuia să realizeze el, având cea mai mare armată. Stalin avea la granița apuseană 23.000 de tancuri, în timp ce Hitler nu dispunea decât de 3500, când a început războiul. Adică avea o armată uriașă, pe care o pregătea să ocupe - la început - toată Europa. După cum s-a arătat în acest film, un plan militar - Planul "Tunetul" -, de ofensivă în Europa, prin Po-

lonia, Germania, până în Franța, Spania, Anglia, Italia etc., fusese elaborat de Cartierul General, de Jukov, care era atunci șeful Marelui Stat Major. Marea greșală a lui Stalin a fost următoarea: deși avea cunoștința de Planul "Barbarossa", pe care-l cunoștea de la sfârșitul anului 1940 - la două zile după ce Hitler îl semnase, la Paris, Stalin avea copia acestui plan pe masa lui de lucru, ceea ce spune enorm despre rolul serviciilor secrete! -, deși a avut la dispoziție o jumătate de an ca să se pregătească pentru apărarea granițelor, Stalin a părăsit toate fortificațiile care erau deja pregătite pe granița de vest și a intrat în fosta Polonie, împingând granița spre exterior, cu peste 200 km, stabilind o graniță nefortificată, fără apărare. Deci Stalin se pregătea pentru OFENSIVĂ. Există și o serie de cărți pe această temă, scrise de specialiști care au părăsit Serviciul Secret Sovietic, oferind amănunte despre evenimentele de atunci. Se mai știe că până în ultimul moment - respectiv până în ziua de 21 iunie 1941 -, Stalin primea niște depeșe de la agenții săi, care îl avertizau asupra atacului iminent, dar el nu credea, numindu-le "provocări" și continuând să se pregătească pentru ofensivă. (Mai mult decât atât, i-a executat pe cei mai capabili generali ai săi, sub pretextul că ar fi niște trădători). Dar Hitler a început ofensiva cu două săptămâni mai devreme decât el!

*Cei care v-au ales în grupul diversionist nu s-au temut oare că ați putea trăda cauza sovietică, divulgând românilor secretele operațiunii?*

Contau probabil pe faptul că sunt evreu, care a gustat din plin veninul teroarei legionare!

*Războiul v-a purtat și în infernul de la Stalingrad. Ce experiențe ați trăit acolo?*

Soldat într-o formație de geniu (basarabenilor nu li se încredințau pe-atunci armele), am fost expus doar atacurilor aeriene. Astfel, neîncrederea autorităților ne-a salvat multora viața -



## UN IMPERIU AL BINELUI

mai mult, ne-a salvat de sumbra existență a acelor ce au curmat atâtea vieți omenesti în toiul luptelor.

*Cum ați perceput anii teroarei staliniste?*

Alungat din aspirantură, respins la apărarea dizertației despre Sadoveanu, dat afară de la Academie! Am avut destule de suferit, trăind ani îndelungați într-o zonă de nescapate bănuiele (ca basarabean, dar și ca evreu). La București fusesem „bolșevicul” menit să mănânce bătaie pentru orișice nimic. La Moscova eram „mesagerul unei lumi capitaliste”.

*Alături de Sadoveanu, Marin Preda este unul din scriitorii dvs. preferați. Știți probabil că romanul acestuia, Delirul, a avut un mare succes în România și pentru că a fost una din primele cărți în care s-a afișat o anumită atitudine de independență a României față de Uniunea Sovietică. În același timp, mareșalul Ion Antonescu apare aici mai umanizat, Preda încercând oarecum să-l reabiliteze...*

La noi a apărut atunci un articol foarte dur la adresa romanului, în „Literaturnaia Gazeta”. Unele persoane mă bănuiau pe mine ca autor al acelui articol, dar eu toată viața mea nu m-aș fi putut hotărî să scriu ceva împotriva lui Marin Preda! Nu știu cine a scris articolul respectiv, dar cea replică este o nesăbuintă, făcută din imperative politice. Romanul lui Marin Preda este foarte frumos, el încercând să arate că Antonescu a fost o personalitate extrem de complexă.

*Care este opinia dvs. despre Antonescu?*

Vă rog să nu uitați că ordinul lui Antonescu a dus la nimicirea familiei mele. Antonescu a ordonat – și eu am citit acest ordin – că „evreii și țiganii din Basarabia și Bucovina trebuie să fie trimiși peste Nistru, în ghetourile din Transnistria”, ceea ce însemna nimicirea lor. În același timp, Antonescu i-a protejat, cât a putut, pe alți evrei. Aici este marea lui dramă. În Basarabia, din nu știu ce motive – poate pentru că evreii i-au primit cu entuziasm pe sovietici – ordinul lui Antonescu, de deportare în Transnistria, a fost publicat în toate ziarele timpului și aplicat fără excepție. Și totuși, cu toate că îl socotesc direct vinovat de moartea familiei mele – am avut un frățior, o surioară de cinci ani, tată, mamă și bunici, care au fost exterminați în Transnistria, - eu nu pot să spun că am o atitudine total negativă față de Antonescu. Pentru că, datorită lui, alte sute de mii de evrei din România au rămas în viață. Dintre toți aliații lui Hitler, Antonescu a fost singurul care a reușit să salveze viețile unor evrei, între care s-au numărat și unchi și mătușile mele. Sufletul meu e împărțit în două, stare pe care am exprimat-o cândva în două versuri: „În inimă neconținută ceartă/ Căci ba îl iartă, ba nu-l iartă!”. Într-adevăr, e groaznic să-ți aduci aminte de suferințele celor exterminați, dar, în același timp, nu poți uita că alții – între care și rudele mele – au rămas în viață mulțumită politicii lui și atitudinii lui ferme față de cerințele lui Hitler. Din acest punct de vedere îl înțeleg pe Marin Preda și apreciez străduința lui de a arăta ce personalitate

complexă și foarte chinată a fost acest Ion Antonescu.

*Domnule Friedman, vorbeți la început de acea apropiere sufletească dintre popoarele român și rus. Cum credeți că se explică atitudinea de răceală a românilor față de Rusia, după 1989?*

Eu cred că răceala de care vorbiți e, în parte, justificată. Nu pot să găsesc motive de învinuire a cuiva, afară de vina acestui „Imperiu al Răului” (după expresia fostului președinte american, Ronald Regan) – cum a fost numită țara noastră, din păcate, care răspânda acest rău peste tot. Pentru că ideea principală a comunismului, ideea egalității, idealul apropierei între oameni au fost deformați, denaturate de realitatea a tot ce s-a făcut în fostele țări comuniste prin amestecul acestui Imperiu al Răului în afacerile interne ale altor popoare. Și de aceea nu pot să spun că această răceală este nejustificată. Dar mai spun ceva, și anume că eu sper – și cred că realitatea o dovedește – că adevărata cultură rămâne în afara acestor legături și greșeli politice. Cultura rămâne, iar ceea ce facem noi, slujitorii acestui Imperiu al binelui, va da roade într-un viitor foarte apropiat. Știu că și conducerea țării dvs., inclusiv președintele țării, a vorbit despre această epocă de stagnare, de răceală, și despre necesitatea depășirii pragului de înstrăinare. Iată de ce aici, la

simplu pentru Rusia să discute această chestiune acum, când se găsește ea însăși într-o situație dificilă. În ceea ce privește Tratatul Ribbentrop-Molotov, cerința românilor de a-l discuta și de a-l denunța mi se pare foarte justificată. Și sunt sigur că înțelepciunea conducătorilor noștri, care vor veni în veacul ce începe, va aduce această denunțare, chiar și ca o pocăință întârziată față de marea greșală făcută. Atunci.

*Știți că în fostele țări comuniste, însemnele regimului comunist au fost înlăturate. Eu am constatat cu surprindere că atât la Sankt Petersburg, cât și la Moscova, aceste simboluri sunt încă foarte multe: statui, fresce și basoreliefuli cu Lenin, numele străzilor și ale instituțiilor publice etc.*

Răspunsul la întrebare nu este ușor de dat. Comunismul a fost învingătorul fascismului, deși ambele regimuri aparțin totalitarismului. Cu cât cunosc mai adânc „moștenirea” lăsată de fascism și de comunismul stalinist, cu atât descopăr similitudini mai mari. Sunt două capete ale aceluiași toiag, cu care Domnul Dumnezeu a binevoit să pedepsească omenirea în secolul 20. La alegerile din decembrie 1999, 25% din populația Rusiei a votat pentru comunisti. Există deci mulți oameni, mai ales din generația veche, care n-au înțeles grozăvia acestui regim și au votat pen-

*Stimate domnule Friedman, fiindcă ne apropiem de finalul acestui dialog, aș vrea să vă întreb dacă nu v-ați gândit să vă traduceți o carte în limba română?*

Ar merita să fie tradus romanul *Cartea lui Iosif*, care prezintă, cu dragoste și durere, Bucureștiul deceniului IV. Am descris anii mei de liceu, petrecuți la Liceul Casei Corpului Didactic, unde învățau fiii de preoți și de învățători, mulți dintre ei reprezentanți ai Legiunii „Arhanghelul Mihail”. Cu ei am făcut școala. Ce-am suferit acolo, numai eu știu, pentru că băieții mă băteau, dar uneori mă și protejau, fiindcă eram elev bun, iar ei mai copiau la extemporale de la mine. Romanul are și un admirabil personaj român, Titus Afranu, eroul principal fiind Iosif Arimafer, urmașul aceluși Iosif din Arimafea, cel care a scos de pe cruce trupul lui Isus, l-a înveșmântat și l-a pus în mormântul său din peșteră. Doamna Ana Maria Brezuleanu, de la București, a vrut să-mi traducă acest roman, care urma să apară sub egida Fundației Culturale Române, pe vremea când director adjunct era domnul Mircea Anghelescu, de la care am o scrisoare foarte frumoasă. Dar ulterior proiectul a căzut, fără a se ști din ce cauză: conținutul sau problema financiară... Va fi mai ușor să public în România grupaje de versuri, mai ales că acestea nu mai trebuie traduse. Versurile mele se zămislesc tot timpul în paralel – românește și rusește: într-o zi inspirată se poate naște o poezie românească și una rusească, absolut egale!

*La ce lucrați în prezent?*

Am predat deja unei edituri partea a doua a studiului *Istoria literaturii române din 1965 până în 1989*, care va apărea în anul 2000, într-o culegere mai amplă. Este o lucrare de anvergură, la care am muncit vreo trei ani. Studiul cuprinde punctele de vedere ale unor foarte cunoscuți critici literari români contemporani, corelate cu concluziile mele personale. Urmează să-mi apară apoi studiul *A grabită literatura română căderea lui Ceaușescu?*, răspunsul fiind, desigur, afirmativ, dacă avem în vedere unele lucrări semnate de Mircea Dinescu, Ana Blandiana ș.a., precum și numeroase opere apărute în „deceniul satanic” (1979-1989) (cum se exprima profesorul Mircea Zăciu), avându-i ca autori pe Augustin Buzura, Marin Preda ș.a. E în curs de apariție și o altă lucrare, *Exegeza literară - creatoare de mituri*, despre aceeași perioadă.

*Care sunt valorile vieții la care ar trebui să ținem cel mai mult?*

În ceea ce privește valorile vieții, cred că la vârsta mea am ajuns la o oarecare înțelegere a lor. Când îți imaginezi singurătatea ființei omenesti în incomensurabilul Univers și fulgerarea acelei clipe ce-i numește viața omenească, începi să intuiești că singurul dar al rațiunii care ne poate compensa această singurătate este *omenia*, *bunătatea* față de semenii, față de tot ce-i viu pe acest pământ. În numele acestei visate bunătați aș fi în stare chiar să încerc să uit de crima acelor care mi-au nimicim familia, iubita, prietenii, rudele, tovarășii de școală - toată generația cu care sunt legat prin mii și mii de fire.

Dialog realizat de Ilie Rad



Desen de Igor Smirnov, reproduș din „Komsomolskaia Pravda”

Moscova, noi, cei care activăm pe terenul culturii românești și ne străduim să o reprezentăm cât mai frumos și mai veridic, cred că avem tot dreptul să sperăm că această epocă va veni curând. Și că vom avea iarăși mulți ani de apropiere a culturilor noastre, fără minciuni și fără acele neajunsuri care ne-au amărât viața atâtea și atâtea decenii.

*Se știe că încheierea tratatului dintre România și Rusia se izbește de două probleme delicate: retrocedarea tezaurului românesc confiscat de Lenin, în 1917, și refuzul părții ruse de a denunța Tratatul Ribbentrop-Molotov!*

Cred că problema tezaurului românesc este, din punct de vedere rusesc, pentru un viitor mai îndepărtat. Nu-i

tru el, mai ales sub povara sărăciei și a nevoilor în care se zbat, sperând astfel că poate se va întoarce o viață mai omenescă. Procentul amintit arată că o parte a populației socotește că e necesară reîntoarcerea la acest oribil trecut, căruia îi aparțin și statuile și celelalte simboluri. Din această cauză există un curent destul de puternic astăzi, care ar vrea să apere rămășițele regimului comunist. Eu sunt de părere – ca și mulți specialiști – că etapa comunistă a expirat. De aceea sperăm că se va termina și cu aceste simboluri și rămășițe comuniste, care trebuie să-și găsească locul într-o curte a vreunui muzeu, pentru ca acela care dorește să le vadă să o poată face, dar să nu „infrumusețeze” străzile și să ne aducă mereu aminte de acele vremuri triste.



# Sfârșitul neînțelegerilor?

**A**M PARTICIPAT, recent, la o reuniune a unui for regional în care se recunoștea, fără emoție, că limbile (de circulație restrânsă) în care se purtau dezbaterile nu erau menite decât pentru această etapă; mai departe, un singur reprezentant al grupului urma să prezinte concluziile la Bruxelles. Evident, în engleză.

Nu părea nimeni mirat de situație. În Europa, noile structuri economice, politice sau lingvistice au fost atinse în egală măsură de rapiditatea schimbării, iar în ultimele decenii engleza s-a răspândit vertiginos. Dar Europa – pe lângă faptul că reprezintă numele unui întreg geopolitic și cultural mai mult sau mai puțin abstract – a fost din totdeauna admirată tocmai pentru diversitatea sa (culturală, lingvistică, religioasă, politică...)

Trăim în plină redefinire politică și culturală a Europei. După Maastricht s-a încercat o mai mare coordonare, inclusiv în domeniul cultural, educațional și chiar lingvistic, între statele membre. E de la sine înțeles că modificarea tiparelor în politica lingvistică a început să lucreze chiar temeliiile societății, chiar la nivel individual. Dacă ne schimbăm modul de a vorbi, va deveni inevitabilă și schimbarea modului de a ne exprima propria personalitate, vom comunica altfel unii cu alții, ba chiar vom vedea altfel realitatea. Pe de altă parte, dacă o entitate multiculturală ca Uniunea Europeană nu respectă, în munca de zi cu zi, principiile lingvistice egalitariste, ar putea răni însăși structura democrației.

Dar n-ar fi oare o soluție ca, într-o bună zi, globul să se înțeleagă într-o singură limbă – indiferent care? Ar însemna oare această „evoluție” lingvistică sfârșitul neînțelegerilor, ar slăbi oare anvergura conflictelor militare, comerciale și culturale din lume?

În Tratat se cerea „o politică a deplinului respect pentru diversitatea culturală și lingvistică a statelor membre”. Teoretic, diversitatea lingvistică europeană e susținută. Dar, practic, într-o Europă unită, care va ajunge la 28-30 de membri, va fi imposibil să nu se recurgă la lucrul „în grupuri”, un singur reprezentant al grupului expunând, în cele din urmă, la Bruxelles – într-o limbă de circulație – punctul de vedere asupra căruia s-a căzut de acord.

Vor fi, inevitabil, limbi „marginalizate”. Care vor fi consecințele, pentru populație? Va suferi, în cele din urmă, democrația?

Există o discrepanță între recomandările oficiale ale UE, așa cum sunt afirmate în Tratat, și statul de facto al limbilor în cadrul instituțiilor Uniunii Europene. Există o ierarhie a limbilor folosite – și o evidentă marginalizare a celor mici. Danezii, de pildă, cred că marginalizarea unei limbi duce la diminuarea drepturilor politice și democratice pentru parlamentarii „limbilor mici ale UE”.

E cunoscut faptul că engleza s-a impus dintr-o tot mai mare nevoie de utilizare a științei și tehnologiei pentru răspândirea structurilor capitaliste. Comunicarea noilor științe și tehnologii în engleză se impuse deja în 1978 (peste 50% din jurnalele științifice și tehnologice ale lumii erau publicate în engleză). Dominanța englezei provine, de asemenea, din perioada de modernizare post-colonială – când, în numele dezvoltării,

a fost afirmată nevoia de exprimare unificatoare. Alt motiv e frecvența acesteia în comerț, transport, comunicații, datorită poziției SUA, după război, ca mare putere economică, politică și militară.

Teoreticianul Normand Labrie consideră că situația lingvistică a Uniunii Europene este extensia logică a statului național monolingv. UE a fost alcătuită din state cu o puternică identitate națională, identitate pe care o aduc în Uniune, încercând astfel să creeze o suprastructură după principiul celei naționale. Rezultatul e tendința ca UE să devină la rândul său monolingv. Birocratismul comunitar ar trebui să aibă însă alt rol decât cel național (creat pentru menținerea uniformității lingvistice): doar a fost creat tocmai ca să permită funcționarea compromisului lingvistic – prin traducere și interpretare. Rezultă o adevărată schismă – datorată faptului că un principiu al multiplicității este construit după unul monolingvistic.

Definind Europa ca pe o entitate multilingvă, Louis-Jean Calvet consideră inevitabile „ierarhiile lingvistice” (multilingvism însemnând în opinia sa coexistența diferitelor limbi pe o bază transnațională, iar plurilingvism – coexistența limbilor regionale). Dar limbile prezente într-o situație de plurilingvism nu apar toate și în contextul de multilingvism. Nu sunt neglijate, dar nici recunoscute oficial, ceea ce arată că de fapt principiul multilingv al Uniunii Europene nu face decât să întărească ideologia monolingvă a statului națio-

una sau două limbi de largă circulație – pare deocamdată singura soluție în UE. În Parlamentul European se poate vorbi limba nativă, dar conferințele de presă se țin, invariabil, în engleză sau franceză. Limbile dominante sunt folosite pentru probleme de prestigiu; se învață intens la școală; au dobândit eficiență prin standardizare (în ample dicționare și gramatici) și se bucură de stabilitate – cucerită în timp. Diglossia e o situație stabilă construită pe o distanță, adesea, de secole.

E cunoscut faptul că ideea formării Comunității Europene a apărut în 1950, prin propunerea ministrului francez al afacerilor externe, Robert Schuman, de a colabora cu Germania pentru producția de cărbune și oțel în cadrul unei organizații deschise și pentru alte țări europene (Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului). Rezultatul acestei propuneri a fost că șase state – Belgia, Franța, Italia, Luxemburg, Olanda și Germania – s-au adăugat organizației, semnând primul tratat al comunității. Un tratat monolingv – în franceză. Mai târziu, în 1956, crearea Comunității Economice Europene și a EURATOM – prin Tratatul de la Roma, devenit operațional în 1958 – a dus la recunoașterea principiului multilingvismului, recunoscând patru limbi – franceza, italiana, germana și olandeza – ca limbi oficiale și de lucru ale Comunității. Incluziunea altor state a făcut ca numărul limbilor oficiale și de lucru să crească la 11. După 1973 – când deja aderaseră Danemarca, Marea Britanie și Irlanda – engleza a început să joace un rol din ce în ce mai important, „clatinând” poziția francezei (până în 1972 fusese cea mai folosită). După adăugarea Greciei, a Spaniei și Portugaliei, documentul care atesta că 12 state vor funcționa ca o piață comună cu frontiere deschise și liberă circulație a mărfurilor, forței de muncă, serviciilor și capitalului, atesta și faptul că toate limbile naționale ale țărilor care formau Comunitatea aveau să rămână limbi oficiale și de lucru (cu excepția irlandezei și a *Letzeburgesh*).

Din punct de vedere al numărului de locuitori, mai ales după reunificarea Germaniilor și integrarea Austriei în UE în 1995, germana ar fi trebuit să fie cea mai vorbită. Dar poziția dominantă a englezei nu a fost totuși alterată.

Reprezentanții celor 12 state membre au convenit Tratatul Uniunii Europene – pentru întărirea coeziunii economice și sociale. Nu toate statele au fost de acord cu ansamblul propus la Maastricht. Danemarca, de exemplu, a fost și a rămas împotriva aderării la Uniunea Monetară (reafirmându-și abținerea la recentul referendum, din 28 septembrie 2000), ca și împotriva creerii unei forțe de apărare și poliție comune, sau a „cetățeniei europene”.

Tratatul Uniunii a proclamat limbile naționale de la acea dată ca limbi ale Tratatului, oficiale și de lucru. Principiul a rămas apărut în Parlamentul European, prin care au trecut mai multe rezoluții promovându-l (inclusiv cu privire la limbile regionale, precum catalana, bretona etc). Totuși, s-a făcut prea puțin pentru „limbile mici”, pentru asigurarea statutului lor de limbi oficiale și de lucru în procedurile de zi cu zi ale instituțiilor UE. În



Desen reproduș din „Financial Times”, Londra

aparență, nu există recunoaștere a vreunei ierarhii lingvistice sau vreunei intenții de marginalizare a limbilor naționale.

La Maastricht s-a convenit păstrarea, promovarea și respectul față de diversitatea națională și regională deopotrivă în cultură și limbă. S-a convenit inițierea unor programe de educație lingvistică menite să promoveze diversitatea lingvistică a Uniunii prin asigurarea complexității culturale și istorice a UE. Cu aceste programe (de exemplu, programele de schimburi studențești și programe interculturale precum ERASMUS și LINGUA) se recunoaște că există drepturi ale omului și în termenii lingvisticii, dar pe de altă parte – devine evident și că există ierarhii lingvistice.

În Consiliul de Miniștri și în Parlament, principiul multilingv pare a fi susținut într-o mai mare măsură decât în Comisie. Conform articolului nr. 8, Consiliul urmând să nu ia vreo decizie înainte ca documentul să apară în toate limbile oficiale sau de lucru. Comisia nu are, în reglementările sale, vreo referire explicită la multilingvism, dar are responsabilitatea generală de a implementa deciziile politice luate de Consiliul de Miniștri. Serviciile de traducere și interpretare ale Comisiei sunt considerate cele mai impresionante din lume. Documentele sunt traduse în una sau mai multe limbi, în funcție de țările cărora le sunt adresate. (Cel mai puțin se traduce în limbile de mică circulație – în daneză și greacă aproape deloc). Există temerea că, în timp, aceste limbi naționale vor dobândi, de facto, statut de limbi regionale.

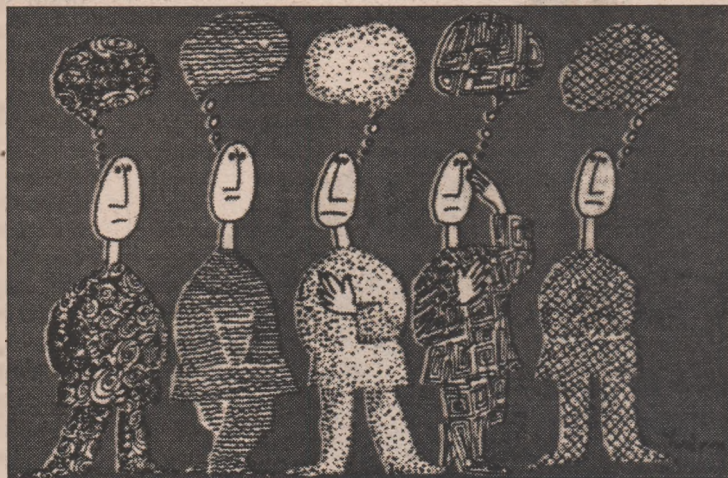
Din punct de vedere oral ierarhia devine și mai evidentă – pe coridoare se vorbește engleza, franceza, eventual germana. Iar comunicarea informală (a nu se subestima aura informală a unor situații politice) se rezumă în cele mai multe cazuri la engleză.

S-ar putea spune că, în mod conștient sau inconștient, birocrății promovează o ierarhie a limbilor în UE, probabil din rațiuni de comoditate și bun simț economic, în timp ce parlamentarii sunt cu mult mai protectori în privința tradiționalului multilingvism al Comunității.

Într-un studiu din 1994, Ulrich Ammon demonstrează că engleza a devenit *lingua franca* în Europa, fiind mijlocul predominant de comunicare. Îndesebi în Europa Centrală și de Est, cu state care vor fi peste puțină vreme membre ale UE, cercetările arată un interes aproape exclusiv pentru engleză în rândurile tinereii generații. Nu doar în știință, afaceri, tehnologie, industrie; dar și în domeniul tradițional „alocate” francezei, precum diplomația tratatelor, sau cultura (filmele, muzica pop, reclamele, dar mai ales programele de computer). Fiind limba computerelor, limba tinerilor, engleza este și limba viitorului, conchide Ammon.

Cam același lucru îl citeam cândva într-un vechi basm românesc: omul care adoarme cu capul pe un hotar încăruntă. Demult știa românul că, pentru a rămâne tineri, avem nevoie de mai puțină hotare și mai puțină adormire.

Grete Tartler



Desen de Ionna Karistiani, Grecia

nal. Calvet face distincție între limbile „mondiale” (franceza, engleza, spaniola, portugheza), cele „europene” (germana, olandeza, italiana) și „limbile naționale” (daneza, greaca, suedeza, finlandeza). Mai menționează limbile regionale și ale imigranților. În contextul UE, „superioare ierarhic” ar fi limbile cu statut mondial și provenind din țări cu putere economică. Germana și italiana ar avea această ultimă calitate, dar n-au dobândit statut real de „limbi ale lumii” – din lipsa de colonii și influență în aceste colonii (rezultatul pierderii războiului). Situația englezei și francezei a devenit dominantă tocmai din pricina coloniilor și a puterii economice; spaniola însă, deși limbă mondială, nu are, în opinia lui Calvet, suficientă putere economică spre a se impune; la fel portugheza.

Prin „teoria diglossiei” – termen introdus de Charles A. Ferguson în 1972 (povind de la analiza unor varietăți lingvistice de greacă, arabă, elvețiană-germană și creoleza haitiană, el a distins o formă „elevată” și alta „comună”) se consideră că varietățile de limbă au funcții diferite. Un alt tip de diglossie – folosirea limbilor naționale în paralel cu



**● femeie legendară**

● Alexandre Dumas o vedea ca "un cap de fecioară pe un trup ca un băi". Prea slabă, ea nu corespundea canoanelor de frumusețe ale epocii. Liberă și scandalosă în purtări, era extravagantă și curajoasă, avea "o memorie fabuloasă" și "o voce de cristal pur". Pentru "monstrul iubit", publicul, era încarnarea *tragedienei*. A creat 70 de roluri, a pus în scenă 125 de piese, avea teatre, a scris memorii și romane, a turnat 9 filme de ficțiune, a făcut turnee internaționale, a pozat pentru reclame de pudră și sardale... Stilul ei a marcat moda, pictura, literatura. Considerată "avută națională" încă din timpul vieții, a devenit după moarte o legendă. Franța aduce un nou omagiu inegalabilei *Sarah Bernhardt* (1844-1923) printr-o expoziție cu portrete ale ei, deschisă până la 14 ianuarie la Biblioteca Națională, și o carte-catalog conținând exponatele, între care și acest portret semnat Nadar.



**Memoriile lui Sidney Poitier**

● Sidney Poitier s-a învâșat încă din anii '50 ca primul "superstar" de culoare, interpretând o lungă serie de roluri de doctor, avocat, profesor, polițist (cele mai cunoscute filme ale sale fiind *Ghici cine vine la cină* și *În arșița nopții*) - profesii în general inaccesibile, pe atunci, negrilor. Anii '60 și contra-cultura au făcut din chipul actor un fel de "negru de serviciu" al lumii filmului, ceea ce i-a adus acuza din partea militanților că "ar fi pactizat cu albi", trădând lupta pentru drepturi civile a populației de culoare. A suferit atât de mult din pricina campaniei dezlănțuite împotriva lui, încât a trebuit să recurgă la



ajutorul unui psihiatru. Aceste amănunte și multe altele întimplări semnificative din biografia lui se pot afla din cartea de memorii *The Measure of a Man*, apărută de curind la Ed. Simon & Schuster. "The Observer Magazine" scrie că volumul memorialistic al actorului dă într-adevăr măsură unui om de mare calitate.

**Actorul și scrisul**

● Încurajat de succesul de care s-a bucurat autobiografia sa, *Le ruisseau des singes* (Ed. Laffont), care s-a vândut în 200.000 de exemplare, Jean-Claude Brialy își pregătește acum pentru tipar jurnalul intim, despre care spune că e mult mai caustic decât cartea precedentă și că portretele acide pe care le face unor personalități din lumea filmului și a teatrului îi vor aduce dușmani în plus.

**Noutăți germane**

● După ce, în urmă cu câțiva ani, fusese editat un volum conținând biografiile soțiilor foștilor lideri naziști, acum a apărut în Germania o carte similară consacrată copiilor acestora. Intitulat *Porți numele lor*, studiul semnat de Norbert și Stefan Lebert a apărut la Editura Blessing din München. Și Leni Riefenstahl, cineasta ce și-a pus talentul în slujba culturii

naziste pentru ca, după război, să devină documentaristă specializată în antropologie și etnografie, e din nou în centrul atenției, prin publicarea a două cărți ce-i sint consacrate. Ele au fost lansate la Frankfurt, în prezența aproape centenarei Leni Riefenstahl, care a răspuns întrebărilor jurnaliștilor cu o luciditate admirabilă pentru cei 98 de ani impliniți astă-vară.

**Super-Cannes**

● În *Super-Cannes* (Ed. Flamingo), romancierul J. G. Ballard creează un oraș *high tech*, Eden-Olimpia, în care au fost reunite mințile cele mai strălucite și eficiente ale marilor multinaționale. Pentru binele tuturor. Experiență extremă, această Silicon Valley ultrasofisticată nu are decât o singură religie, cea a muncii, și o singură lege, cea a întreprinderii, orice distracție fiind considerată un semn al mediocrității. Orașul se vrea "un laborator de idei pentru noul mileniu", iar ideile nu lipsesc tehnocraților. Totdeauna cu un pas în viitor, J.G. Ballard dă, în noul său roman, o imagine terifiantă despre ceea ce ar putea fi acesta. Dacă nu cumva a și început să fie.

**Fuga din calea potopului**

● Stanislaw Lem, celebrul autor de romane și nuvele SF traduse în peste 30 de limbi și vândute în peste 30 de milioane de exemplare, nu mai scrie de vreo 10 ani proză de ficțiune. Preferă acum eseul și publicistica de actualitate. În ajunul Targului de carte de la Frankfurt, el a publicat în "Die Welt" un remarcabil text intitulat *Fuga din calea potopului*, în care deplîngea trivializarea pieței europene de carte și infantilizarea publicului (referindu-se la nebunia dezlănțuită

de ciclul romanesc *Harry Potter* și la preferința marcată a adulților pentru benzi desenate) și constata că beletristica europeană contemporană suferă de o supraproducție de titluri și o carență de valori. De altfel - afirma Lem - cu cât mai multe cărți noi sint lansate pe piață, cu atât mai mare e riscul ca acelea cu adevărat bune să treacă neobservate, căci strategiile comerciale, módele, gustul degradat al publicului larg au un rol decisiv în numele și titlurile ce se impun.

**Boicot**

● Foarte populara autoare de romane polițiste P.D. James a provocat furia "minorităților sexuale" din Anglia, fiindcă a votat în favoarea unei măsuri ce declară ilegală "reclama" făcută homosexualității de către autoritățile locale. Baroneasa James a declarat că inclinațiile sexuale sint o problemă intimă și respectă dreptul la intimitate, dar nu e de acord cu campania de popularizare a homosexualității. Revista gay "Pink Paper" și-a îndemnat cititorii să boicoteze romanele polițiste ale prolificiei scriitoare, lucru ce nu o va afecta prea tare fiindcă are zeci de milioane de cititori heterosexuali în toată lumea.

**Corespondență**

● Una din revelațiile literare ale toamnei în Germania este publicarea, la Ed. Suhrkamp, a unui volum cuprinzînd schimbul de scrisori între Max Frisch (1911-1991) și

mama lui, în cursul anului 1933, precum și o serie de articole și note de drum prin Europa Centrală și Balcani din aceeași perioadă, cînd era jurnalist independent.

**Filosofia și matematica**

● Un singur ziar britanic ar fi putut îndrăzni să spună despre filosofie că "E un anumit mod de a fi incilcit": "New Statesman". Această definiție îi e prilejuită de o carte ce examinează gîndirea a 12 filosofi, *The Great Philosopher: from Socrates to Turing*. Cei doi coordonatori ai lucrării (dintre care unul, Ray Monk, e matematician) au inclus și două figuri care nu sint filosofi în sensul strict al termenului - Karl Marx și Alan Turing (acesta din urmă e cunoscut în special ca omul ce a decriptat codul Enigma utilizat de submarinele germane în 1939 și a pus bazele revoluției informatice). Filosofii englezi - scrie ziarul - n-au avut obsesia matematicii, ca Descartes, Pascal și Leibniz care erau pe cît de străluciți filosofi pe atît de buni matematicieni. Explicația e, după "New Statesman", simplă: odată demonstrată, o teorie matematică este irefutabilă. Matematicile sint o lume de puritate la care au visat întotdeauna filosofii, dar nu toți au avut acces la ea.

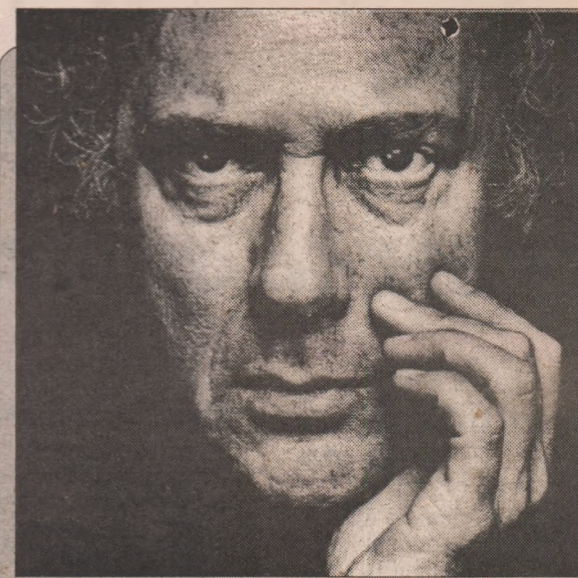
**Simenon în Pléiade**



● În prestigioasa colecție La Pléiade va apărea în 2003 o ediție în două volume Georges Simenon. Cel mai greu le e editorilor care s-au apucat deja de treabă să aleagă din cele 192 de romane ale autorului, douăzeci de titluri considerate a fi cele mai bune. Ceea ce e sigur e că "fanii" lui Simenon vor fi oricum nemulțumiți că unul sau altul din romanele lor favorite a fost lăsat pe dinafară.

**Cartea cărților**

● Un proiect editorial inedit: editurile franceze "Le serpent à plumes" și "Mille et une nuits" vor publica, în colaborare, în volume separate, texte din Vechiul și Noul Testament, prefațate de personalități precum Doris Lessing, Louis de Bernières, Will Self, Dalai-Lama ș.a. Fiecare carte, format de buzunar, va costa o nimica toată - 10 franci.



**Pinterianul**

Harold Pinter a împlinit 70 de ani. Născut în 1930 în Est-Endul londonez, unde a trăit și războiul, Harold Pinter e fiul unui croitor evreu și a fost atras din adolescență de mirajul teatrului și de poezie. A studiat actoria și a jucat roluri mărunte în piese, înainte de a deveni el însuși dramaturg și de a face o strălucită carieră mondială, ce i-a adus glorie și un titlu de noblete. Piesele sale, jucate pe toate marile scene ale lumii - *Îngrijitorul*, *Întoarcerea acasă*, *Vremuri de demult*, *Țara nimănui*, *Trădare*, *Una mică înainte de plecare*, *Limbajul muntelui*, pentru a nu cita decât cîteva titluri - constituie o sinteză pe cît de dificilă pe atît de originală, în care personajele, un mediu și un limbaj - foarte "realiste" - nu sint decît suprafața unei acțiuni al cărei caracter metaforic, fantasmatic, oniric se pretează la interpretări simbolice. Enigmatice și complexe, piesele lui Harold Pinter reflectă ambiguitatea fundamentală a realității contingente,

incertitudinea identității personale și imposibilitatea oricărei "verificări" a unui adevăr obiectiv. Dar, departe de a fi expresia unei angoase metafizice sau existențiale, teatrul lui Pinter este descrierea unor raporturi umane - în special raporturi de putere, dominație, posesie sau excludere. Tradițional în tehnică, el e un maestru al ritmului și structurii dramatice și mai ales un expert în arta dialogului teatral - și așa se explică de ce piesele lui sint deopotrivă triumfuri comerciale și de critică, peste tot unde se joacă. Scenarist al lui Joseph Losey și nu numai, actor de film și gazetar, Pinter are faima unui om capricios, care se schimbă de la o zi la alta, iar "furiile" sale publice sint găzduite în ziarele englezești, în care publică în special articole de apărare a drepturilor omului, fie că e vorba de Chile sau de Irak. Dar sir Harold, oricît de capricios ar fi, rămîne... *pinterian* (adjectivul a intrat în dicționarele limbii engleze în 1996).

**Memoria unui autodafé**

● Camera argentiniană a cărții a publicat un comunicat în care amintește că, în urmă cu 20 de ani, poliția federală din Argentina a ars la Sarandí, la sud de Buenos Aires, un milion și jumătate de cărți (opere ale scriitorilor din toată lumea, enciclopedii, colecții istorice și științifice). Comunicatul aduce un omagiu tuturor autorilor, editorilor și librarilor care au fost interziși, cenzurați sau au dispărut în timpul dictaturii militare.

**Răzbunare**

● Tăcerea impusă de J.D. Salinger în jurul persoanei sale nu e deloc respectată. Parazitîndu-i numele celebru ca niște ploșnițe, diverse persoane ies la rampă cu "dezvăluiri" despre viața particulară a scriitorului care, de decenii, nu vrea decît să fie lăsat în pace în singurătatea lui. Acum a venit rîndul fiicei să profite de curiozitatea publicului față de un om atît de neobișnuit, care-i respinge cu furie admirația. Peggy Salinger și-a publicat în S.U.A., sub titlul *Dream*

*Catcher* (parafrază la cel mai cunoscut roman al tatălui ei, *The Catcher in the Rye*, memoriile. Care n-ar fi interesat pe nimeni dacă în centrul lor nu s-ar fi aflat "eremitul din Noua Anglie", căruia i se face un portret deloc flatant. Între altele, Peggy afirmă că tatăl ei avea mai multă considerație pentru personajele lui decît pentru propria familie. Critica a văzut în aceste confesiuni chiar ceea ce sint: un act de răzbunare al unei fiice frustrate și o sursă de ciștig.



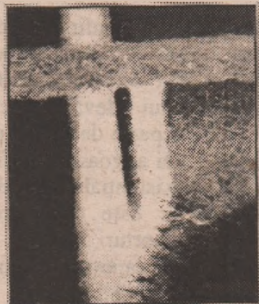


# Revista revuistelor

**Valentina Tăzlăuanu  
& Comp.**

Revista *Sud-Est* din Chișinău (editată în prezent cu sprijinul Fundației Culturale Române) a împlinit 10 ani de existență. Pe

2000/1-2/39-40



ARTĂ CULTURĂ SUD CIVILIZAȚIE  
EST

parcursul unui deceniu, publicația condusă de Valentina Tăzlăuanu și-a constituit și și-a păstrat o atitudine demnă, lucidă și responsabilă, repudiind orice formă de demagogie și refuzându-și (poate cu prea mare cruzime) dreptul la iluzii. Nr. 1-2 (39-40) din acest an se deschide cu un editorial semnat de Valentin Tăzlăuanu, *După zece ani*, în care se remarcă tocmai efortul de a respinge narcisismul etnic, practicat din inerție și dintr-o dependență asemănătoare cu dependența de droguri pe malul stâng al Prutului. Reprezentarea identității naționale în conștiința basarabenilor - arată Valentina Tăzlăuanu - "a avut de la început un caracter oarecum abstract, literar sau folcloric. În orice caz, o imagine proiectată în trecut, paseistă și patetică, aproape fără nici o contingentă cu realitatea sau cu realitățile. Conștiința clară a unei apartenențe naționale și, implicit, culturale, care ar fi stimulat și favorizat orientarea rapidă spre niște reforme radicale, a fost apoi eclipsată adesea (sau chiar substituită) de ceea ce Nietzsche numea «dansuri idolatre... în jurul căte unui monument al trecutului», dansuri care,

## Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente directe la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

din păcate, n-au încetat nici până astăzi."

❖ Ultimii zece ani din istoria Basarabiei constituie subiect de reflecție și pentru alți colaboratori ai revistei *Sud-Est*: Vitalie Ciobanu, Nicolae Negru, Constantin Cheianu, Leo Butnaru și Em. Galaicu-Păun. Eseul lui Vitalie Ciobanu, intitulat *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova*, este memorabil prin clarviziune și dramatism. Autorul deplânge, printre altele, inconsecvența unor intelectuali ca Grigore Vieru și Leonida Lari, anticomuniști în Basarabia și comuniști în România: "Pentru ca spectacolul compromiterii intelectualilor să fie deplin, poezii noștri militanți au contribuit la deteriorarea imaginii Basarabiei în România încheind alianțe reprobabile cu partidul «România Mare», cu PSM-ul lui Ilie Verdeț, cu PUNR-ul lui Funar, sau prietenii cu indivizi dubioși, asemeni lui Victor Crăciun, care ajungea ulterior (ce surpriză!) purtător de cuvânt al concernului rus «Lukoil» în România. Din cauza acestor concubinaje dezonorante, mulți ani scriitorii și intelectuali români respectabili din România au ezitat să treacă Prutul, asociind - cumva pripit și nenuanțat - Basarabia noului val patriotard, «românismului» funambulesc gen «Flacăra». *Cum poți să fii concomitent anticomunist la Chișinău și comunist la București?* - observa pe bună dreptate într-un interviu Dorin Tudoran în legătură cu manevrele unor Gr. Vieru și L. Lari. Disprețul afișat al acestora față de privațiunile suportate de conaționali noștri sub dictatura lui Ceaușescu a adus prejudicii majore cauzei Basarabiei în România." Din nefericire, Vitalie Ciobanu are dreptate... ❖ În sumar figurează și textul - transcris de pe banda de magnetofon - al unei discuții despre revista *Sud-Est*, care a avut loc la sediul Fundației Culturale Române din București. La discuție au participat Augustin Buzura, Dan C. Mihăilescu, Valentina Tăzlăuanu, Vitalie Ciobanu, Ana Bantș, Emil Galaicu-Păun, Irina Nechit, Gabriel Dimisianu, Nicolae Negru, Carmen Mușat, Ion Ungureanu, Nicoleta Toia, Nicolae Popa, Vasile Gârneț, Mircea Druc, Iulian Băicuș, Cristian Tudor Popescu. Ei au vorbit neconvențional, astfel încât întreaga dezbatere - imposibil de rezumat - prezintă interes. ❖ Neconvențional, în mod spectaculos, este și interviul acordat de Alexandru Paleologu lui E. Guzun. Iată una dintre mărturisirile lui Alexandru Paleologu: "Ceea ce m-a uimit într-adevăr a fost să constat că mă bucur efectiv de simpatia multor concetățeni. Eu unul nu credeam asta, credeam că sînt antipatic. De ce credeam că sînt antipatic? Am fost în tinerețe antipatic, într-adevăr. Pe mine m-a ameliorat în plan uman faptul că am făcut câțiva ani de pușcărie și asta a fost o foarte bună școală. Bună dacă știi s-o primești și s-o înduri cum trebuie."

## Riscurile puterii reciștigate

A mai trecut un rînd de alegeri, cu rezultatele știute, iar problemele nerezolvate ale României - nivel de trai, privatizare, integrare în Uniunea Europeană și în NATO - au trecut pe seama puterii nou instalabile. Revenirea în forță a PDSR și surprizele neplăcute ale alegătorilor care au mers pe mina CDR sînt o situație care, politic, aduce României într-un dezechilibru care ar putea avea consecințe dintre cele mai grave în viitor. Cotidianele au și început să atragă asupra riscurilor. Cronicarul preferă să atragă atenția, retrospec-

LA MICROSCOP

## ULICI AL MEU

AM AFLAT la Praga de moartea stupidă a lui Laurențiu Ulici. Un lanț de "dacă" l-a legat de acest sfîrșit. Dacă nu ar fi tras în casa aceea ai cărei proprietari au murit asfixiați cu câțiva ani în urmă, dacă s-ar fi întors în București de la lansarea de carte la care fusese, dacă ar fi făcut o gripă care să-l împiedice să plece de acasă... și alți asemenea dacă ai ghinionului.

Toți acești dacă se opresc undeva în ciudățeniile felului de a fi al lui Laurențiu care iubea riscurile de tot felul, începînd de la plăcerea lui de a juca tot ceea ce se putea juca. Se considera și, pînă la un punct, era imposibil de învins.

Pe vremea cînd mergeam împreună prin țară, la festivaluri literare ori la "sezători", cum li se zicea, mă uimea cîți prieteni putea să aibă și cîți scriitori începători sau consacrați strîngea în jur de fiecare dată.

Cu memoria lui aproape infailibilă, nu avea nevoie să-și facă fișe de autori. Știa bibliografia cîtorva sute de scriitori, titluri, ani de apariție, premii literare și uneori i se întîmpla să-i corecteze pe autorii înșiși asupra anului de apariție al unei cărți. Circula pe seama lui anecdote care îl puneau într-o lumină pe care și-ar fi dorit-o mulți. La *Contemporanul*, unde l-am cunoscut, își cîștigase un teritoriu al lui, de care nu se mai atîngea nimeni. Toată lumea din redacție știa că e *contra*, ceea ce nu-l scutea de atacuri piezișe, pe care le para, încercînd să le micșoreze importanța. Nu știu cum se descurca atunci cînd aceste atacuri ajungeau sus. Ori de cite ori l-am întrebat despre asta, îmi răspundea cu un "Nu contează!" aparent nepăsător, care ascundea o dirzenie aproape amenințătoare.

Unii spuneau despre el, folosind prost termenul, că e "dromoman". Îi plăcea să meargă prin țară, dar nu de dragul drumurilor. Prefera să călătorească noaptea cînd folosea trenul, iar în cele două dați în care m-a invitat să mergem cu mașina lui, Skoda lui Ulici, cum i se zicea, am gustat senza-

țiile unor curse de mare viteză. Șofa bine, dar după a doua experiență de acest fel, i-am spus că nu-mi place cum conduce. Alții însă erau cucerii de stilul lui care le provoca varsări numeroase de adrenalină.

De fapt, Laurențiu cred că se simțea acasă oriunde în România. Iar dacă ar fi putut fi simultan în mai multe locuri odată, probabil că asta l-ar fi făcut cel mai fericit om din lume. Poate că nici *n-avea stare*, cum se zice, dar nu în înțelesul vulgar al cuvîntului. Avea ceva de Ulise. În destinul lui scria, pesemne, că trebuie să tot caute, dar și să lege lumi. Îl fermecau localismele, însă nu era omul care să cadă în capcana lor și, pe cît îi stătea în puteri, le reamintea localnicilor de oriunde de întregul din care fac parte. Poate din acest motiv construia paradoxuri adesea spectaculoase, iar în călătoria sa prin literatura română a introdus decada, drept criteriu de distincție între promoțiile literare, termen inventat de el, pentru a nuanța între generațiile literare. Asta l-a făcut să aibă și în literatură o, să-i zic, hartă personală, pe care a construit-o încetul cu încetul, potrivit acestor criterii care i-au adus prieteni care se simțeau promoționați de el, dar care l-au părăsit ori s-au răcit de el atunci cînd nu se mai simțeau bine în cutare promoție, ci se considerau membri cu drepturi depline în vreo generație. Trebuie să recunosc că n-am fost niciodată prea atent la asemenea detalii.

După ce a intrat în politică n-am prea mai discutat. Mă încurca ideea că Laurențiu devenise senator și avea o funcție importantă în partidul său. Or, n-aș fi vrut să discut cu el împiedicîndu-mă în titlurile lui recent dobîndite. Cu Laurențiu Ulici, cel cu care înfiripasem o anumită prietenie, aveam chef de taclale literare și de o călătorie, cu trenul, ca pe vremuri, cînd, după ce ne instalam în cușetă, Laurențiu scotea un pachet de cărți și îmi propunea să jucăm ce joc știam eu mai bine.

**Cristian Teodorescu**

tiv, asupra faptului că, într-un fel, mass-media poartă într-o anumită măsură răspunderea acestor rezultate. Ziarele, precumpănitor, au tras în fosta putere cu o lipsă de măsură față de care PDSR poate părea un partid care nu și-a prea luat la tir adversarii. Presa a reușit, acum, chiar în mai mare măsură decît în '96, să surpe temeuriile fostei puteri. Deși, în '96 a fost limpede că puterea nou instalată trebuie să recurgă la măsuri nepopulare, pentru a împinge înainte economia României, mass-media autohtone au prezentat aproape cu voluptate mișcările sociale provocate de primele încercări ale guvernului Ciorbea de a face reformă. Blocările de drumuri naționale și grevele aferente au fost prezentate la dimensiuni exagerate, ca și cum ar fi venit sfîrșitul ordinii sociale din România dacă blocatorii n-ar fi căpătat cîștig de cauză. În cele 100 de zile de grație pe care le-a avut la dispoziție, guvernul Ciorbea n-a avut prea multe zile liniștite. Și asta, printre altele și cu contribuția mass-media care a exagerat importanța primelor mișcări greviste anti-reformă. ❖ În ultimii ani, spre avantajul puterii nou instalate, grevele s-au banalizat, iar inițiativele de genul blocării drumurilor publice n-au mai speriat puterea. Dar asta după ce reforma a fost în mare parte compromisă. Astfel că PDSR, după cum observă mai multe ziare importante, are de tras nu numai faptul că n-a făcut reforma atunci cînd s-a aflat la putere, cu o majoritate confor-

tabilă, ci și efectele lipsei de reformă cu care a cadorsit-o puterea instalată după aceea. Un cadou care, spun analiștii, PDSR și l-a pregătit sprijinind mișcările antireformatoare, de dragul voturilor pe care le-ar fi putut căpăta - așa cum le-a și căpătat - cu ajutorul acestei atitudini. ❖ PDSR se află în situația de a continua o reformă pe care n-a început-o sau de a încerca să dea ceasul înapoi, pentru a gospodări, ca pînă în '96, o realitate de criză. Dar în măsura în care PDSR a obligat puterea instalată după '96 să îi continue propria sa politică, cel puțin o vreme, acum PDSR se află într-o situație similară, ca partid care a cîștigat puterea. Plus că Uniunea Europeană stă cu ochii pe primele o sută de zile ale noii puteri, așteptînd din această perioadă gesturi reformatoare limpezi. ❖ Cum va reuși însă acest partid să facă reformă, dacă a luat în serios avertismentele Uniunii Europene, și în același timp să se țină de cuvînt față de alegătorii cărora le-a făcut promisiuni care par a se bate cap în cap cu ideea de reformă? PDSR ar trebui să dețină în acest scop o soluție miraculoasă. Și întrebarea ei, dacă această soluție lipsește, cită reformă e dispus PDSR-ul să facă, în împrejurările în care, în campania electorală, nu a vorbit, prin reprezentanții săi cei mai avizați despre eventuale sacrificii pe care aceștia ar putea fi siliți să le ceară populației. Dacă vor veni la putere.

**Cronicar**

**România  
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.  
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.  
Abonamente în 2000: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;  
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la  
IMPRIMERIILE MÉDIAPRO

24 pag - 8.000 lei  
La redacție: 6.000 lei